

ÜLDKOHTU OTSUS (kaheksas koda)

13. juuli 2011 *

Kohtuasjas T-138/07,

Schindler Holding Ltd, asukoht Hergiswil (Šveits),

Schindler Management AG, asukoht Ebikon (Šveits),

Schindler SA, asukoht Brüssel (Belgia),

Schindler Deutschland Holding GmbH, asukoht Berliin (Saksamaa),

Schindler Sàrl, asukoht Luxembourg (Luksemburg),

Schindler Liften BV, asukoht Haag (Madalmaad),

* Kohtumenetluse keel: saksa.

esindajad: advokaadid R. Bechtold, W. Bosch, U. Soltész ja S. Hirsbrunner,

hagejad,

versus

Euroopa Komisjon, esindajad: K. Mojzesowicz ja R. Sauer,

kostja,

keda toetab

Euroopa Liidu Nõukogu, esindajad: M. Simm ja G. Kimberley,

menetlusse astuja,

mille ese on nõue tühistada komisjoni 21. veebruari 2007. aasta otsus K(2007) 512 (lõplik), mis käsitleb [EÜ] artikli 81 alusel algatatud menetlust (juhtum nr COMP/E-1/38.823 – Liftid ja eskalaatorid), või teise võimalusena nõue vähendada hagejatele määratud trahve,

ÜLDKOHUS (kaheksas koda),

koosseisus: esimees M.E. Martins Ribeiro (ettekandja), kohtunikud N. Wahl ja A. Dittrich,

kohtusekretär: ametnik K. Andová,

arvestades kirjalikus menetluses ja 17. septembri 2009. aasta kohtuistungil esitatut,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Käesoleva asja ese on nõue tühistada komisjoni 21. veebruari 2007. aasta otsus K(2007) 512 (lõplik), mis käsitleb [EÜ] artikli 81 alusel algatatud menetlust (juhtum nr COMP/E-1/38.823 – Liftid ja eskalaatorid) (edaspidi „vaidlustatud otsus”), mille kokkuvõte on avaldatud 26. märtsi 2008. aasta Euroopa Liidu Teatajas (ELT C 75, lk 19), või teise võimalusena nõue vähendada hagejatele määratud trahve.
- 2 Vaidlustatud otsuses leidis Euroopa Ühenduste Komisjon, et järgmised äriühingud on rikkunud EÜ artiklit 81:
  - Kone Belgium SA (edaspidi „Kone Belgia”), Kone GmbH (edaspidi „Kone Saksamaa”), Kone Luxembourg Sàrl (edaspidi „Kone Luksemburg”), Kone BV Liften en Roltrappen (edaspidi „Kone Madalmaad”) ja Kone Oyj (edaspidi „KC”) (edaspidi koos või eraldi „Kone”);

- Otis SA (edaspidi „Otis Belgia”), Otis GmbH & Co. OHG (edaspidi „Otis Saksamaa”), General Technic-Otis Sàrl (edaspidi „GTO”), General Technic Sàrl (edaspidi „GT”), Otis BV (edaspidi „Otis Madalmaad”), Otis Elevator Company (edaspidi „OEC”) ja United Technologies Corporation (edaspidi „UTC”) (edaspidi koos või eraldi „Otis”);

  - Schindler SA (edaspidi „Schindler Belgia”), Schindler Deutschland Holding GmbH (edaspidi „Schindler Saksamaa”), Schindler Sàrl (edaspidi „Schindler Luksemburg”), Schindler Liften BV (edaspidi „Schindler Madalmaad”) ja Schindler Holding Ltd (edaspidi koos või eraldi „Schindler”);

  - ThyssenKrupp Liften Ascenseurs NV (edaspidi „TKLA”), ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (edaspidi „TKA”), ThyssenKrupp Fahrtreppen GmbH (edaspidi „TKF”), ThyssenKrupp Elevator AG (edaspidi „TKE”), ThyssenKrupp AG (edaspidi „TKAG”), ThyssenKrupp Ascenseurs Luxembourg Sàrl (edaspidi „TKAL”) ja ThyssenKrupp Liften BV (edaspidi „TKL”) (edaspidi koos või eraldi „ThyssenKrupp”); ja

  - Mitsubishi Elevator Europe BV (edaspidi „MEE”).
- 3 Schindler on üks maailma peamistest lifte ja eskalaatoreid tarnivatest kontsernidest. Tema emaettevõtja on Schindler Holding, kelle asukoht on Šveits (vaidlustatud otsuse põhjendus 27). Schindler viib oma tegevust liftide ja eskalaatorite valdkonnas läbi oma siseriiklike tütaretevõtjate kaudu. Nendeks on muu hulgas Belgias Schindler Belgia, Saksamaal Schindler Saksamaa, Luksemburgis Schindler Luksemburg ja Madalmaades Schindler Madalmaad (vaidlustatud otsuse põhjendused 28–32).

Haldusmenetlus

1. Komisjoni uurimine

- 4 2003. aasta suvel edastati komisjonile teavet selle kohta, et nelja Euroopa peamise lif-tide ja eskalaatorite tootjate vahel, kes tegelevad liidus kaubandustegevusega, st Kone, Otis, Schindler ja ThyssenKrupp, võib olla kartell (vaidlustatud otsuse põhjendused 3 ja 91).

Belgia

- 5 Komisjon viis alates 28. jaanuarist 2004 ja 2004. aasta märtsis nõukogu 6. veebruari 1962. aasta määruse nr 17 esimene määrus [EÜ] artiklite [81] ja [82] rakendamise kohta (EÜT 1962, 13, lk 204; ELT eriväljaanne 08/01, lk 3) artikli 14 lõigete 2 ja 3 alusel läbi uurimise muu hulgas Kone, Otise, Schindleri ja ThyssenKruppi tütarette-võtjate ruumides Belgias (vaidlustatud otsuse põhjendused 92, 93, 95 ja 97).
- 6 Kone, Otis, ThyssenKrupp ja Schindler esitasid üksteise järel taotlusi komisjoni tea-tise alusel, mis käsitleb kaitset trahvide eest ja trahvide vähendamist kartellide puhul (EÜT 2002, C 45, lk 3; ELT eriväljaanne 08/02, lk 155) (edaspidi „2002. aasta koostöö-teatis“). Asjaomased ettevõtjad täiendasid neid taotlusi (vaidlustatud otsuse põhjen-dused 94, 96, 98 ja 103).

- 7 Konele anti 29. juunil 2004 selle teatise lõike 8 punkti b alusel tingimuslikku kaitset (vaidlustatud otsuse põhjendus 99).
- 8 Ajavahemikus 2004. aasta septembrist detsembrini saatis komisjon nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määruse (EÜ) nr 1/2003 [EÜ] asutamislepingu artiklites 81 ja 82 sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003 L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205) artikli 18 alusel Belgias rikkumises osalenud ettevõtjatele, mitmele selle liikmesriigi kliendile ja Belgia ühendusele Agoria ka teabenõudeid (vaidlustatud otsuse põhjendused 101 ja 102).

Saksamaa

- 9 Komisjon viis alates 28. jaanuarist 2004 ja 2004. aasta märtsis määruse nr 17 artikli 14 lõike 3 alusel läbi uurimise muu hulgas Otise ja ThyssenKruppi tütaretevõtjate ruumides Saksamaal (vaidlustatud otsuse põhjendused 104 ja 106).
- 10 Kone täiendas 12. ja 18. veebruaril 2004 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud 2. veebruari 2004. aasta taotlust, mis puudutas Belgiat, Saksamaad puudutava teabega. Ka Otis täiendas ajavahemikus 2004. aasta märtsist kuni 2005. aasta veebruarini oma taotlust, mis puudutas Belgiat, Saksamaad puudutava teabega. Schindler esitas 25. novembril 2004 nimetatud teatise alusel taotluse, mis sisaldas Saksamaad puudutavat teavet, ning täiendas seda ajavahemikus 2004. aasta detsembrist kuni 2005. aasta veebruarini. Viimaseks, ThyssenKrupp edastas 2005. aasta detsembris komisjonile samuti selle teatise alusel Saksamaad puudutava taotluse (vaidlustatud otsuse põhjendused 105, 107, 112 ja 114).

- 11 Ajavahemikus 2004. aasta septembrist novembrini saatis komisjon määruse nr 1/2003 artikli 18 alusel Saksamaal rikkumises osalenud ettevõtjatele, mitmele selle liikmesriigi kliendile ja ühendustele VDMA, VFA ja VMA ka teabenõudeid (vaidlustatud otsuse põhjendused 110, 111 ja 113).

Luksemburg

- 12 Kone täiendas 5. veebruaril 2004 oma 2. veebruari 2004. aasta taotlust, mis puudutas Belgiat, Luksemburgi puudutava teabega. Otis ja ThyssenKrupp esitasid 2002. aasta koostööteatise alusel suuliselt Luksemburgi puudutava taotluse. Schindler esitas sama teatise alusel Luksemburgi puudutava taotluse (vaidlustatud otsuse põhjendused 115, 118, 119 ja 124).
- 13 Komisjon viis alates 9. märtsist 2004 määruse nr 17 artikli 14 lõike 3 alusel läbi uuri-mise muu hulgas Schindleri ja ThyssenKruppi tütarettevõtjate ruumides Luksem-burgis (vaidlustatud otsuse põhjendus 116).
- 14 Konele anti 29. juunil 2004 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punkti b alusel tingi-muslikku kaitset tema taotluse Luksemburgi puudutavas osas (vaidlustatud otsuse põhjendus 120).
- 15 2004. aasta septembris ja oktoobris saatis komisjon määruse nr 1/2003 artikli 18 alusel Luksemburgis rikkumises osalenud ettevõtjatele, mitmele selle liikmesriigi kliendile ja Fédération luxembourgeoise des ascensoristes'ile (Luksemburgi liftimehhaanikute liit) teabenõudeid (vaidlustatud otsuse põhjendused 122 ja 123).

Madalmaad

- ¹⁶ Otis esitas 2004. aasta märtsis 2002. aasta koostööteatise alusel Madalmaasid puudutava taotluse, mida hiljem täiendati. ThyssenKrupp esitas 2004. aasta aprillis selle teatise alusel taotluse, mida samuti hiljem mitmel korral täiendati. Viimaseks, 19. juulil 2004 täiendas Kone oma 2. veebruari 2004. aasta taotlust, mis puudutas Belgiat, Madalmaasid puudutava teabega (vaidlustatud otsuse põhjendused 127, 129 ja 130).
- ¹⁷ Otisele anti 27. juulil 2004 nimetatud teatise lõike 8 punkti b alusel tingimuslikku kaitset tema taotluse Luksemburgi puudutavas osas (vaidlustatud otsuse põhjendus 131).
- ¹⁸ Komisjon viis alates 28. aprillist 2004 määruse nr 17 artikli 14 lõike 3 alusel läbi uurimise muu hulgas Kone, Schindleri, ThyssenKruppi ja MEE tütarettevõtjate ruumides Madalmaades ning ühenduse Boschduin ruumides (vaidlustatud otsuse põhjendus 128).
- ¹⁹ 2004. aasta septembris saatis komisjon määruse nr 1/2003 artikli 18 alusel Madalmaades rikkumises osalenud ettevõtjatele, mitmele selle liikmesriigi kliendile ja ühendustele VLR ja Boschduin teabenõudeid (vaidlustatud otsuse põhjendused 133 ja 134).

2. *Vastuväiteteatis*

- 20 Komisjon võttis 7. oktoobril 2005 vastu vastuväiteteatise, mis oli adresseeritud muu hulgas eespool punktis 2 nimetatud äriühingutele. Kõik vastuväiteteatise adressaadid esitasid vastuseks komisjoni vastuväidetele kirjalikke märkusi (vaidlustatud otsuse põhjendused 135 ja 137).
- 21 Ärakuulamist ei toimunud, kuna ükski vastuväiteteatise adressaat ei esitanud sellekohast taotlust (vaidlustatud otsuse põhjendus 138).

3. *Vaidlustatud otsus*

- 22 Komisjon võttis 21. veebruaril 2007 vastu vaidlustatud otsuse, milles tuvastas, et otsuse adressaatideks olevad äriühingud osalesid neljas liikmesriigis neljas üksikus, keerulises ja jätkuvas EÜ artikli 81 lõike 1 rikkumises, jagades turge, leppides kokku ja/või nõustudes jaotama omavahel pakkumismenetlusi ja lepinguid liftide ja eskalatorite müügiks, paigaldamiseks, hooldamiseks ja moderniseerimiseks (vaidlustatud otsuse põhjendus 2).
- 23 Vaidlustatud otsuse adressaatide osas leidis komisjon, et lisaks asjaomaste ettevõtjate Belgias, Saksamaal, Luksemburgis ja Madalmaades asuvatele tütarettevõtjatele tuleb nende tütarettevõtjate emaettevõtjaid pidada solidaarselt vastutavaks EÜ artikli 81 rikkumiste eest, mille on toime pannud nende vastavad tütarettevõtjad, kuna oli võimalik, et nad avaldasid rikkumise kestel nende kaubanduspoliitikale otsustavat mõju, ning võis eeldada, et nad kasutasid seda jõudu (vaidlustatud otsuse põhjendused 608, 615, 622, 627 ja 634–641). MEE emaettevõtjaid ei peetud tütarettevõtja tegevuse eest

solidaarselt vastutavaks, kuna ei olnud võimalik tõendada, et nad avaldasid tema tegevusele otsustavat mõju (vaidlustatud otsuse põhjendus 643).

- 24 Trahvide arvutamisel kasutas komisjon vaidlustatud otsuses meetodit, mis on sätestatud suunistes määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja [ST] artikli 65 lõike 5 kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta (EÜT 1998, C 9, lk 3; ELT eriväljaanne 08/01, lk 171; edaspidi „1998. aasta suunised“). Samuti uuris komisjon seda, kas ja mil määral vastavad asjaomased ettevõtjad 2002. aasta koostööteatistes kehtestatud nõuetele.
- 25 Komisjon kvalifitseeris rikkumised „väga raskeks“, arvestades nende laadi ja seda, et iga rikkumine hõlmas ühe liikmesriigi (Belgia, Saksamaa, Luksemburg või Madalmaad) kogu territooriumi, isegi kui nende tegelikku mõju ei olnud võimalik mõõta (vaidlustatud otsuse põhjendus 671).
- 26 Selleks et võtta arvesse asjaomaste ettevõtjate tegelikku majanduslikku suutlikkust märkimisväärselt konkurentsi kahjustada, liigitas komisjon need ettevõtjad iga riigi puhul mitmesse kategooriasse lifti- ja/või eskalaatoriturul saadud käibe alusel, sealhulgas vajaduse korral hooldus- ja moderniseerimisteenustest saadud käive (vaidlustatud otsuse põhjendused 672 ja 673).
- 27 Belgia kartelli puhul liigitati Kone ja Schindler esimesse kategooriasse ning nende rikkumise raskuse alusel kindlaks määratud trahvi lähtesummaks kehtestati 40 000 000 eurot. Otis liigitati teise kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 27 000 000 eurot. ThyssenKrupp liigitati kolmandasse kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 16 500 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 674

ja 675). Otisele määratavale trahvi lähtesummale kohaldati korrutustegurit 1,7, ThyssenKruppi trahvi lähtesummale korrutustegurit 2, et võtta arvesse nende suurst ja koguvahendeid, mistõttu nende trahvide lähtesummasid suurendati vastavalt 45 900 000 eurole ja 33 000 000 eurole (vaidlustatud otsuse põhjendused 690 ja 691). Kuna rikkumine kestis seitse aastat ja kaheksa kuud (9. maist 1996 kuni 29. jaanuarini 2004), siis suurendas komisjon asjaomaste ettevõtjate trahvi lähtesummat 75% võrra. Konele määrati trahvi põhisummaks niisiis 70 000 000 eurot, Otisele 80 325 000 eurot, Schindlerile 70 000 000 eurot ja ThyssenKruppile 57 750 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 692 ja 696). Komisjon asus seisukohale, et ThyssenKruppi tuleb pidada korduvaks rikkujaks, ning suurendas tema trahvi selle raskendava asjaolu alusel 50% võrra (vaidlustatud otsuse põhjendused 697, 698 ja 708–710). Asjaomaste ettevõtjate osas ei leitud ühtegi kergendavat asjaolu (vaidlustatud otsuse põhjendused 733, 734, 749, 750 ja 753–755). Konele anti 2002. aasta koostööteatise alusel täielik kaitse trahvide eest. Otise trahvi vähendati esiteks 40% nimetatud teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. ThyssenKruppi trahvi vähendati esiteks 20% selle teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu teises taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. Schindleri trahvi vähendati 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 760–777).

- 28 Saksamaa kartelli puhul liigitati Kone, Otis ja ThyssenKrupp esimesse kategooriasse ning nende trahvi lähtesummaks kehtestati 70 000 000 eurot. Schindler liigitati teise kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 17 000 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 676–679). Otisele määratavale trahvi lähtesummale kohaldati korrutustegurit 1,7 ning ThyssenKruppi trahvi lähtesummale korrutustegurit 2, et võtta arvesse nende suurst ja nende koguvahendeid, mistõttu nende trahvide lähtesummasid suurendati vastavalt 119 000 000 eurole ja 140 000 000 eurole (vaidlustatud otsuse põhjendused 690 ja 691). Kuna Kone, Otise ja ThyssenKruppi toime pandud

rikkumine kestis kaheksa aastat ja neli kuud (1. augustist 1995 kuni 5. detsembrini 2003), siis suurendas komisjon nende ettevõtjate trahvi lähtesummat 80% võrra. Kuna Schindleri toime pandud rikkumine kestis viis aastat ja neli kuud (1. augustist 1995 kuni 6. detsembrini 2000), siis suurendas komisjon selle ettevõtja trahvi lähtesummat 50% võrra. Konele määrati trahvi põhisummaks niisiis 126 000 000 eurot, Otisele 214 200 000 eurot, Schindlerile 25 500 000 eurot ja ThyssenKruppile 252 000 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 693 ja 696). Komisjon asus seisukohale, et ThyssenKruppi tuleb pidada korduvaks rikkujaks, ning suurendas tema trahvi selle raskendava asjaolu alusel 50% võrra (vaidlustatud otsuse põhjendused 697–707). Asjaomaste ettevõtjate osas ei leitud ühtegi kergendavat asjaolu (vaidlustatud otsuse põhjendused 727–729, 735, 736, 742–744, 749, 750 ja 753–755). Kone trahvi vähendati esiteks 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud trahvisumma maksimaalse 50% võrra ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. Otise trahvi vähendati esiteks 25% võrra nimetatud teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu teises taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. Schindleri trahvi vähendati esiteks 15% võrra selle teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu kolmandas taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. ThyssenKruppi trahvi vähendati 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 778–813).

29 Luksemburgi kartelli puhul liigitati Otis ja Schindler esimesse kategooriasse ning nende trahvi lähtesummaks kehtestati 10 000 000 eurot. Kone ja ThyssenKrupp liigitati teise kategooriasse ning nende trahvi lähtesummaks kehtestati 2 500 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 680–683). Otisele määratava trahvi lähtesummale kohaldati korrutustegurit 1,7 ning ThyssenKruppi trahvi lähtesummale korrutustegurit 2,

et võtta arvesse nende suurust ja nende koguvahendeid, mistõttu nende trahvide lähtesummasid suurendati vastavalt 17 000 000 eurole ja 5 000 000 eurole (vaidlustatud otsuse põhjendused 690 ja 691). Kuna rikkumine kestis kaheksa aastat ja kolm kuud (7. detsembrist 1995 kuni 9. märtsini 2004), siis suurendas komisjon asjaomaste ettevõtjate trahvi lähtesummat 80% võrra. Konele määrati trahvi põhisummaks niisiis 4 500 000 eurot, Otisele 30 600 000 eurot, Schindlerile 18 000 000 eurot ja ThyssenKruppile 9 000 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 694 ja 696). Komisjon asus seisukohale, et ThyssenKruppi tuleb pidada korduvaks rikkujaks, ning suurendas tema trahvi selle raskendava asjaolu alusel 50% võrra (vaidlustatud otsuse põhjendused 697, 698 ja 711–714). Asjaomaste ettevõtjate osas ei leitud ühtegi kergendavat asjaolu (vaidlustatud otsuse põhjendused 730, 749, 750 ja 753–755). Konele anti 2002. aasta koostööteatise alusel täielik kaitse trahvide eest. Otise trahvi vähendati esiteks 40% nimetatud teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. Schindleri ja ThyssenKruppi trahvi vähendati vaid 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 814–835).

³⁰ Madalmaade kartelli puhul liigitati Kone esimesse kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 55 000 000 eurot. Otis liigitati teise kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 41 000 000 eurot. Schindler liigitati kolmandasse kategooriasse ning tema trahvi lähtesummaks kehtestati 24 500 000 eurot. ThyssenKrupp ja MEE liigitati neljandasse kategooriasse ning nende trahvi lähtesummaks kehtestati 8 500 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 684 ja 685). Otisele määratava trahvi lähtesummale kohaldati korrutustegurit 1,7 ning ThyssenKruppi trahvi lähtesummale korrutustegurit 2, et võtta arvesse nende suurust ja nende koguvahendeid, mistõttu nende trahvide lähtesummasid suurendati vastavalt 69 700 000 eurole ja 17 000 000 eurole (vaidlustatud otsuse põhjendused 690 ja 691). Kuna Otise

ja ThyssenKruppi toime pandud rikkumine kestis viis aastat ja kümme kuud (15. aprillist 1998 kuni 5. märtsini 2004), siis suurendas komisjon nende ettevõtjate trahvi lähtesummat 55% võrra. Kuna Kone ja Schindleri toimepandud rikkumine kestis neli aastat ja üheksa kuud (1. juunist 1999 kuni 5. märtsini 2004), siis suurendas komisjon nende ettevõtjate trahvi lähtesummat 45% võrra. Kuna MEE toimepandud rikkumine kestis neli aastat ja ühe kuu (11. jaanuarist 2000 kuni 5. märtsini 2004), siis suurendas komisjon selle ettevõtja trahvi lähtesummat 40% võrra. Konele määrati niisiis trahvi põhisummaks 79 750 000 eurot, Otisele 108 035 000 eurot, Schindlerile 35 525 000 eurot, ThyssenKruppile 26 350 000 eurot ja MEE-le 11 900 000 eurot (vaidlustatud otsuse põhjendused 695 ja 696). Komisjon asus seisukohale, et ThyssenKruppi tuleb pidada korduvaks rikkujaks, ning suurendas tema trahvi selle raskendava asjaolu alusel 50% võrra (vaidlustatud otsuse põhjendused 697, 698 ja 715–720). Asjaomaste ettevõtjate osas ei leitud ühtegi kergendavat asjaolu (vaidlustatud otsuse põhjendused 724–726, 731, 732, 737, 739–741, 745–748 ja 751–755). Otisele anti 2002. aasta koostööteatise alusel täielik kaitse trahvide eest. ThyssenKruppi trahvi vähendati esiteks 40% nimetatud teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu esimeses taandes ette nähtud vahemikus ja teiseks 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest. Schindleri ja MEE trahvi vähendati 1% võrra faktide vaidlustamata jätmise eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 836–855).

31 Vaidlustatud otsuse resolutsioon on sõnastatud järgmiselt:

„Artikkel 1

1. Mis puudutab Belgiat, siis on järgmised ettevõtjad rikkunud [EÜ] artiklit 81, kooskõlastades oma tegevust nimetatud ajavahemikel regulaarselt ja kollektiivselt riiklikul

tasandil lifte ja eskalaatoreid puudutavate kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse raames, et jagada turud, jaotada omavahel riigi- ja erahanked ning muud lepingud vastavalt eelnevalt kokku lepitud müüki ja paigaldamist puudutavatele turuosadele ning et hoiduda üksteisega konkureerimast hooldus- ja moderniseerimislepingute osas:

- Kone: [KC] ja [Kone Belgia]: 9. mai 1996 – 29. jaanuar 2004;
- Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Belgia]: 9. mai 1996 – 29. jaanuar 2004;
- Schindler: Schindler Holding [...] ja [Schindler Belgia]: 9. mai 1996 – 29. jaanuar 2004; ja
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] ja [TKLA]: 9. mai 1996 – 29. jaanuar 2004.

2. Mis puudutab Saksamaad, siis on järgmised ettevõtjad rikkunud [EÜ] artiklit 81, kooskõlastades oma tegevust nimetatud ajavahemikel regulaarselt ja kollektiivselt riiklikul tasandil lifte ja eskalaatoreid puudutavate kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse raames, et jagada turud, jaotada omavahel riigi- ja erahanked ning muud lepingud vastavalt eelnevalt kokku lepitud müüki ja paigaldamist puudutavatele turuosadele:

- Kone: [KC] ja [Kone Saksamaa]: 1. august 1995 – 5. detsember 2003;

- Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Saksamaa]: 1. august 1995 – 5. detsember 2003;
- Schindler: Schindler Holding [...] ja [Schindler Saksamaa]: 1. august 1995 – 6. detsember 2000; ja
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE], [TKA] ja [TKF]: 1. august 1995 – 5. detsember 2003.

3. Mis puudutab Luksemburgi, siis on järgmised ettevõtjad rikkunud [EÜ] artiklit 81, kooskõlastades oma tegevust nimetatud ajavahemikel regulaarselt ja kollektiivselt riiklikul tasandil lifte ja eskalaatoreid puudutavate kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse raames, et jagada turud, jaotada omavahel riigi- ja erahanked ning muud lepingud vastavalt eelnevalt kokku lepitud müüki ja paigaldamist puudutavatele turuosadele ning et hoiduda üksteisega konkureerimast hooldus- ja moderniseerimis-lepingute osas:

- Kone: [KC] ja [Kone Luksemburg]: 7. detsember 1995 – 29. jaanuar 2004;
- Otis: [UTC], [OEC], [Otis Belgia], [GTO] ja [GT] : 7. detsember 1995 – 9. märts 2004;
- Schindler: Schindler Holding [...] ja [Schindler Luksemburg]: 7. detsember 1995 – 9. märts 2004; ja

- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] ja [TKAL]: 7. detsember 1995 – 9. märts 2004.

4. Mis puudutab Madalmaasid, siis on järgmised ettevõtjad rikkunud [EÜ] artiklit 81, kooskõlastades oma tegevust nimetatud ajavahemikel regulaarselt ja kollektiivselt riiklikul tasandil lifte ja eskalaatoreid puudutavate kokkulepete ja kooskõlastatud tegevuse raames, et jagada turud, jaotada omavahel riigi- ja erahanked ning muud lepingud vastavalt eelnevalt kokku lepitud müüki ja paigaldamist puudutavatele turuosadele ning et hoiduda üksteisega konkureerimast hooldus- ja moderniseerimislepingute osas:

- Kone: [KC] ja [Kone Madalmaad]: 1. juuni 1999 – 5. märts 2004;
- Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Madalmaad]: 15. aprill 1998 – 5. märts 2004;
- Schindler: Schindler Holding [...] ja [Schindler Madalmaad]: 1. juuni 1999 – 5. märts 2004;
- ThyssenKrupp: [TKAG] ja [TKL]: 15. märts 1998 – 5. märts 2004; ja
- [MEE]: 11. jaanuar 2000 – 5. märts 2004.

Artikkel 2

1. Artikli 1 lõikes 1 nimetatud Belgias toimunud rikkumiste eest määratakse järgmised trahvid:

- Kone: [KC] ja [Kone Belgia] solidaarselt: 0 eurot;
- Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Belgia] solidaarselt: 47713050 eurot;
- Schindler: Schindler Holding [...] ja [Schindler Belgia] solidaarselt: 69 300 000 eurot; ja
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] ja [TKLA] solidaarselt: 68 607 000 eurot.

2. Artikli 1 lõikes 2 nimetatud Saksamaal toimunud rikkumiste eest määratakse järgmised trahvid:

- Kone: [KC] ja [Kone Saksamaa] solidaarselt: 62 370 000 eurot;
- Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Saksamaa] solidaarselt: 159 043 500 eurot;

- Schindler: Schindler Holding [...] ja [Schindler Saksamaa] solidaarselt: 21 458 250 eurot; ja
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE], [TKA] ja [TKF] solidaarselt: 374 220 000 eurot.

3. Artikli 1 lõikes 3 nimetatud Luksemburgis toimunud rikkumiste eest määratakse järgmised trahvid:

- Kone: [KC] ja [Kone Luksemburg] solidaarselt: 0 eurot;
- Otis: [UTC], [OEC], [Otis Belgia], [GTO] ja [GT] solidaarselt: 18 176 400 eurot;
- Schindler: Schindler Holding [...] ja [Schindler Luksemburg] solidaarselt: 17 820 000 eurot; ja
- ThyssenKrupp: [TKAG], [TKE] ja [TKAL] solidaarselt: 13 365 000 eurot.

4. Artikli 1 lõikes 4 nimetatud Madalmaades toimunud rikkumiste eest määratakse järgmised trahvid:

- Kone: [KC] ja [Kone Madalmaad] solidaarselt: 79 750 000 eurot;

- Otis: [UTC], [OEC] ja [Otis Madalmaad] solidaarselt: 0 eurot;

- Schindler: Schindler Holding [...] ja [Schindler Madalmaad] solidaarselt: 35 169 750 eurot;

- ThyssenKrupp: [TKAG] ja [TKL] solidaarselt: 23 477 850 eurot; ja

- [MEE]: 1 841 400 eurot.

[...]”

Menetlus ja poolte nõuded

- ³² Hagejad Schindler Holding, Schindler Management AG, Schindler Belgia, Schindler Saksamaa, Schindler Luxembourg ja Schindler Madalmaad esitasid käesoleva hagi-avalduse, mis saabus Üldkohtu kantseleisse 4. mail 2007.
- ³³ Euroopa Liidu Nõukogu esitas 25. juulil 2007 Üldkohtusse avalduse menetlusse astumiseks komisjoni nõuete toetuseks. Üldkohtu kaheksanda koja esimees rahuldab 8. oktoobri 2007. aasta määrusega menetlusse astumise taotluse.

- 34 Nõukogu esitas 26. novembril 2007 oma menetlusse astuja seisukohad. Kohtuasja pooled esitasid nimetatud seisukohtade kohta oma märkused.
- 35 Üldkohus (kaheksas koda) otsustas ettekandja-kohtuniku ettekande põhjal avada suulise menetluse, esitas Üldkohtu kodukorra artiklis 64 ette nähtud menetlust korraldavate meetmete raames pooltele kirjalikud küsimused ning palus komisjonil esitada ühe dokumendi. Pooled täitsid need meetmed ettenähtud tähtaja jooksul.
- 36 Poolte kohtukõned ja vastused Üldkohtu suulistele küsimustele kuulati ära 17. septembri 2009. aasta kohtuistungil.
- 37 Hagejad paluvad Üldkohtul:
- tühistada vaidlustatud otsus;
  - teise võimalusena vähendada määratud trahvisummasid;
  - tuvastada vastavalt kodukorra artiklile 113, et Schindler Managementi puudutas osas on hagi suhtes otsuse tegemise vajadus ära langenud;
  - mõista kohtukulud välja komisjonilt, sh need kohtukulud, mis on seotud Schindler Managementi esitatud hagi osas otsuse tegemise vajaduse äralangemisega.

38 Komisjon palub Üldkohtul:

- jätta hagi rahuldamata;
- mõista kohtukulud välja hagejatelt.

39 Nõukogu palub Üldkohtul:

- jätta hagi rahuldamata;
- otsustada nõuetekohaselt kohtukulude jaotus.

Taotlus otsuse tegemise vajaduse äralangemise kohta Schindler Managementi osas

40 Hagi esitamisest varasema vaidlustatud otsuse versiooni artikkel 4 mainis otsuse ühe adressaadina Schindler Managementi.

41 Komisjon parandas 4. septembri 2007. aasta otsusega, mis edastati Üldkohtule 30. juunil 2009, vaidlustatud otsuse artiklit 4 ning tegi paranduse Schindler Holdingule ja Schindler Managementile teatavaks. Vaidlustatud otsuse parandatud artikkel 4 ei maini enam Schindler Managementi.

- 42 Hagejad on arvamusel, et vaidlustatud otsuse parandamise tõttu jäi hagi esemeta osas, milles selle esitas Schindler Management.
- 43 Vastavalt hagejate nõuetele tuleb leida, et käesolev hagi on vaidlustatud otsuse paranduse tõttu Schindler Managementi puudutavas osas kaotanud oma eseme.
- 44 Seega ei ole hagi üle vaja otsustada osas, milles selle on esitanud Schindler Management.

Sisulised küsimused

1. Sissejuhatavad märkused

- 45 Hagi põhjendamiseks esitasid hagejad menetluskõrvaldokumentides oma argumendid 13 väite raames, mille nad esitasid järgmiselt. Esimese väite kohaselt on rikutud karistuste seaduslikkuse põhimõtet, kuna määruse nr 1/2003 artikli 23 lõige 2 annab komisjonile trahvide arvutamisel piiramatut kaalutusõigust. Teise väite kohaselt on rikutud 1998. aasta suuniste ja 2002. aasta koostööteatise kohaldamisel tagasiulatuvat jõu keelu põhimõtet. Kolmas väide on selle kohta, et rikutud on karistuste seaduslikkuse põhimõtet ja et komisjonil puudub pädevus 1998. aasta suuniste vastuvõtmiseks. Neljas väide puudutab 2002. aasta koostööteatise õigusvastasust, kuna rikutud on *nemo*

tenetur se ipsum accusare, nemo tenetur se ipsum prodere (edaspidi koos „*nemo tenetur põhimõte*”), *in dubio pro reo* ja proportsionaalsuse põhimõtteid. Viienda väite kohaselt on rikutud võimude lahususe põhimõtet ja õigusriigi põhimõtete järgimisel põhineva menetluse nõudeid. Kuues väide tugineb hagejatele määratud trahvide konfiskeerivale iseloomule. Seitsmenda ja kaheksanda väite kohaselt on trahvide lähtesummade kindlaksmääramisel ja kergendavate asjaolude hindamisel rikutud 1998. aasta suunised. Üheksanda väite kohaselt on rikutud 1998. aasta suuniseid ja 2002. aasta koostööteatist Belgias, Saksamaal ja Luksemburgis toimunud rikkumiste eest trahvisummade kindlaksmääramise osas. Kümnes väide tugineb trahvisummade ebaproportsionaalsusele. Üheteistkümnenda väite kohaselt ei ole vaidlustatud otsust nõuetekohaselt Schindler Holdingule teatavaks tehtud. Kaheteistkümnendes väide on Schindler Holdingu vastutuse puudumise kohta. Viimaseks, kolmeteistkümnenda väite kohaselt on rikutud määruse nr 1/2003 artikli 23 lõiget 2.

⁴⁶ Kuigi hagejate hagil on kaks eset, st esimese võimalusena vaidlustatud otsuse tühistamise ja teise võimalusena trahvisumma vähendamise nõue, on hagejate menetluskohaselt esitatud erinevad etteheited siiski välja toodud ilma, et oleks täpsustatud väiteid, mida nendega põhjendatakse. Kohtuistungil märkisid hagejad vastuseks Üldkohtu küsimusele sisuliselt, et esimese kümne väite ja kolmeteistkümnenda väite eesmärk on vaidlustatud otsuse artikli 2 tühistamine, et üheteistkümnenda väite eesmärk on vaidlustatud otsuse tühistamine tervikuna osas, milles see on adresseeritud Schindler Holdingule, ning et kaheteistkümnenda väite eesmärk on vaidlustatud otsuse artiklite 1, 2 ja 3 tühistamine osas, milles see on adresseeritud Schindler Holdingule.

⁴⁷ Sellega seoses tuleb asuda seisukohale, et mitu hagejate etteheidet puudutavad vaidlustatud otsuse õiguspärasust tervikuna ning neid tuleb seega uurida esimesena. Nii on see hagejate viienda väite raames esitatud etteheitega, mis tugineb sisuliselt Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÖK”) artikli 6 lõike 1 rikkumisele. Nende etteheidete

hulgas, mis puudutavad vaidlustatud otsuse õiguspärasust tervikuna, on ka üheteistkümne ja kaheteistkümne väite raames esitatud etteheited, mis tuginevad vastavalt vaidlustatud otsuse õigusvastasusele tulenevalt sellest, et see on adresseeritud Schindler Holdingule nõuetekohase teatavakstegemise puudumise tõttu ning vaidlustatud otsuse õigusvastasusele tulenevalt sellest, et selle alusel tekkis Schindler Holdingu solidaarvastutus.

- 48 Vaidlustatud otsuse artikli 2 õiguspärasust puudutavaid etteheiteid, mis esitati muude hagi väidete raames, uuritakse teisena. Selles osas peab Üldkohus vajalikuks uurida hagejate etteheiteid järgmiselt. Kõigepealt uuritakse esimest, teist, kolmandat ja neljandat väidet, mille raames hagejad esitavad mitu õigusvastasuse vastuväidet seoses määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikega 2, 1998. aasta suunistega ja 2002. aasta koostööteatisega. Seejärel uurib Üldkohus kuuendat väidet, mille kohaselt on vaidlustatud otsus konfiskeeriva iseloomuga. Viimaseks uurib Üldkohus seitsmendat, kaheksandat, üheksandat ja kolmeteistkümnevat väidet, mille raames hagejad viitasid mitmele etteheitele, mis puudutavad nende trahvisummade kindlaksmääramist.

2. Nõue tühistada vaidlustatud otsus tervikuna

Väide, et rikutud on EIÕK artikli 6 lõiget 1

- 49 Hagejad väidavad, et kuna EÜ asutamislepingu sätete rikkumised konkurentsiõiguse valdkonnas kuuluvad karistusõiguse valdkonda, siis peab komisjoni menetlus

vastama EIÕK artikli 6 lõike 1 nõuetele. Kuid ametiasutused saavad kriminaalkaristusi määrata vaid siis, kui kohtulik kontroll on võimalik, mis käesolevas asjas aga nii ei ole. Nimelt on tühistamishagi liidu kohtus vaid haldusmenetlus kassatsiooniasemes, mis piirdub hagejate poolt konkreetselt esitatud väidetega, mis ei vasta Euroopa Inimõiguste Kohtu määratletud nõuetele, eelkõige 21. veebruari 1984. aasta kohtuotsuses *Öztürk vs. Saksamaa (A-seeria nr 73)* määratletud nõuetele. Lisaks ei saa komisjonis toimunud menetlust kvalifitseerida sõltumatu ja erapooletu õigusemõistmise volitusega institutsiooni menetlusena, kuna komisjonipoolne tõendite kogumine 2002. aasta koostööteatise raames, mis seisneb selles, et tuginetakse „iseenda süüsta mise” raames saadud asjaolude kirjeldusele, rikub õigusriigi menetlusnõudeid, kuna ettevõtjatel ei ole mingit võimalust kontrollida etteheidete asjakohasust, esitades näiteks süüdistuse tunnustajatele küsimusi.

50 EIÕK artikli 6 lõige 1 sätestab:

„Igaühel on [...] temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus. [...]”

51 Tuleb meenutada, et Euroopa Kohus on tunnustanud liidu õiguse üldpõhimõtet, mille kohaselt on igaühel õigus õiglasele kohtumenetlusele (vt Euroopa Kohtu 25. jaanuari 2007. aasta otsus kohtuasjas C-411/04 P: *Salzgitter Mannesmann vs. komisjon*, EKL 2007, lk I-959, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika). Selle põhimõtte aluseks, mida on pealegi kinnitatud 7. detsembril 2000 Nice’is väljakuulutatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 364, lk 1) (edaspidi „harta”) artiklis 47, on olnud

põhiõigused, mis on lahutamatu osa liidu õiguse üldpõhimõtetest, mille järgimise ta tagab, tuginedes liikmesriikide ühistele riigiõiguslikele tavadele ning eelkõige Euroopa Inimõiguste Kohtu antud juhistele (eespool viidatud kohtuotsus *Salzgitter Mannesmann vs. komisjon*, punkt 41).

- 52 Esiteks, mis puudutab argumenti, mille kohaselt ei vasta komisjonis toimunud menetlus EIÕK artikli 6 lõike 1 nõuetele, siis tuleb märkida, et vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale piisab EIÕK artikli 6 kohaldamiseks sellest, et rikkumine on olemuselt karistusõiguslik või mille tõttu ähvardab asjaomast isikut karistus, mis olemuselt või raskusastmelt kuulub üldjuhul karistusõiguse valdkonda (vt Euroopa Inimõiguste Kohtu 23. novembri 2006. aasta otsus *Jussila vs. Soome*, *Recueil des arrêts et décisions*, 2006-XIII, § 31 ja seal viidatud kohtupraktika). Sellega seoses, nagu nähtub Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast, siis andes mõistele „kriminaalsüüdisus” iseseisva tõlgenduse, löid EIÕK organid aluse artikli 6 karistusõigust puudutava osa kohaldamise järkjärgulisele laiendamisele nendele valdkondadele, mis formaalselt ei kuulu karistusõiguse traditsioonilistesse kategooriatesse, nagu konkurentsõiguse rikkumise eest määratud rahatrahvid. Mis puudutab kategooriaid, mis ei kuulu karistusõiguse „tuumikusse”, siis on Euroopa Inimõiguste Kohus siiski täpsustanud, et artikli 6 karistusõigust puudutava osaga pakutavaid tagatise ei tule tingimata kohaldada täie rangusega (vt selle kohta Euroopa Inimõiguste Kohtu eespool viidatud kohtuotsus *Jussila vs. Soome*, § 43 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 53 Lisaks, vastavalt liidu kohtu praktikale ja nagu kinnitab sõnaselgelt määruse nr 1/2003 artikli 23 lõige 5, ei ole komisjoni otsused, millega määratakse konkurentsõiguse rikkumise eest trahve, karistusõiguslikku laadi (vt selle kohta Üldkohtu 6. oktoobri 1994. aasta otsus kohtuasjas T-83/91: *Tetra Pak vs. komisjon*, EKL 1994, lk II-755, punkt 235; 15. märtsi 2000. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ja T-104/95: *Cimenteries CBR jt vs.*

komisjon, EKL 2000, lk II-491, punkt 717, ja 20. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas T-9/99: HFB jt vs. komisjon, EKL 2002, lk II-1487, punkt 390).

- 54 Vastupidi sellele, mida väidavad hagejad, tuleb asuda seisukohale, et menetlus, mille raames võtab komisjon vastu otsuse rikkumise tuvastamise ja trahvide määramise kohta, mille saab hiljem esitada liidu kohtule kontrollimiseks, vastab EIÕK artikli 6 lõike 1 nõuetele. Komisjon ei ole siiski kohus EIÕK artikli 6 tähenduses (vt selle kohta Euroopa Kohtu 29. oktoobri 1980. aasta otsus liidetud kohtuasjades 209/78–215/78 ja 218/78: van Landewyck jt vs. komisjon, EKL 1980, lk 3125, punkt 81, ja 7. juuni 1983. aasta otsus liidetud kohtuasjades 100/80–103/80: Musique Diffusion française jt vs. komisjon, EKL 1983, lk 1825, punkt 7). Komisjon on siiski kohustatud haldusmenetluses liidu õiguse üldpõhimõtteid järgima (Üldkohtu 10. märtsi 1992. aasta otsus kohtuasjas T-11/89: Shell vs. komisjon, EKL 1992, lk II-757, punkt 39; eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus Cimenteries CBR jt vs. komisjon, punkt 718, ja eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus HFB jt vs. komisjon, punkt 391).
- 55 Lisaks tagab liidu kohtu teostatav kontroll komisjoni otsuste üle, et täidetud on õiglase kohtumenetluse nõuded, nagu on sätestatud EIÕK artikli 6 lõikes 1 (vt eespool punkt 50).
- 56 Sellega seoses on Euroopa Inimõiguste Kohtu sõnul vajalik, et asjaomasel ettevõtjal oleks võimalik pöörduda iga tema suhtes tehtud otsusega täielikku pädevust oma va kohtuasutuse poole, kellel on muu hulgas pädevus muuta tehtud otsust kõikides aspektides, nii faktiliselt kui ka õiguslikult (vt analoogia alusel Euroopa Inimõiguste Kohtu 23. juuli 2002. aasta otsus Janosevic vs. Rootsi, *Recueil des arrêts et décisions*, 2002-VII, § 81 ja seal viidatud kohtupraktika). Ent kui Üldkohus kontrollib EÜ artikli 81 rikkumise tuvastamise otsuse õiguspärasust, võivad hagejad tal paluda analüüsida

ammendavalt nii komisjonipoolset faktide materiaalselt tuvastamist kui ka õiguslikku hinnangut. Lisaks on tal trahvide puhul EÜ artikli 229 ja määruse nr 1/2003 artikli 31 alusel täielik pädevus (vt selle kohta eespool punktis 53 viidatud kohtuotsus Cimenteries CBR jt vs. komisjon, punkt 719).

57 Teiseks tuleb tagasi lükata hagejate argument, mille kohaselt ei olnud asjaomastel ettevõtjatel võimalik kontrollida komisjoni etteheidete asjakohasust, näiteks küsitledes võimalikke süüdistuse tunnustajaid. Nimelt ei keela kohtupraktika kohaselt mitte ükski säte või liidu õiguse üldpõhimõtte komisjonil tugineda ettevõtja vastu teiste ettevõtjate avaldustele. Vastasel korral oleks komisjonil lasuv EÜ artikli 81 ja EÜ artikli 82 vastase tegevuse tõendamise kohustus talumatu ja kokkusobimatu EÜ asutamislepinguga talle antud ülesandega teostada järelevalvet nende sätete nõuetekohase kohaldamise üle. Siiski ei või kartellikokkuleppes osalemises süüdistatud ettevõtja avaldust, mille tõelevastavuse on vaidlustanud paljud kartellis osalemises süüdistatud ettevõtjad, pidada piisavaks tõendiks kõnealuste asjaolude kohta, kui nende asjaolude toetusks puuduvad muud tõendid (vt Üldkohtu 25. oktoobri 2005. aasta otsus kohtuasjas T-38/02: Groupe Danone vs. komisjon, EKL 2005, lk II-4407, punkt 285 ja seal viidatud kohtupraktika). Pealegi tuleb igal juhul tõdeda, et käesolevas asjas on hagejad sõnaselgelt möönnud asjaolude esinemist, nagu need on esitatud vastuväiteteatises.

58 Kolmandaks, mis puudutab tõendite kogumist komisjoni poolt 2002. aasta koostööteatise raames, siis kattub hagejate väide lisaks nende etteheitega, mille kohaselt on nimetatud teatis õigusvastane, kuna rikutud on *nemo tenetur* põhimõtet ja *in dubio pro reo* põhimõtet, ja mis tuleb tagasi lükata allpool punktides 146–164 esitatud põhjustel.

59 Sellest tulenevalt tuleb EIÕK artikli 6 lõike 1 rikkumisele tuginev väide tagasi lükata.

Väide, et vaidlustatud otsus on õigusvastane osas, milles see on adresseeritud Schindler Holdingule, kuna seda ei ole nõuetekohaselt teatavaks tehtud

- 60 Hagejad tunnistavad, et vaidlustatud otsus edastati Schindler Holdingule, kelle asukoht on Šveitsis. Otsust ei tehtud siiski teatavaks kooskõlas EÜ artikli 254 lõikega 3. Komisjoni tegutsemisviis rikub Šveitsi karistusõigust ja on vastuolus rahvusvahelise õigusega. Nimelt eeldab teatavakstegemine Šveitsis Šveitsiga rahvusvahelise konventsiooni olemasolu, mida aga ei ole, mistõttu ei ole vaidlustatud otsus teatavaks tegemata jätmise tõttu osas, milles see on adresseeritud Schindler Holdingule, kehtiv ning on sellest tulenevalt õigustühine.
- 61 Sellega seoses tuleb meenutada, et Euroopa Kohus on juba leidnud, et otsusest teatamise menetluse normide rikkumised ei puuduta otsust ennast ega kahjusta seega selle õiguspärasust (Euroopa Kohtu 14. juuli 1972. aasta otsus kohtuasjas 48/69: Imperial Chemical Industries vs. komisjon, EKL 1972, lk 619, punkt 39). Niisugused rikkumised võivad teatavatel asjaoludel üksnes takistada EÜ artikli 230 viiendas lõigus ette nähtud hagi esitamise tähtaja kulgema hakkamist. Käesolevas asjas oli Schindler Holdingule vaidlustatud otsuse sisu vaieldamatult teada ning ta kasutas oma hagi esitamise õigust EÜ artikli 230 viiendas lõigus ette nähtud tähtaja jooksul.
- 62 Seega tuleb käesolev väide tagasi lükata.

Väide, et vaidlustatud otsus on õigusvastane, kuna selle alusel tekkis Schindler Holdingu solidaarvastutus

- 63 Selle väitega seavad hagejad kahtluse alla Schindleri kontserni emaettevõtja Schindler Holdingu solidaarvastutuse tema Belgia, Saksamaa, Luksemburgi ja Madalmaade tütarettevõtjate konkurentsivastase tegevuse eest.

- 64 Seoses emattevõtja solidaarvastutusega tütarettvõtja tegevuse eest tuleb meenu-
tada, et asjaolu, et tütarettvõtjal on iseseisev õigusvõime, ei ole piisav välistamaks
võimalust, et tema rikkumine pannakse süüks emattevõtjale (eespool punktis 61 vii-
datud kohtuotsus Imperial Chemical Industries vs. komisjon, punkt 132).
- 65 Nimelt on liidu konkurentsioigus suunatud ettevõtjate tegevusele ja ettevõtja mõiste
hõlmab mis tahes majandustegevusega tegelevat üksust, sõltumata selle üksuse õi-
guslikust vormist ja rahastamisviisist (vt Euroopa Kohtu 10. septembri 2009. aasta ots-
sus kohtuasjas C-97/08 P: Akzo Nobel jt vs. komisjon, EKL 2009, lk I-8237, punkt 54
ja seal viidatud kohtupraktika).
- 66 Liidu kohus täpsustas ka, et mõistet „ettevõtja” tuleb selles kontekstis mõista kui
majandusüksust, ja seda isegi siis, kui õiguslikult koosneb see majandusüksus mit-
mest füüsilisest või juriidilisest isikust (vt Euroopa Kohtu 12. juuli 1984. aasta otsus
kohtuasjas 170/83: Hydrotherm Gerätebau, EKL 1984, lk 2999, punkt 11, ja eespool
punktis 65 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt vs. komisjon, punkt 55 ja seal viida-
tud kohtupraktika; vt selle kohta ka Üldkohtu 29. juuni 2000. aasta otsus kohtuasjas
T-234/95: DSG vs. komisjon, EKL 2000, lk II-2603, punkt 124). Kohus toonitas nii-
siis, et konkurentsieeskirjade kohaldamiseks ei ole määrava tähtsusega kahe ettevõtja
formaalne eraldamine, mis tuleneb nende iseseisva õigussubjekti staatusest; oluline
on määratleda, kas nad tegutsevad turul ühiselt. Seega võib olla vaja tuvastada, kas
kaks eraldiseisvat õigusvõimelist äriühingut moodustavad ühe ja sama ettevõtte või
majandusüksuse või kuuluvad sellesse, mis turul ühtsena ka tegutseb (eespool punk-
tis 61 viidatud kohtuotsus Imperial Chemical Industries vs. komisjon, punkt 140, ja
Üldkohtu 15. septembri 2005. aasta otsus kohtuasjas T-325/01: DaimlerChrysler vs.
komisjon, EKL 2005, lk II-3319, punkt 85).
- 67 Juhul kui selline majandusüksus rikub konkurentsieeskirju, tuleb tal isikliku vastutuse
põhimõtte alusel ka selle rikkumise eest vastutada (vt eespool punktis 65 viidatud
kohtuotsus Akzo Nobel jt vs. komisjon, punkt 56 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 68 Liidu konkurentsioiguse rikkumine tuleb üheselt süüks arvata juriidilisele isikule, kellele võidakse trahv määrata, ning vastuväiteteatis tuleb talle edastada. Samuti on oluline, et vastuväiteteatises oleks märgitud, millises rollis juriidilisele isikule väidetavaid asjaolusid ette heidetakse (vt eespool punktis 65 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt vs. komisjon, punkt 57 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 69 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et tütarettevõtja tegevuse võib süüks arvata emaettevõtjale eelkõige siis, kui tütarettevõtja – olgugi et tal on eraldi õigusvõime – ei otsusta oma tegutsemise üle turul sõltumatult, vaid rakendab peamiselt talle emaettevõtja poolt antud juhiseid, arvestades eelkõige majanduslikke, organisatsioonilisi ja õiguslikke sidemeid, mis neid kahte juriidilist üksust ühendavad (vt eespool punktis 65 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt vs. komisjon, punkt 58 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 70 Nimelt kuuluvad sellises olukorras emaettevõtja ja tema tütarettevõtja samasse majandusüksusesse ja moodustavad seega ühe ettevõtja eespool punktides 65 ja 66 viidatud kohtupraktika tähenduses. Seega võimaldab asjaolu, et emaettevõtja ja tema tütarettevõtja kujutavad endast ühte ettevõtjat EÜ artikli 81 tähenduses, komisjonil adresseerida trahve määrava otsuse emaettevõtjale, ilma et oleks vaja tuvastada emaettevõtja isiklikku seotust rikkumisega (eespool punktis 65 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt vs. komisjon, punkt 59).
- 71 Juhul kui emaettevõtja omab liidu konkurentsieeskirju rikkunud tütarettevõtja aktsia- või osakapitalis 100% osalust, võib see esiteks emaettevõtja selle tütarettevõtja käitumisele otsustavat mõju avaldada ja teiseks esineb ümberlükatav eeldus, et nimeetatud emaettevõtja avaldab tegelikult otsustavat mõju oma tütarettevõtja käitumisele (vt eespool punktis 65 viidatud kohtuotsus Akzo Nobel jt vs. komisjon, punkt 60 ja seal viidatud kohtupraktika).

72 Neil asjaoludel piisab, kui komisjon tõendab, et emaettevõtja omab tütarettevõtja aktsia- või osakapitalis 100% osalust, et järeldada, et emaettevõtja avaldab otsustavat mõju tütarettevõtja kaubanduspoliitikale. Seejärel võib komisjon pidada tütarettevõtjale määratud trahvi maksmise eest solidaarselt vastutavaks emaettevõtjat, välja arvatud juhul, kui emaettevõtja, kel lasub kohustus see eeldus ümber lükata, esitab piisavaid tõendeid, mis kinnitavad, et tema tütarettevõtja tegutseb turul iseseisvalt (vt eespool punktis 65 viidatud kohtuotsus *Akzo Nobel jt vs. komisjon*, punkt 61 ja seal viidatud kohtupraktika).

73 Lisaks, kuigi on tõsi, et Euroopa Kohus tugines 16. novembri 2000. aasta otsuse kohtuasjas *C-286/98 P: Stora Kopparbergs Bergslags vs. komisjon* (EKL 2000, lk I-9925) punktides 28 ja 29 peale 100% osaluse tütarettevõtja aktsia- või osakapitalis muudele asjaoludele, nagu emaettevõtja mõju tütarettevõtja kaubanduspoliitikale mittevaidlustamine ja äriühingute ühine esindamine haldusmenetluses, tõstis Euroopa Kohus need asjaolud esile siiski üksnes eesmärgiga näidata tõendite kogumit, millele Üldkohus oli oma põhjendused rajanud, mitte aga selleks, et seada eespool punktis 71 nimetatud eelduse kohaldamine sõltuvusse selliste täiendavate tõendite esitamisest, mis puudutavad emaettevõtja mõju tegelikku avaldamist (eespool punktis 65 viidatud kohtuotsus *Akzo Nobel jt vs. komisjon*, punkt 62).

74 Käesolevat väidet tuleb uurida eespool meenutatud põhimõtetest lähtuvalt.

75 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 672 leidis komisjon, et Schindler Holdingut tuleb pidada solidaarselt vastutavaks tema tütarettevõtjate Schindler Belgia, Schindler Sakamaa, Schindler Luksemburg ja Schindler Madalmaad rikkumiste eest, kuna „ainsa

omanikuna ja kõrgeima tasandi emaettevõtjana võis [ta] rikkumisperioodil avaldada otsustavat mõju iga tütaretevõtja kaubanduspoliitikale ning tema puhul võis selle jõu kasutamist eeldada”.

- 76 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 628 ja 629 leidis komisjon, et Schindler Holdingu argument, mille kohaselt viisid nimetatud tütaretevõtjad oma tegevust turul läbi iseseisvate juriidiliste üksustena, kes otsustavad üksi oma põhilise kaubanduspoliitika üle, ning ka argument, mille kohaselt ei olnud tal mingit mõju nimetatud tütaretevõtjate igapäevasele tegevusele, „ei ole piisav[ad], et lükata ümber eeldus, mille kohaselt ei otsustanud Schindler Holdingu tütaretevõtjad oma tegevuse üle turul täiesti iseseisvalt”.
- 77 Samuti märkis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 630, et „haldusmenetluses oleks [Schindler Holding] võinud esitada tõendeid, mis näitavad, et ta ei avaldanud oma tütaretevõtjatele otsustavat mõju [...]”. Komisjoni sõnul „[Schindler Holding] ja tema tütaretevõtjad ei esitanud siiski [...] [talle] tõendeid, mis selgitaks nende kontserniseseid suhteid, hierarhilist struktuuri ega aruandekohustusi, et lükata ümber eeldus, [mille kohaselt] [...] [Schindler Holding] [kui] [vaidlustatud] otsuse adressaatideks olevate tütaretevõtjate ainsa omanikuna teostas oma kontrolliõigusi ja kasutas oma kõiki muid vahendeid otsustava mõju avaldamiseks.”
- 78 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 631 leidis komisjon, et „ainuüksi konkurentsieeskirjadega vastavusse viimise programmi olemasolu Schindleri piires ei võimalda kindlaks teha, kas [Schindler Holding] andis rikkumist puudutavaid juhiseid või mitte”. Seega jääb komisjoni arvates kehtima „[e]eldus, et [Schindler Holdingu] 100% tütaretevõtjad ei otsustanud oma kaubanduspoliitika üle turul iseseisvalt”.

- 79 Eelnevast tulenevalt järeldas komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 632, et „[Schindler Holding] ja tema 100% tütarettevõtjad ei lükanud ümber vastutuse eeldust Belgias, Saksamaal, Luksemburgis ja Madalmaades toime pandud rikkumiste eest [ja et] [j]ärelikult [tuleb] [Schindler Holdingut] pidada tema asjaomaste tütarettevõtjatega solidaarselt vastutavaks [vaidlustatud] otsuse esemeks olevate EÜ artikli 81 rikkumiste eest”.
- 80 Esiteks on kindel, et rikkumisperioodil kuulus Schindler Holdingule otseselt 100% osalus Schindler Belgia, Schindler Saksamaa ja Schindler Madalmaade kapitalis ja Schindler Belgia kaudu kaudselt 100% osalus Schindler Luksemburgi kapitalis. Seega kehtis eeldus, et Schindler Holding avaldas oma tütarettevõtjate tegevusele otsustavat mõju (vt eespool punkt 72).
- 81 Schindler ei saa väita, et komisjon oleks pidanud tõendama, et Schindler Holding mõjutas tööpoolest nimetatud tütarettevõtjate põhitegevust, sh ka EÜ artikliga 81 vastuolus olevat tegevust, ning et ta põhjustas rikkumise või toetas seda.
- 82 Nimelt ei ole emaettevõtjale tütarettevõtja rikkumise eest vastutuse omistamiseks vaja tõendada seda, et emaettevõtja mõjutab tütarettevõtja poliitikat konkreetses valdkonnas, kus rikkumine aset leidis. Seevastu võivad emaettevõtja ja tema tütarettevõtja vahelised organisatsioonilised, majanduslikud ja juriidilised sidemed tõendada emaettevõtja mõju tütarettevõtja strateegiale ja seega õigustada nende kahe käsitlemist ühe majandusüksusena (Üldkohtu 12. detsembri 2007. aasta otsus kohtuasjas T-112/05: Akzo Nobel jt vs. komisjon, EKL 2007, lk II-5049, punkt 83). Seega, kui komisjon tõendab, et emaettevõtja omab tütarettevõtja aktsia- või osakapitalis 100% osalust, võib ta pidada tütarettevõtjale määratud trahvi maksmise eest solidaarselt vastutavaks emaettevõtjat, välja arvatud juhul, kui emaettevõtja tõendab, et tema

tütarettevõtja tegutseb turul iseseisvalt (vt eespool punkt 72). Samuti tuleb märkida, et õigust adresseerida trahve määrav otsus äriühingute kontserni emaettevõtjale ei anna komisjonile mitte rikkumisele ässitav side emaettevõtja ja tema tütarettevõtja vahel ega ka seda enam emaettevõtja seotus nimetatud rikkumisega, vaid asjaolu, et nad moodustavad EÜ artikli 81 tähenduses üheainsa ettevõtja (eespool viidatud 12. detsembri 2007. aasta kohtuotsus *Akzo Nobel jt vs. komisjon*, punkt 58).

83 Hagejad ei saa samuti tugineda süü põhimõtte (*Schuldprinzip*) väidetavale rikkumisele või osaühingu osaniku või aktsiaseltsi aktsionäri vastutuse tekkimise välistamisele äriühingu võlgade ja selle juhtorganite tegude eest. Sellega seoses piisab, kui nentida, et niisugune argumentatsioon põhineb vael eeldusel, et emaettevõtja suhtes ei ole tuvastatud ühtegi rikkumist, mis käesolevas asjas ei ole nii, kuna vaidlustatud otsuse põhjendusest 632 ja artiklitest 1 ja 2 nähtub, et Schindler Holding leiti isiklikult olevat süüdi rikkumistes, mida peetakse tema enda poolt toime panduks majanduslike ja juriidiliste sidemete tõttu, mis teda tema tütarettevõtjatega ühendavad (vt selle kohta Euroopa Kohtu 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-294/98 P: *Metsä-Serla jt vs. komisjon*, EKL 2000, lk I-10065, punktid 28 ja 34, ja Üldkohtu 8. oktoobri 2008. aasta otsus kohtuasjas T-69/04: *Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik vs. komisjon*, EKL 2008, lk II-2567, punkt 74).

84 Teiseks tuleb uurida hagejate esitatud argumente, millega soovitakse ümber lükata eespool punktis 71 esitatud eeldus, mille kohaselt otsustasid Schindler Holdingu tütarettevõtjad oma kaubanduspoliitika üle iseseisvalt.

85 Esiteks ei kujuta hagejate viidatud asjaolu, et Schindler Holding ei andnud oma tütarettevõtjatele juhiseid, mis käesolevas asjas oleks võimaldanud või julgustanud EÜ artikliga 81 vastuolus olevaid kontakte, ega olnud niisugustest kontaktidest teadlik,

endast – kui see ka tuvastataks – tütarettevõtjate iseseisvust tõendada võivat asjaolu. Nagu sai meenutatud eespool punktis 82, ei ole tütarettevõtja tegevuse emaettevõtjale süüks panemiseks tegelikult vajalik, et emaettevõtja mõjutab tütarettevõtja poliitikat konkreetses valdkonnas, kus rikkumine aset leidis.

⁸⁶ Teiseks tuleb samuti tagasi lükata argument, mille kohaselt tegutsevad Schindler Holdingu tütarettevõtjad oma vastavates riikides alati iseseisvalt, ilma et Schindler Holding mõjutaks nende igapäevast tegevust, „turgude omandamist”, lepingute sõlmimist või nende hinnapoliitikat, kuna Schindler Holdingut teavitatakse vaid nendest turgudest, mis võivad kahjumit tekitada. Esiteks ei ole asjaomased hagejad esitanud ju nende väidete kinnitamiseks tõendeid ning teiseks ei ole niisugused väited igal juhul piisavad – isegi kui eeldada, et need on tõendatud –, et lükata ümber eespool punktis 71 esitatud eeldus, kuna kohtupraktikast nähtub, et tütarettevõtja kaubanduspoliitika mõiste alla kuuluvad EÜ artikli 81 kohaldamise eesmärgil emaettevõtja suhtes ka muud asjaolud kui need, mida hagejad mainisid. Siinkohal tuleb märkida, et mitme kontserni kuuluva äriühingu vahel ühe majandusüksuse olemasolu analüüsimise raames on liidu kohus muu hulgas uurinud, kas emaettevõtja võis mõjutada hinnapoliitikat, tootmis- ja turustustegevust, müügieesmärke, brutomarginaale, müügikulu, rahavooge, laoiseisu ja turustamist. Samas ei saa sellest järeldada, et vaid need aspektid kuuluvad tütarettevõtja turunduspoliitika mõiste alla, et kohaldada EÜ artikleid 81 ja 82 tema emaettevõtja suhtes (vt eespool punktis 82 viidatud 12. detsembri 2007. aasta kohtuotsus *Akzo Nobel jt vs. komisjon*, punkt 64 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁸⁷ Kolmandaks ei lükka vastutuse eeldust ümber ka see, et Schindler Holdingu tütarettevõtjad osalesid neljas rikkumisest mõjutatud riigis laadilt erinevates eraldiseisvates rikkumistes, mis väidetavalt räägib vastu sellele, et emaettevõtja mõjutas tegelikult

tütarettevõtjate põhitegevust. Nimelt nähtub vaidlustatud otsuse põhjendustest 627–632, et komisjon ei võtnud Schindler Holdingule tema tütarettevõtjate tegevuse eest vastutuse omistamisel aluseks neljas asjaomases riigis tuvastatud rikkumiste võimalikku paralleelsust. Lisaks on vale hagejate väide, mille kohaselt on rikkumised laadilt erinevad, kuna Schindler Holdingu tütarettevõtjad osalesid neljas asjaomases riigis ajavahemikel, mis suures osas kattuvad (Belgias 9. maist 1996 kuni 29. jaanuarini 2004, Saksamaal 1. augustist 1995 kuni 6. detsembrini 2000, Luksemburgis 7. detsembrist 1995 kuni 9. märtsini 2004 ja Madalmaades 1. juunist 1999 kuni 5. märtsini 2004), rikkumistes, millel on sarnane ese ja mis seisnes „konkurentidevahelises salajasest kokkuleppes, et jagada turud või külmutada turuosad, jaotades omavahel uute liftide ja/või eskalaatorite müügi- või paigaldamise projektid, ja et mitte konkureerida omavahel liftide ja eskalaatorite hooldamise ja moderniseerimise osas (välja arvatud Saksamaa, kus hooldus- ja moderniseerimistegevust kartelli liikmete vahelistes aruteludes ei käsitletud)” (vaidlustatud otsuse põhjendus 658).

- 88 Neljandaks, esiteks asjaolu, et Schindler Holding tegi kõik mis võimalik, et takistada oma tütarettevõtjate EÜ artikliga 81 vastuolus olevat tegevust, võttes muu hulgas vastu toimimisjuhendi eesmärgiga takistada konkurentsioiguse ja sellega seotud suuniste rikkumist tütarettevõtjate poolt, ei muuda midagi tema suhtes tuvastatud rikkumise seisukohast (vt analoogia alusel Euroopa Kohtu 28. juuni 2005. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P – C-208/02 P ja C-213/02 P: Dansk Rørindustri jt vs. komisjon, EKL 2005, lk I-5425, punkt 373), ja teiseks ei võimalda see tõendada, et nimetatud tütarettevõtjad otsustasid iseseisvalt oma kaubanduspoliitika üle. Vastupidi – Schindler Holdingu tütarettevõtjates nimetatud toimimisjuhendi rakendamine viitab pigem emaettevõtja tütarettevõtjate kaubanduspoliitika tegelikule kontrollile, seda enam, et hagejad ise kinnitasid, et toimimisjuhendist kinnipidamist kontrolliti regulaarsete auditite ja muude vastavuskontrolli eest vastutava Schindler Holdingu töötaja (*compliance officer*) võetud meetmete abil.

89 Viiendaks, seoses kontsernisestest suhetega, haldusstruktuuriga ning Schindler Holdingu siseselt tehtavaid aruandeid puudutavate suunistega kinnitas komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 630, et Schindler Holding ning tema tütaretevõtjad ei esitanud talle nende sotsiaalseid suhteid selgitavat teavet. Toimikust nähtub, et hagejad esitasid haldusmenetluses komisjonile tööpoolest mõningat teavet kontsernisestest suhete, haldusstruktuuri ja tehtavaid aruandeid puudutavate suuniste (*reporting lines*) kohta.

90 See teave ei võimalda siiski teha järeldust Schindleri tütaretevõtjate iseseisvuse kohta. Nimelt on esitatud teave, millega pealegi ei ole kaasas ühtegi tõendit, puudulik, kuna see puudutab peamiselt mõne Schindler Luksemburgi ja Schindler Belgia juhtivtöötaja kohustusi ja aruandekohustusi (*reporting obligations*) ning ühe Schindler Saksamaa töötaja kohustusi, selgitamata ulatuslikult Schindler Holdingu ja tema neljas asjaomases riigis tegutsevate tütaretevõtjate sotsiaalseid suhteid või Schindler Holdingu mõju viimati nimetatutele.

91 Arvestades eespool punktis 72 esitatud vastutuse eeldust ja asjaolu, et nagu nähtub eespool punktidest 84–90, ei lükanud hagejad seda eeldust ümber, siis pani komisjon õigustatult Schindler Holdingu tütaretevõtjate toime pandud rikkumised süüks viimati nimetatule.

92 Seega tuleb käesolev väide tagasi lükata.

3. *Vaidlustatud otsuse artikli 2 tühistamise nõue*

Määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikega 2 seotud õigusvastasuse vastuväide, mis tugineb karistuste seaduslikkuse põhimõtte rikkumisele

⁹³ Hagejad väidavad, et määruse nr 1/2003 artikli 23 lõige 2 annab komisjonile trahvisummade kindlaksmääramisel peaaegu piiramatu kaalutluspädevuse, mis on vastuolus karistuste seaduslikkuse põhimõttega, mis on määratletud EIÕK artikli 7 lõikes 1 ja mis tuleneb liikmesriikide ühistele riigiõiguslikele tavadele rajanevatest õiguse üldpõhimõtetest.

⁹⁴ Tuleb meenutada EIÕK artikli 7 lõike 1 sõnastust:

„Kedagi ei või tunnistada süüdi kuriteos – teos või tegevusetuses, mis selle toimepanemise ajal kehtinud riigisisese või rahvusvahelise õiguse järgi ei olnud kuritegu. Samuti ei või kohaldada raskemat karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu.”

⁹⁵ Kohtupraktikast tuleneb, et karistuste seaduses sätestatuse põhimõtte tuleneb õiguskindluse põhimõttest, mis on liidu õiguse üldpõhimõtte ja nõuab eelkõige, et iga liidu õigusnorm, eriti kui sellega kehtestatakse või võimaldatakse kehtestada sanktsioone, oleks selge ja täpne, et puudutatud isikud saaksid ühemõtteliselt aru sellest normist tulenevatest õigustest ja kohustustest ja et nad võiksid tegutseda vastavalt olukorrale (vt Üldkohtu 5. aprilli 2006. aasta otsus kohtuasjas T-279/02: Degussa vs.

komisjon, EKL 2006, lk II-897, punkt 66, ja 27. septembri 2006. aasta otsus kohtuasjas T-43/02: Jungbunzlauer *vs.* komisjon, EKL 2006, lk II-3435, punkt 71 ja seal viidatud kohtupraktika).

- ⁹⁶ Karistuste seaduses sätestatuse põhimõte, mis kuulub liidu õiguse üldpõhimõtete hulka, mis tulenevad liikmesriikide ühistest riigiõiguslikest tavadest, on sätestatud mitmes rahvusvahelises lepingus, eelkõige EIÕK artiklis 7. See põhimõte nõuab, et seadus peab selgelt määratlema rikkumised ja nende eest määratavad karistused. See tingimus on täidetud, kui puudutatud isik saab asjaomase sätte sõnastusest ja vajaduse korral kohtute poolt sellele antud tõlgendusest aru, millised teod või tegevused toovad kaasa kriminaalvastutuse. Lisaks tuleneb Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast, et seaduse selgust tuleb hinnata mitte ainult asjakohase sätte sõnastuse põhjal, vaid ka juurdunud ja avaldatud kohtupraktikas esitatud täpsustusi silmas pidades (vt Euroopa Kohtu 22. mai 2008. aasta otsus kohtuasjas C-266/06 P: Evonik Degussa *vs.* komisjon ja nõukogu, kohtulahendite kogumikus ei avaldata, punktid 38–40 ja seal viidatud kohtupraktika).
- ⁹⁷ See põhimõte kehtib nii karistusõiguse valdkonda kuuluvate sätete suhtes kui ka eriliste haldusmeetmete suhtes, millega kehtestatakse või võimaldatakse kehtestada halduskaristusi (vt selle kohta Euroopa Kohtu 18. novembri 1987. aasta otsus kohtuasjas 137/85: Maizena, EKL 1987, lk 4587, punkt 15 ja seal viidatud kohtupraktika). Seda kohaldatakse mitte üksnes normidele, millega kehtestatakse rikkumise koosseisu tunnused, vaid ka neile normidele, milles määratletakse nimetatud normide rikkumise tagajärjed (vt eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus Degussa *vs.* komisjon, punkt 67, ning eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik *vs.* komisjon, punkt 29 ja seal viidatud kohtupraktika).
- ⁹⁸ Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt moodustavad põhiõigused lahutamatu osa õiguse üldpõhimõtetest, mille järgimise liidu kohus tagab (Euroopa Kohtu 28. märtsi 1996. aasta arvamus 2/94, EKL 1996, lk I-1759, punkt 33, ja Euroopa Kohtu 29. mai

1997. aasta otsus kohtuasjas C-299/95: Kremzow, EKL 1997, lk I-2629, punkt 14). Selleks ammutavad Euroopa Kohus ja Üldkohus inspiratsiooni liikmesriikide ühesugustest riigiõiguslikest tavadest ning juhistest, mis sisalduvad inimõiguste kaitset puudutavates rahvusvahelistes lepingutes, mille puhul liikmesriigid on teinud koostööd ja millega nad on ühinenud. Selles osas on EIÕK-l eriline tähendus (Euroopa Kohtu 22. oktoobri 2002. aasta otsus kohtuasjas C-94/00: Roquette Frères, EKL 2002, lk I-9011, punkt 23, ja eespool viidatud kohtuotsus Kremzow, punkt 14). Muu hulgas EL artikli 6 lõike 2 kohaselt „[austab liit] põhiõigusi kui [liidu] õiguse üldpõhimõtteid, nagu need on tagatud [EIÕK-ga], ning nagu need tulenevad liikmesriikide ühesugustest riigiõiguslikest tavadest”.

⁹⁹ Nagu Üldkohus on juba meenutanud (eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus *Degussa vs. komisjon*, punkt 71), ei nõua EIÕK artikli 7 lõige 1, et karistuste määramise aluseks olevate sätete sõnastus oleks niivõrd täpne, et sätete rikkumisest tulenevad tagajärjed oleks absoluutse kindlusega ettenähtavad. Nimelt ei riku Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt asjaolu, et seadusega antakse kaalutusõigus, tingimata ootuspärasuse nõuet, kui sellise õiguse ulatus ja kasutuskord on piisavalt selgelt määratletud, arvestades taotletavat asjaomast eesmärki anda isikule piisav kaitse omavoli vastu (vt Euroopa Inimõiguste Kohtu 25. veebruari 1992. aasta otsus *Margareta ja Roger Andersson vs. Rootsi*, A-seeria, nr 226, punkt 75). Sellega seoses võtab Euroopa Inimõiguste Kohus peale teksti enda arvesse ka seda, kas kasutatud määratlemata mõisteid on väljakujunenud ja avaldatud kohtupraktikas täpsustatud (vt Euroopa Inimõiguste Kohtu 27. septembri 1995. aasta otsus kohtuasjas *G. vs. Prantsusmaa*, A-seeria, nr 325-B, punkt 25).

¹⁰⁰ Kui võtta arvesse liikmesriikide ühiseid riigiõiguslikke tavasid, siis ei võimalda see anda liidu õiguse üldpõhimõttele, milleks on seaduslikkuse põhimõte, eespool esitatud arutluskäigust tulenevast tõlgendusest erinevat tõlgendust (eespool punktis 95

viidatud kohtuotsus *Degussa vs. komisjon*, punkt 73). Hagejate argument, mille kohaselt puudub siseriiklikul tasandil sarnane volitus, mis võimaldaks ametivõimul määrata trahve „peaaegu piiramatult”, tuleb seega tagasi lükata.

- 101 Käesolevas asjas tuleb määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 õiguspärasuse osas karistuste seaduslikkuse põhimõtet arvestades sedastada, et vastupidi hagejate väidetule ei ole liidu seadusandja andnud komisjonile konkurentsieeskirjade rikkumise eest trahvide määramisel ülemäärast või omavolilist kaalutusõigust (eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus *Degussa vs. komisjon*, punkt 74).
- 102 Nimelt tuleb esiteks märkida, et kuigi määruse nr 1/2003 artikli 23 lõige 2 jätab komisjonile ulatusliku kaalutusõiguse, piirab see säte ka selle kaalutusõiguse teostamist, kehtestades objektiivsed kriteeriumid, mida komisjon peab järgima. Sellega seoses tuleb esiteks meenutada, et määrata võidaval trahvil on arvuline ja absoluutne ülempiir, mis arvutatakse iga rikkumise puhul iga ettevõtja suhtes, nii et konkreetsele ettevõtjale kehtestada võidava trahvi maksimaalne summa on eelnevalt määratletav. Teiseks kohustab see säte komisjoni igal konkreetset juhtumil trahvi määrama, võttes arvesse nii rikkumise raskust kui ka kestust (eespool punktis 96 viidatud kohtuotsus *Evonik Degussa vs. komisjon ja nõukogu*, punkt 50, ning eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus *Degussa vs. komisjon*, punkt 75).
- 103 Hagejad ei saa väita, et eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus *Degussa vs. komisjon* (punktid 66–88) või eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus *Jungbunzlauer vs. komisjon* (punktid 69–92), milles kasutatud karistuste seaduslikkuse põhimõtte tõlgendus vastab (eespool punktis 96 viidatud) kohtuotsuses *Degussa vs. komisjon* aluseks võetud tõlgendusele, põhinevad „õiguslikult vääral seisukohal”. Nimelt, eespool punktis 96 viidatud kohtuotsuses *Evonik Degussa vs. komisjon ja nõukogu* (punktid 36–63) kinnitas Euroopa Kohus apellatsioonimenetluses karistuse seaduslikkuse

põhimõtte tõlgendust, mille Üldkohus andis eespool punktis 95 viidatud kohtuotsuses *Degussa vs. komisjon*.

- ¹⁰⁴ On tõsi, et eelmises punktis mainitud kohtuotsused puudutavad määruse nr 17 artikli 15 lõiget 2, samas kui vaidlustatud otsuses määratud trahvide alus on määruse nr 1/2003 artikli 23 lõige 2. Kuna trahvide määramise kriteeriumid ja ülemmäär on neis kahes sättes siiski identsed, siis on eelmises punktis viidatud kohtupraktika ülekantav määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikele 2.
- ¹⁰⁵ Teiseks peab komisjon määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 alusel määratavate trahvide puhul kaalutusõiguse kasutamisel järgima õiguse üldpõhimõtteid, eelkõige võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtteid, nagu Euroopa Kohus ja Üldkohus on need välja arendanud (eespool punktis 96 viidatud kohtuotsus *Evonik Degussa vs. komisjon* ja nõukogu, punkt 51, ja eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus *Degussa vs. komisjon*, punkt 77).
- ¹⁰⁶ Kolmandaks on kaalutusõiguse kasutamine komisjoni poolt selleks, et tagada tema tegevuse ettenähtavus ja läbipaistvus, piiratud ka käitumiseeskirjadega, mille ta enda jaoks 2002. aasta koostööteatises ja 1998. aasta suunistes kehtestas. Selles suhtes tuleb märkida, et nimetatud teatis ja nimetatud suunised näevad esiteks ette käitumiseeskirjad, millest komisjon ei tohi kõrvale kalduda, ilma et tema suhtes rakendataks sanktsioone selliste õiguse üldpõhimõtete rikkumise eest nagu võrdne kohtlemine või õiguspärase ootuse kaitse, ning teiseks tagavad asjaomastele ettevõtjatele õiguskindluse, määratledes meetodi, mille komisjon endale määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 alusel määratavate trahvisummade kindlaksmääramiseks on kehtestanud (vt selle kohta Euroopa Kohtu eespool punktis 96 viidatud otsus *Evonik Degussa vs. komisjon* ja nõukogu, punktid 52 ja 53, ning 19. märtsi 2009. aasta otsus kohtuasjas

C-510/06 P: Archer Daniels Midland *vs.* komisjon, EKL 2009, lk I-1843, punkt 60; eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus Degussa *vs.* komisjon, punktid 78 ja 82). Liisaks, vastupidi hagejate poolt väidetule, aitas komisjoni poolt 1998. aasta suuniste ja seejärel 2006. aastal suuniste nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 punkti a kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta (ELT C 210, lk 2) vastuvõtmine, mis toimus määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ning määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 kehtestatud õiguslikus raamistikus, üksnes kaasa nendest sätetest juba tuleneva komisjoni kaalutusõiguse teostamise piiride täpsustamisele, ilma et sellest võiks tuletada, et liidu seadusandja on asjaomases valdkonnas komisjoni pädevuse piirid algselt ebapiisavalt paika pannud (vt selle kohta eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik *vs.* komisjon, punkt 44).

¹⁰⁷ Neljandaks tuleb lisada, et vastavalt EÜ artiklile 229 ja määruse nr 1/2003 artiklile 31 on Euroopa Kohtul ja Üldkohtul täielik pädevus lahendada hagsid, mis on esitatud trahve määravate komisjoni otsuste peale, ning nad võivad seega nii need otsused tühistada kui ka määratud trahvi tühistada, seda vähendada või suurendada. Seega allub komisjoni tuntud ja kättesaadav halduspraktika tervenisti liidu kohtu kontrollile. See kontroll on võimaldanud väljakujunenud ja avaldatud kohtupraktika abil täpsustada määratlemata mõisteid, mida määruse nr 17 artikli 15 lõige 2 ja seejärel määruse nr 1/2003 artikli 23 lõige 2 võis sisaldada (vt selle kohta eespool punktis 96 viidatud kohtuotsus Evonik Degussa *vs.* komisjon ja nõukogu, punkt 54, ja eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus Degussa *vs.* komisjon, punkt 79).

¹⁰⁸ Eespool toodud asjaolusid arvestades võib informeeritud ettevõtja, kes vajaduse korral kasutab õigusabi, seega piisavalt täpselt ette näha teatava tegevuse eest määrata võidavate trahvide arvutamise meetodi ja suurusjärgu ning karistuste seaduses sätestatuse põhimõtet ei riku asjaolu, et ettevõtja ei tea täpselt ette trahvide taset, mida

komisjon igal konkreetsel juhul määrab (eespool punktis 96 viidatud kohtuotsus *Evonik Degussa vs. komisjon ja nõukogu*, punkt 55, ja eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus *Degussa vs. komisjon*, punkt 83).

- 109 Seega ei saa hagejad väita, et määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 sõnastus ei taga karistusõiguse aluspõhimõtete ja õigusriigi poolt nõutud etteaimatavuse taset. Nõimelt võimaldab kõnealune säte piisavalt täpselt ette näha arvutusmeetodit ja määratavate trahvide taset (vt selle kohta eespool punktis 96 viidatud kohtuotsus *Evonik Degussa vs. komisjon ja nõukogu*, punkt 58).
- 110 Teiseks, vastupidi hagejate poolt väidetule ei ole komisjoni otsustuspraktika trahvide alal arenenud etteaimamatult või juhuslikult.
- 111 Esiteks toimus ajavahemikel, mille puhul neli rikkumist vaidlustatud otsuses tuvas-tati, 1998. aasta suuniste avaldamisega vaid trahvide kindlaksmääramise meetodi ümberkorraldus, mille Euroopa Kohus leidis olevat mõistlikult ootuspärane (eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus *Dansk Rørindustri jt vs. komisjon*, punkt 231).
- 112 Teiseks, mis puudutab 1998. aasta suuniste vastuvõtmise tulemusel trahvide taseme tõstmist, siis väljakujunenud kohtupraktika kohaselt võib komisjon igal hetkel trahvide taset kohandada, kui liidu konkurentsieeskirjade tõhus kohaldamine seda nõuab (eespool punktis 54 viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française jt vs. komisjon*, punkt 109, ja Üldkohtu 20. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas T-23/99: LR AF 1998 vs. komisjon, EKL 2002, lk II-1705, punkt 237), kuna sellist halduspraktika muutmist võib objektiivselt õigustada liidu konkurentsieeskirjade rikkumise üldise ennetamise eesmärgiga. Hiljutist trahvide taseme tõusu, mida hagejad väidavad toimunud olevat ja mida nad vaidlustavad, ei saa seega iseenesest lugeda õigusvastaseks karistuste

seaduses sätestatuse põhimõtte vaatepunktist, kui see jääb määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 õiguslikku raamistikku, nagu liidu kohatud on seda tõlgendanud (vt selle kohta eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus *De-gussa vs. komisjon*, punkt 81, ja eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus *Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik vs. komisjon*, punkt 43).

- 113 Kolmandaks tuleb argumenti, et võttes vastu määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2, ei täitnud nõukogu oma kohustust tuua selgelt välja komisjonile antud pädevuse piirid ja seetõttu andis nõukogu EÜ artiklit 83 rikkudes komisjonile üle pädevuse, mis kuulub EÜ asutamislepingu alusel nõukogule, pidada alusetuks.
- 114 Esiteks, nagu eelnevalt sai märgitud, siis kuigi määruse nr 17 artikli 15 lõige 2 ja määruse nr 1/2003 artikli 23 lõige 2 jätavad komisjonile ulatusliku kaalutusruumi, piiravad need sätted siiski selle kasutamist, kehtestades objektiivsed kriteeriumid, mida komisjon peab järgima. Teiseks tuleb meenutada, et määrus nr 17 ja määrus nr 1/2003 võeti vastu EÜ artikli 83 lõike 1 alusel, milles on ette nähtud, et „[k]õik [EÜ] artiklites 81 ja 82 esitatud põhimõtete kohaldamiseks vajalikud määrused või direktiivid kehtestab nõukogu [...] komisjoni ettepaneku põhjal ja pärast konsulteerimist Euroopa Parlamendiga”. Nende määruste või direktiivide eesmärk on EÜ artikli 83 lõike 2 punktide a ja d kohaselt eelkõige „tagada kinnipidamine [EÜ] artikli 81 lõikes 1 ja [EÜ] artiklis 82 sätestatud keeldudest, kehtestades selleks sätted trahvide rakendamiseks” ning „määratleda komisjoni ja Euroopa Kohtu funktsioonid käesoleva lõike sätete kohaldamisel”. Muu hulgas tuleb meenutada, et EÜ artikli 211 esimese taande kohaselt komisjon „tagab käesoleva lepingu sätete ja institutsioonide poolt käesoleva lepingu alusel võetud meetmete rakendamise” ja et komisjon omab sama artikli kolmanda taande alusel „iseseisvat otsustamisõigust” (eespool punktis 95 viidatud

kohtuotsus Degussa vs. komisjon, punkt 86, ja eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik vs. komisjon, punkt 48).

- 115 Sellest tuleneb, et õigust määrata EÜ artiklite 81 ja 82 rikkumise korral trahve ei saa lugeda õiguseks, mis algselt kuulus nõukogule, kuid mille ta komisjonile üle andis või mille rakendamiseks on ta EÜ artikli 202 kolmanda taande tähenduses komisjonile volitused andnud. Koosõlas eespool viidatud EÜ asutamislepingu sätetega on see õigus osa komisjoni iseseisvast rollist tagada liidu õiguse rakendamine ning EÜ artiklite 81 ja 82 rakendamise osas on komisjoni sellist rolli täpsustatud, piiritletud ja vormiliselt kinnitatud määrusega nr 17 ja määrusega nr 1/2003. Nende määrustega komisjonile antud trahvide määramise õigus tuleneb seega EÜ asutamislepingu enda sätetest ja selle eesmärk on võimaldada neis artiklites ette nähtud keeldude tõhus rakendamine (eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus Degussa vs. komisjon, punkt 87, ning eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik vs. komisjon, punkt 49).
- 116 Sellest järeldub, et karistuste seaduslikkuse põhimõtte rikkumisele tuginev õigusvastasuse väide, mis esitati määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 suhtes, tuleb tagasi lükata.

1998. aasta suuniste õigusvastasuse väide, mis tugineb tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte rikkumisele

- 117 Hagejad tuletavad meelde, et liidu akt ei saa olla kohaldatav enne selle avaldamist ja et harta artikli 49 lõike 1 teine lause näeb ette, et ei tohi kohaldada kuriteo toimepanemise ajal ette nähtud karistusest raskemat karistust. Antud juhul rikuivad 1998. aasta

suunised tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtet, kuna need ületavad etteaimatavuse piire. Hagejad rõhutavad sellega seoses, et trahvide valdkonnas on otsustuspoliitika rangemaks muutumise tinginud komisjon, mitte seadusandja.

- 118 Kohtupraktikast nähtub, et EIÕK artiklis 7 sätestatud karistusseaduste tagasiulatuva jõu puudumise põhimõte kujutab endast liidu õiguse üldpõhimõtet, mida tuleb konkurentsieeskirjade rikkumise eest trahvide määramisel järgida, ning see põhimõte nõuab, et kohaldatud karistused ei või olla raskemad teo toimepanemise ajal ettenähtutest (eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt vs. komisjon, punkt 202; eespool punktis 112 viidatud Üldkohtu otsus LR AF 1998 vs. komisjon, punktid 218–221, ning 9. juuli 2003. aasta otsus kohtuasjas T-224/00: Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients vs. komisjon, EKL 2003, lk II-2597, punktid 39–41).
- 119 Samuti on juba leitud, et selliste suuniste vastuvõtmine, millega muudetakse komisjoni üldist konkurentsipoliitikat trahvide valdkonnas, võib põhimõtteliselt kuuluda tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte kohaldamisalasse (eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt vs. komisjon, punkt 222).
- 120 Esiteks võivad 1998. aasta suunised tekitada õiguslikke tagajärgi. Nimetatud õiguslikud tagajärjed ei teki 1998. aasta suuniste enda normatiivsusest, vaid nende vastuvõtmisest ja avaldamisest komisjoni poolt. 1998. aasta suuniste vastuvõtmine ja avaldamine piirab komisjoni kaalutusõigust ja komisjon ei saa nimetatud normidest kõrvale kalduda ilma, et teda olenevalt olukorrast karistataks selliste õiguse üldpõhimõtete rikkumise eest nagu võrdne kohtlemine, õiguspärase ootuse kaitse ja õiguskindlus (vt selle kohta eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt vs. komisjon, punktid 209–212).

121 Teiseks on selle sättega vastavalt EIÕK artikli 7 lõikega 1 seonduvale Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale vastuolus rikkumist ette näinud normi uue tõlgenduse tagasiulatuv kohaldamine süüdistatava kahjuks (vt selle kohta Euroopa Inimõiguste Kohtu 22. novembri 1995. aasta otsus *S. W. vs. Ühendkuningriik*, A-seeria nr 335-B, § 34–36; 22. novembri 1995. aasta otsus *C. R. vs. Ühendkuningriik*, A-seeria nr 335-C, § 32–34; 15. novembri 1996. aasta otsus *Cantoni vs. Prantsusmaa*, *Recueil des arrêts et décisions*, 1996-V, § 29–32, ja 22. juuni 2000. aasta otsus *Coëme jt vs. Belgia*, *Recueil des arrêts et décisions*, 2000-VII, § 145). Kõnealuse kohtupraktika kohaselt on sellise juhtumiga tegemist eelkõige kohtuliku tõlgenduse puhul, mille tulemus ei olnud rikkumise toimepanemise hetkel mõistlikult ootuspärane, pidades eelkõige silmas sellel ajal kohtupraktikas levinud asjaomase sätte tõlgendust. Siiski tuleb täpsustada, et samast praktikast tuleneb ka, et ootuspärasuse mõiste ulatus sõltub suurel määral asjaomase teksti sisust, hõlmatavast ainevaldkonnast ning normi adressaatide arvust ja nende isikutest. Seaduse ootuspärasuse põhimõttega ei ole vastuolus see, kui asjaomane isik peab pöörduma õigusnõuandja poole, et konkreetsetel asjaoludel piisava mõistlikkusega hinnata kindla teo tagajärgi. Vastavalt eespool viidatud kohtuotsusele *Cantoni vs. Prantsusmaa* (§35) on see nii täpsemalt eelkõige kutseala esindajate puhul, kes on harjunud oma kutsetegevuses suuremat hoolsust üles näitama. Neilt võib ka oodata suuremat hoolt sellise tegevusega kaasnevate riskide hindamisel.

122 Eeltoodust lähtuvalt ja tagasiulatava jõu puudumise põhimõtte järgimise kontrollimiseks tuleb kindlaks teha, kas asjaomane muudatus, s.o 1998. aasta suuniste vastuvõtmine oli mõistlikult ootuspärane ajal, mil kõnealused rikkumised toime pandi (vt selle kohta eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus *Dansk Rørindustri jt vs. komisjon*, punkt 224).

123 Sellega seoses tuleb kõigepealt nentida, et trahvide taseme väidetav tõus 1998. aasta suuniste kohaldamise tõttu jääb määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 kehtestatud õiguslikku raamistikku, kuivõrd suuniste punkti 5

alapunkt a näeb sõnaselgelt ette, et määratud trahvid ei või mingil juhul ületada nimetatud sätetes ette nähtud käibe 10% ülemmäära.

- 124 Seejärel tuleb tõdeda, et 1998. aasta suuniste peamine uuendus seisneb selles, et arutamise lähtepunktiks võetakse nimetatud suunistes sätestatud vahemiku põhjal arvatavat põhisumma, kusjuures see vahemik väljendab erinevaid rikkumise raskusastmeid, kuid ei oma sellisena mingit seost asjaomase käibega. See meetod tugineb seega sisuliselt trahvimääradel, kuigi need on suhtelised ja paindlikud (eespool punktis 225 viidatud kohtuotsus *Dansk Rørindustri jt vs. komisjon*, punkt 225, ning eespool punktis 106 viidatud kohtuotsus *Archer Daniels Midland vs. komisjon*, punkt 61).
- 125 Viimaseks tuleb meenutada, et asjaolu, et komisjon kohaldas minevikus teatava suurusega trahve teatavat liiki rikkumistele, ei saa temalt veel võtta võimalust seda taset tõsta määrustes nr 17 ja nr 1/2003 märgitud piirides, kui see on vajalik liidu konkurentsipoliitika elluviimise tagamiseks, vaid vastupidi – liidu konkurentsieskirjade tõhus kohaldamine eeldab seda, et komisjon saaks igal hetkel kohandada trahvide taset vastavalt selle poliitika vajadustele (vt selle kohta eespool punktis 54 viidatud Euroopa Kohtu otsus *Musique Diffusion française jt vs. komisjon*, punkt 109; 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-196/99 P: *Aristrain vs. komisjon*, EKL 2003, lk I-11005, punkt 81, ning eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus *Dansk Rørindustri jt vs. komisjon*, punkt 227; Üldkohtu 10. märtsi 1992. aasta otsus kohtuasjas T-12/89: *Solvay vs. komisjon*, EKL 1992, lk II-907, punkt 309, ja 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-304/94: *Europa Carton vs. komisjon*, EKL 1998, lk II-869, punkt 89).
- 126 Sellest tuleneb, et trahviga lõppeda võiva haldusmenetlusega seotud ettevõtjatel ei saa tekkida õiguspärast ootust, et komisjon ei ületa varasema praktika käigus määratud trahvide määrasid või et kasutatakse sama trahvide arutamise meetodit (eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus *Dansk Rørindustri jt vs. komisjon*, punkt 228).

127 Seega peavad need ettevõtjad arvestama võimalusega, et komisjon võib igal hetkel otsustada tõsta trahvisummasid, võrreldes minevikus kohaldatud trahvisummadega. See on nii mitte üksnes siis, kui komisjon tõstab trahvisummade taset üksikotsustes trahve määrares, vaid ka siis, kui trahvisummasid tõstetakse, kohaldades arutatavale asjale üldkohaldatavaid käitumisreegleid, nagu 1998. aasta suunised (eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt vs. komisjon, punktid 229 ja 230, ning eespool punktis 106 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland vs. komisjon, punkt 59).

128 Sellest tuleneb, et hagejad leiavad vääralt, et 1998. aasta suunised rikuvad tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtet, kuna suuniste tõttu määrati suuremad trahvid kui minevikus või kuna käesolevas asjas ületati ootuspärasuse piire. Suunised ja eelkõige nendes sisalduv uus trahvide arvutamise meetod, eeldades, et sellel on trahvide taset tõstev mõju, olid sellistele ettevõtjatele nagu hagejad asjaomaste rikkumiste toimepanemise hetkel mõistlikult etteaimatavad (vt selle kohta eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt vs. komisjon, punkt 231). Samadel põhjustel ei pidanud komisjon esitama 1998. aasta suunistes enam kui see, et trahvide taseme suurendamine oli vajalik ühenduse konkurentsipoliitika elluviimise tagamiseks.

129 Argumentatsioon, mille kohaselt on trahvide valdkonna otsustuspoliitika rangemaks muutumine tingitud komisjonist, mitte seadusandjast, kattub argumentatsiooniga, mis esitati komisjoni pädevuse puudumisele tugineva õigusvastasuse väite raames, mida analüüsitakse allpool punktides 131–137.

130 Kõigest eeltoodust tuleneb, et ka käesolev õigusvastasuse väide tuleb tagasi lükata.

1998. aasta suuniste õigusvastasuse väide, mis tugineb komisjoni pädevuse puudumisele ja teise võimalusena suuniste läbipaistvuse ja ootuspärasuse puudumisele

- 131 Hagejad väidavad, et määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikes 2 komisjonile antud oluline kaalutusõigus eeldab abstraktset ja üldist elluviimist, st materiaalõigusnormi. Ent erinevalt nõukogust ei ole komisjonil niisuguse normi vastuvõtmise pädevust. Lisaks, isegi kui „trahvi raamistiku” elluviimine komisjoni poolt on õiguspärane, ei ole 1998. aasta suunised igal juhul tõhusad, kuna need ei ole suutelised trahvisumma kindlaksmääramise raames tagama minimaalset vajalikku läbipaistvuse ja ootuspärasuse taset.
- 132 Esiteks tuleb märkida, et hagejad ei täpsustanud oma menetlusdokumentides sätet, mida komisjon 1998. aasta suuniste vastuvõtmisel rikkus. Kui kohtuistungil neile selle kohta küsimus esitati, märkisid hagejad, et karistuste seaduslikkuse põhimõtte kohaselt oleks nõukogu pidanud trahvide arvutamiseks vastu võtma abstraktsed normid.
- 133 Kuid komisjoni poolt 1998. aasta suuniste vastuvõtmine, mis toimus määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ning seejärel määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 kehtestatud õiguslikus raamistikus, aitas üksnes kaasa nendest sätetest juba tuleneva komisjoni kaalutusõiguse teostamise piiride täpsustamisele (vt selle kohta eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik vs. komisjon, punkt 44). Neil asjaoludel tuleb argument, et komisjonil puudus suuniste vastuvõtmise pädevus, tagasi lükata.

- 134 Teiseks tuleb samuti tagasi lükata argumendid, et 1998. aasta suunised ei ole läbipaistvad ega ootuspärased.
- 135 Nimelt, esiteks avaldas komisjon läbipaistvuse tagamiseks ja puudutatud ettevõtjate õiguskindluse suurendamiseks nimetatud suunised ja selgitas nendes arvutusmeetodit, mida ta igal konkreetsel juhul kohaldama kohustus. Sellega seoses on Euroopa Kohus pealegi leidnud, et selliseid käitumisreegleid vastu võttes ja nende avaldamisel teada andes, et ta kavatses neid edaspidi nendega hõlmatud juhtumitele kohaldada, piirab komisjon oma kaalutusõigust ega saa nendest normidest kõrvale kalduda, ilma et teda olenevalt olukorrast karistataks selliste õiguse üldpõhimõtete rikkumise eest nagu võrdne kohtlemine või õiguspärase ootuse kaitse. Samuti on Euroopa Kohus leidnud, et suunised määravad üldiselt ja abstraktselt meetodi, mille komisjon on endale kehtestanud trahvisummade kindlaksmääramisel, ja tagavad seetõttu ettevõtjate õiguskindluse (eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt vs. komisjon, punktid 211 ja 213; vt ka eespool punktis 106 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland vs. komisjon, punkt 60).
- 136 Teiseks võib informeeritud ettevõtja, kes vajaduse korral kasutab õigusabi, piisavalt täpselt ette näha teatava tegevuse eest määrata võidavate trahvide arvutamise meetodi ja suurusjärgu (eespool punktis 96 viidatud kohtuotsus Evonik Degussa vs. komisjon ja nõukogu, punkt 55). On tõsi, et ettevõtja ei saa 1998. aasta suunistest lähtuvalt ette näha täpset trahvisummat, mille komisjon igal konkreetsel juhul määrab. Arvestades nende rikkumiste raskusastet, mille eest komisjon peab karistusi määrama, aitab normi karistav ja hoiatav eesmärk vältida siiski seda, et ettevõtjad saavad hinnata kasu, mida nad rikkumises osalemisest saaksid, arvutades eelnevalt välja neile õigusvastase tegevuse eest määrata võidava trahvi summa (eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus Degussa vs. komisjon, punkt 83).

- 137 Kõigest eeltoodust nähtub, et 1998. aasta suuniste õigusvastasuse väide, mis tugineb komisjoni pädevuse puudumisele ning teise võimalusena suuniste läbipaistvuse ja ootuspärasuse puudumisele, tuleb tagasi lükata.

2002. aasta koostööteatise õigusvastasuse väide, mis tugineb tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumisele

- 138 Hagejad väidavad, et 2002. aasta koostööteatise kohaldamine käesolevas asjas vaatamata sellele, et enamik vaidlustatud otsuses silmas peetud asjaolusid on teatise jõustumisest varasemad, rikub tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtet. Hagejate arvates oleks komisjon pidanud kohaldama teatist trahvide määramatajätmise või vähendamise kohta kartellide puhul (EÜT 1996 C 207, lk 4) (edaspidi „1996. aasta koostööteatis“), mis oleks neil võimaldanud saada 10–50% trahvi vähendamist faktide vaidlustamata jätmise eest sümboolse 1% vähendamise asemel, mida neile võimaldati vaidlustatud otsuses (vaidlustatud otsuse põhjendused 777, 806, 835 ja 854). 2002. aasta koostööteatist kohaldades rikkus komisjon ka õiguspärase ootuse põhimõtet.
- 139 Olgu meenutatud, et 1996. aasta koostööteatis nägi D osas ette, et ettevõtja „trahvisummat, mis talle oleks ilma koostööta määratud, [võidakse] vähendada 10–50% võrra [...], kui [...] [ta] teatab komisjonile pärast vastuväiteteatise saamist, et ta ei vaidle vastu komisjoni süüdistuste aluseks olevate faktide sisulisele õigsusele”. 2002. aasta koostööteatis aga ei näe enam ette trahvi vähendamist sel alusel.

- 140 Mis puudutab 2002. aasta koostööteatise väidetavat tagasiulatuvat jõudu, siis tuleb nentida, et nimetatud teatise lõige 28 sätestab, et „[a]lates 14. veebruarist 2002 asendab käesolev teatis 1996. aasta [koostöö]teatist kõigil juhtudel, mil ükski ettevõtja ei ole pöördunud komisjoni poole kõnealusel teatise sätestatud sooduskohtlemise taotlusega”. Arvestades asjaolu, et 2002. aasta koostööteatis avaldati 19. veebruaril 2002, näeb nimetatud teatis tõepoolest seega ette teatise sätete tagasiulatuva kohaldamise, mis on siiski piiratud ajavahemikuga 14. veebruarist 2002 kuni 18. veebruarini 2002 kaasa arvatud. Kuna ükski kartelliosaline ei ole esitanud taotlust 2002. aasta koostööteatise alusel enne 2. veebruari 2004 (vaidlustatud otsuse põhjendused 94, 105, 115 ja 127), ei saanud 2002. aasta koostööteatise tagasiulatuvast jõust tulenev võimalik õigusvastastus mõjutada vaidlustatud otsuse õiguspärasust.
- 141 Käesolevas asjas vaidlustavad hagejad 2002. aasta koostööteatise kohese kohaldamise trahvide arvutamisel siiski seoses nende asjaoludega, mis leidsid osaliselt aset enne 2002. aastat.
- 142 Esiteks, nagu nähtub toimikust, tuleb nentida, et hagejad palusid haldusmenetluses vähemalt kuuel korral sõnaselgelt 2002. aasta koostööteatise kohaldamist.
- 143 Teiseks tuleneb kohtupraktikast igal juhul, et tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte ei välista suuniste kohaldamist, mille mõjul enne suuniste vastuvõtmist toime pandud rikkumiste eest määratud trahvide tase tõuseb, tingimusel et poliitika, mida nendega rakendatakse, oli mõistlikult ootuspärane sellel ajal, kui kõnealused rikkumised toime pandi (eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt vs. komisjon, punktid 202-232; Üldkohtu 12. detsembri 2007. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-101/05 ja T-111/05: BASF ja UCB vs. komisjon, EKL 2007, lk II-4949, punkt 233;

vt ka eespool punktis 106 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland vs. komisjon, punkt 66). Ent hagejad ei väida, et 2002. aasta koostööteatise vastuvõtmisega toimunud muudatus ei olnud ootuspärane.

¹⁴⁴ Hagejate õiguspärase ootuse väidetava rikkumise osas, mis tuleneb 2002. aasta koostööteatise kohaldamisest osaliselt enne selle jõustumist toime pandud rikkumiste suhtes, piisab selle märkimisest, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei saa ettevõtjad tugineda õiguspärasele ootusele olemasoleva olukorra säilimise osas, mida institutsioonid oma kaalutusõiguse raames muuta võivad (vt Euroopa Kohtu 5. oktoobri 1994. aasta otsus kohtuasjas C-280/93: Saksamaa vs. nõukogu, EKL 1994, lk I-4973, punkt 80, ja 30. juuni 2005. aasta otsus kohtuasjas C-295/03 P: Alessandrini jt vs. komisjon, EKL 2005, lk I-5673, punkt 89 ja seal viidatud kohtupraktika). Lisaks oleksid hagejad igal juhul saanud 1996. aasta koostööteatise kohaldamise mis tahes ajahetkel esile kutsuda, esitades komisjonile selle teatise alusel taotluse enne 2002. aasta koostööteatise jõustumist. Seega tuleb etteheide tagasi lükata.

¹⁴⁵ Järelikult tuleb 2002. aasta koostööteatise õigusvastasuse väide, mis tugineb tagasiulatuva jõu puudumise põhimõtte rikkumisele, ning etteheide, et rikutud on õiguspärase ootuse põhimõtet, tagasi lükata.

2002. aasta koostööteatise õigusvastasuse väide, mis tugineb nemo tenetur, in dubio pro reo ja proportsionaalsuse üldpõhimõtete rikkumisele ning kaalutusõiguse kuritarvitamisele

¹⁴⁶ Hagejad väidavad, et 2002. aasta koostööteatis on õigusvastane, kuna see rikub õiguse üldpõhimõtteid ning ületab komisjonile antud kaalutusõiguse piire. Niisiis

rikub 2002. aasta koostööteatis *nemo tenetur* põhimõtet, *in dubio pro reo* põhimõtet ja proportsionaalsuse põhimõtet. Teatise vastuvõtmine kujutab endast komisjoni kaalutlusõiguse kuritarvitamist ning see on järelikult käesolevas asjas kohaldamatu, mistõttu 2002. aasta koostööteatise raames esitatud tõendeid ei saa kasutada, kuna õigusvastaselt saadud tõendite kasutamine on keelatud.

¹⁴⁷ Käesoleva väite raames esitatud erinevaid etteheiteid tuleb eraldi uurida.

Esimene etteheide, et rikutud on *nemo tenetur* põhimõtet

¹⁴⁸ Hagejad meenutavad, et vastavalt *nemo tenetur* põhimõttele ei saa kedagi sundida iseennast süüstama või iseenda vastu tunnistama. 2002. aasta koostööteatis rikub seda põhimõtet, kuna tegelikkuses sunnib teatis ettevõtjaid komisjoniga koostööd tegema ning talle ülestunnistusi andma. Esiteks võib ju ainult esimene ettevõtja, kes esitab 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punktide a ja b tingimustele vastavaid tõendeid, taotleda trahvi määramata jätmist, nii et kõik ettevõtjad, kes osalevad „võidujooksus esimese koha pärast”, esitavad komisjonile täielikke ülestunnistusi (mis on mõnikord liialdatud), ilma et neil oleks võimalik võrrelda koostöö kasulikkust, mis väljendub loodetavas trahvi vähendamises, nende ebasoodsate asjaoludega, mis niisuguse koostööga kaasnevad. Teiseks, 2002. aasta koostööteatise raames koostööd tehes jätab ettevõtja end ilma võimalusest vaidlustada teiste ettevõtjate esitatud faktid, isegi kui need on valed, kuna komisjon peab mis tahes faktide vaidlustamist koostöö

mittetegemiseks 2002. aasta koostööteatise lõigete 11 ja 23 tähenduses, mis tähendab tõsist ohtu, et tema trahvi teatise alusel ei vähendata.

- 149 Kohtupraktikast tuleneb esiteks, et liidu õiguse üldpõhimõtete kohaselt, mille lahusdamatu osa moodustavad põhiõigused ja millest lähtuvalt tuleb tõlgendada kõiki liidu õigusakte, on ettevõtjatel õigus mitte alluda komisjoni poolt avaldatud sunnile võtta omaks rikkumises osalemine (vt selle kohta Euroopa Kohtu 18. oktoobri 1989. aasta otsus kohtuasjas 374/87: *Orkem vs. komisjon*, EKL 1989, lk 3283, punkt 35, ja 15. oktoobri 2002. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P – C-252/99 P ja C-254/99 P: *Limburgse Vinyl Maatschappij jt vs. komisjon*, EKL 2002, lk I-8375, punkt 273).
- 150 Teiseks, kuigi komisjon ei saa ettevõtjat sundida rikkumises osalemist tunnistama, ei takista see tal siiski trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võtmast asjaolu, et see ettevõtja on teda vabatahtlikult abistanud rikkumise olemasolu tuvastamisel (Euroopa Kohtu 14. juuli 2005. aasta otsus kohtuasjas C-57/02 P: *Acerinox vs. komisjon*, EKL 2005, lk I-6689, punkt 87, ja 14. juuli 2005. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-65/02 P ja C-73/02 P: *ThyssenKrupp vs. komisjon*, EKL 2005, lk I-6773, punkt 50).
- 151 Hagejad ei saa väita, et eespool punktides 149 ja 150 viidatud kohtupraktika on „igalenenud”. Vastupidi – Euroopa Kohus kinnitas seda sõnaselgelt, olles tutvunud Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika arenguga, eelkõige 25. veebruari 1993. aasta kohtuotsusega *Funke vs. Prantsusmaa* (A-seeria nr 256 A) ja 17. detsembri 1996. aasta kohtuotsusega *Saunders vs. Ühendkuningriik* (*Recueil des arrêts et décisions*, 1996-VI), millele hagejad viitavad (eespool punktis 149 viidatud kohtuotsus *Limburgse Vinyl Maatschappij jt vs. komisjon*, punktid 273–280).
- 152 2002. aasta koostööteatise õiguspärasust *nemo tenetur* põhimõttest lähtuvalt tuleb seega uurida eespool punktides 149 ja 150 viidatud kohtupraktikas esitatud põhimõtteid arvestades.

- 153 Sellega seoses tuleb nentida, et 2002. aasta koostööteatise alusel asjaomase ettevõtja tehtud koostöö on täiesti vabatahtlik. Ettevõtja ei ole ju kuidagi kohustatud eeldatava kartelli kohta tõendeid esitama. Koostöö tase, mida ettevõtja soovib haldusmenetluses pakkuda, on seega täielikult tema vaba valik ning mingil juhul ei näe 2002. aasta koostööteatis seda ette (vt selle kohta eespool punktis 150 viidatud kohtuotsus *ThyssenKrupp vs. komisjon*, punkt 52, ja kohtujurist Léger' ettepanek selles kohtuasjas, EKL 2005, lk I-6777, punkt 140).
- 154 Argument, mille kohaselt jääb ettevõtja koostööd tehes ilma võimalusest vaidlustada teiste ettevõtjate esitatud faktid, isegi kui need on valed, rajaneb 2002. aasta koostööteatise vääral tõlgendamisel.
- 155 Esiteks, vastupidi sellele, mida väidavad hagejad, ei eelda ei selle teatise lõige 11, mis nõuab, et asjaomane ettevõtja teeb „haldusmenetluse jooksul pidevalt tihedat ja tõhusat koostööd”, ega teatise punkt 23, mis näeb ette, et komisjon „võib [...] arvesse võtta ettevõtja poolt pärast andmete esitamist tehtud koostöö ulatust ja järjepidevust”, et asjaomane ettevõtja ei vaidlustaks või ei parandaks teise ettevõtja esitatud vääri fakte. Lisaks rajaneb hagejate väide vääral eeldusel, mille kohaselt piisab rikkumise tuvastamiseks üheainsa rikkumises osalenud ettevõtja vääradest ühepoolsetest avaldustest, mida ei ole tõenditega kinnitatud.
- 156 Teiseks ei näe 2002. aasta koostööteatis erinevalt 1996. aasta koostööteatisest ette mis tahes trahvi vähendamist faktide vaidlustamata jätmise alusel. 2002. aasta koostööteatist ei saa seega pidada selle kohaldamist soovivaid ettevõtjaid teiste ettevõtjate esitatud fakte mitte vaidlustama „kohustavaks”.

- 157 Igal juhul tugineb ettevõtja väidetav kohustus mitte vaidlustada fakte, mille autor ta ei ole, puhtteoreetilisele hüpoteesile, et ettevõtja tunnistab end süüdi rikkumises, mida ta ei ole toime pannud, trahvi vähendamise lootuses, mille määramist ta sellegipoolest kardab. Selline oletus ei saa põhjendada *nemo tenetur* põhimõtte rikkumist käsitlevat argumentatsiooni (vt selle kohta Euroopa Kohtu 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-298/98 P: *Finnboard vs. komisjon*, EKL 2000, lk I-10157, punkt 58).
- 158 Sellest tuleneb, et 2002. aasta koostööteatise õigusvastasuse väite raames esitatud esimene etteheide tuleb tagasi lükata.

Teine etteheide, et rikutud on *in dubio pro reo* põhimõtet

- 159 Hagejad väidavad, et vastavalt *in dubio pro reo* põhimõttele ehk süütuse presumptsiooni põhimõttele lasub rikkumise ja ettevõtja süü tõendamise koormis komisjonil. 2002. aasta koostööteatis rikub süütuse presumptsiooni põhimõtet, kuna selle tulemuseks on tegelikkuses see, et just ettevõtjad esitavad tõendi nii omaenda rikkumise kohta ning oma süü kohta kui ka teiste ettevõtjate rikkumiste ja süü kohta.
- 160 Olgu meenutatud, et süütuse presumptsiooni põhimõtte, nagu see tuleneb muu hulgas EIÖK artikli 6 lõikest 2, on Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt, mida kinnitavad ka EL lepingu artikli 6 lõige 2 ning harta artikkel 48, üks liidu õiguskorras tunnustatud põhiõigustest. Arvestades asjassepuutuvate rikkumiste ning nendega seotud karistuste laadi ja raskust, kohaldatakse süütuse presumptsiooni põhimõtet

eelkõige ettevõtjatele kohaldatavate konkurentsieeskirjade rikkumiste menetlustes, milles võidakse määrata trahv või karistusmaks (vt eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus *Degussa vs. komisjon*, punkt 115 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 161 Vastupidi sellele, mida väidavad hagejad, ei eira 2002. aasta koostööteatis süütuse presumptsiooni põhimõtet.
- 162 Esiteks, nagu sai meenutatud eespool punktis 153, on asjaomase ettevõtja koostöö selle teatise alusel täiesti vabatahtlik. See ei kohusta ettevõtjat esitama tõendeid rikkumise kohta, milles ta on osalenud.
- 163 Teiseks ei mõjuta 2002. aasta koostööteatis komisjonil – kellel on tõendamiskoormis tema poolt tuvastatud rikkumiste osas – lasuvat kohustust esitada sellised tõendid, mis tõendavad õiguslikult piisavalt rikkumise koosseisu kuuluvate asjaolude olemasolu. Rikkumise olemasolu tõendamiseks võib komisjon siiski tugineda mis tahes tema valduses olevale tarvilikule teabele. Seega võib ta süütuse presumptsiooni põhimõtet rikkumata tugineda mitte ainult dokumentidele, mis ta kogus määruste nr 17 ja nr 1/2003 alusel tehtud kontrolli käigus või mis ta sai vastuseks nimetatud määruste alusel esitatud teabenõuetele, vaid ka tõenditele, mille ettevõtja talle vabatahtlikult selle teatise alusel esitas.
- 164 Kõigest eelnevast nähtub, et etteheitega, et 2002. aasta koostööteatis on õigusvastane, kuna see rikub süütuse presumptsiooni põhimõtet, ei saa samuti nõustuda.

Kolmas etteheide, et rikutud on proportsionaalsuse põhimõtet

- ¹⁶⁵ Hagejad väidavad, et 2002. aasta koostööteatis ei ole vajalik ega sobiv ning rikub seega proportsionaalsuse põhimõtet. See ei ole vajalik, kuna määruse nr 1/2003 ja eelkõige selle artiklid 18–21 näevad komisjonile ette piisavad vahendid kartellide uurimiseks. Samuti ei ole see sobiv ega proportsionaalne. Nimelt, isegi kui nimetatud teatis võimaldab paremini tuvastada kartellide olemasolu, mis edendaks ühenduse huve, premeerib see EÜ artikli 81 rikkunud ettevõtjaid ja seab ausad ettevõtjad ebasoodsasse olukorda, kuna takistab trahvi määramist ettevõtjatele, kes on kartellis osalenud ja sellest kasu saanud. 2002. aasta koostööteatis riivab ka seda ühenduse huvi, mis seisneb konkurentsioiguse rikkumiste eest karistamises.
- ¹⁶⁶ Olgu meenutatud, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale nõuab liidu õiguse üldpõhimõtete hulka kuuluv proportsionaalsuse põhimõte, et liidu institutsioonide tegevus ei läheks kaugemale sellest, mis on asjaomaste õigusnormidega seatud legitiimsete eesmärkide saavutamiseks sobiv ja vajalik, ning juhul, kui on võimalik valida mitme sobiva meetme vahel, tuleb rakendada kõige vähem piiravat meetet, ning tekitatud piirangud peavad olema vastavuses seatud eesmärkidega (vt Euroopa Kohtu 12. juuli 2001. aasta otsus kohtuasjas C-189/01: Jippes jt, EKL 2001, lk I-5689, punkt 81 ja seal viidatud kohtupraktika).
- ¹⁶⁷ Samuti tuleb meenutada, et komisjonil on määruse nr 1/2003 raames kaalutusõigus trahvisummade kindlaksmääramisel, et suunata ettevõtjate tegevust konkurentsieeskirjadest kinnipidamisele (vt selle kohta eespool punktis 57 viidatud kohtuotsus *Gruppen Danone vs. komisjon*, punkt 134 ja seal viidatud kohtupraktika). Kuna 2002. aasta

koostööteatis kuulub komisjoni poliitika alla, mis puudutab trahvide määramist EÜ artikliga 81 vastuolus olevate horisontaalsete kartellide eest, siis tuleb seda kaalutlusõigust arvesse võtta proportsionaalsuse põhimõttel rajaneva etteheite analüüsimisel.

¹⁶⁸ Tuleb aga tõdeda, et 2002. aasta koostööteatis on sobiv ja hädavajalik vahend selleks, et tuvastada salajaste horisontaalsete kartellide olemasolu ning järelkult selleks, et suunata ettevõtjate tegevust konkurentsieskirjadest kinnipidamisele.

¹⁶⁹ Nimelt, kuigi määruse nr 1/2003 artiklites 18–21 ette nähtud vahendid, st teabenõuded ja kontrollid on hädavajalikud meetmed konkurentsioiguse rikkumiste menetlemisel, tuleb märkida, et salajasi kartelle on ilma asjaomaste ettevõtjate koostööta sageli raske tuvastada ja uurida. Isegi kui ühe kartelliosalise jaoks on alati oht, et kartell ühel päeval tuvastatakse, eelkõige pärast seda, kui komisjonile või siseriiklikule asutusele esitatakse kaebus, võib niisugune osaline, kes soovib oma osalemise lõpetada, olla sunnitud loobuma komisjoni sellest teavitamast suure trahvi tõttu, mis talle võidakse määrata. Nähes ette komisjonile horisontaalse kartelli olemasolu kohta tõendeid esitavatele ettevõtjatele trahvide eest kaitse andmise või trahvi olulise vähendamise, on 2002. aasta koostööteatise eesmärk vältida, et niisugune osaline loobuks komisjoni kartelli olemasolust teavitamast.

¹⁷⁰ Argument, mille kohaselt võimaldab 2002. aasta koostööteatis premeerida teatavaid EÜ artikliga 81 keelatud kartellides osalenud ettevõtjaid, tuleb tagasi lükata. Nimelt, nagu komisjon nimetatud teatise lõikes 4 toonitab, on „[t]arbijate ja kodanike huvi salajaste kartellide tuvastamise ja nende tegevuse karistamise vastu [...] olulisem kui

selliste ettevõtjate trahvimine, kes võimaldavad komisjonil sellise tegevuse tuvastada ja keelustada”.

- 171 Seega ei lähe 2002. aasta koostööteatis ilmselgelt kaugemale sellest, mis on sobiv ja vajalik sellega taotletava legitiimse eesmärgi saavutamiseks.
- 172 Kõigest eeltoodust tuleneb, et etteheide, et 2002. aasta koostööteatis on õigusvastane, kuna see rikub proportsionaalsuse põhimõtet, ei ole põhjendatud.

Neljas etteheide, et kaalutusõigust on kuritarvitatud

- 173 Hagejad on arvamisel, et 2002. aasta koostööteatise vastuvõtmisega ületas komisjon talle määruse nr 1/2003 artikli 23 lõigetes 2 ja 3 antud kaalutusõigust. See säte paneb komisjonile kohustuse võtta trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse rikkumise raskust ja kestust, mis on aga võimatu „karistusest täielikult vabastamise” puhul. Järelikult on 2002. aasta koostööteatise A osa õigusvastane, mis toob kaasa kogu teatise õigusvastasuse.
- 174 Olgu meenutatud, et vastavalt määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikele 2 võib „[k]omisjon [...] oma otsusega määrata ettevõtjatele [...] trahve, kui need tahtlikult või ettevaatamatuse tõttu [...] rikuvad [EÜ] artiklit 81 või 82”. Järelikult tuleneb selle sätte

sõnastusest endast, et komisjonil on õigus, mitte kohustus määrata EÜ artikli 81 rikkumise toime pannud ettevõtjale trahv.

- 175 Lisaks ei loetle määruse nr 1/2003 artikli 23 lõiked 2 ja 3 ammendavalt kriteeriume, mida komisjon võib trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võtta. Ettevõtja käitumine haldusmenetluses võib seega kuuluda asjaolude hulka, mida tuleb trahvi kindlaksmääramisel arvesse võtta (vt selle kohta eespool punktis 157 viidatud kohtuotsus *Finnboard vs. komisjon*, punkt 56 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 176 Seega võttis komisjon määrusest nr 1/2003 tulenevat pädevust ületamata 2002. aasta koostööteatise vastu käitumiseeskirjad, millest ta juhindub kaalutlusõiguse kasutamisel trahvide kindlaksmääramise valdkonnas, et võtta arvesse eelkõige ettevõtjate käitumist haldusmenetluses ja tagada niisiis paremini asjaomaste ettevõtjate võrdne kohtlemine (vt selle kohta eespool punktis 157 viidatud kohtuotsus *Finnboard vs. komisjon*, punkt 57).
- 177 Sellest järeldeb, et ka see viimane etteheide ei ole põhjendatud.
- 178 Kõigest eeltoodust tuleneb, et 2002. aasta koostööteatise õigusvastasuse väide tuleb tervikuna tagasi lükata.

Väide, et vaidlustatud otsusel on konfiskeeriv iseloom, mis on vastuolus rahvusvahelise õigusega

Vastuvõetavus

- 179 Komisjon toonitab, et väide, et vaidlustatud otsusel on konfiskeeriv iseloom, mis on vastuolus rahvusvahelise õigusega, ei vasta kodukorra artikli 44 lõike 1 punktile c ning on seetõttu vastuvõetamatu. Faktilisest küljest puudub hagiavalduses mis tahes ülevaade sellest, mil viisil on määratud trahvidel tegelikult muret tekitav mõju Schindler Holdingu tütarettevõtjate majanduslikule jätkusuutlikkusele. Õiguslikust küljest ei märgi hagejad ära lepinguid, mis kuuluvad kohaldamisele, või õigusnorme, mida on rikutud.
- 180 Olgu meenutatud, et vastavalt Euroopa Kohtu põhikirja artikli 21 esimesele lõigule, mida sama põhikirja artikli 53 esimese lõigu ning kodukorra artikli 44 lõike 1 punkti c kohaselt kohaldatakse Üldkohtu menetluses, tuleb hagiavalduses märkida muu hulgas ülevaade fakti- ja õigusväidetest. Need andmed peavad olema piisavalt selged ja täpsed, et võimaldada kostjal kaitseks valmistuda ja Üldkohtul hagi lahendada vajaduse korral ilma täiendava teabeta. Õiguskindluse ja korrakohase õigusemõistmise tagamiseks peavad selleks, et hagi oleks vastuvõetav, selle aluseks olevad õiguslikud ja faktilised asjaolud kas või kokkuvõtlikult, ent seostatult ja arusaadavalt tulenema hagiavalduse tekstist (Üldkohtu 6. mai 1997. aasta otsus kohtuasjas T-195/95: Guérin automobiles vs. komisjon, EKL 1997, lk II-679, punkt 20; 25. mai 2004. aasta otsus kohtuasjas T-154/01: Distilleria Palma vs. komisjon, EKL 2004, lk II-1493, punkt 58, ja 12. märtsi 2008. aasta otsus kohtuasjas T-332/03: European Service Network vs. komisjon, kohtulahendite kogumikus ei avaldata, punkt 229).

181 Käesolevas asjas on hagejad hagiavalduses märkinud piisavalt selgelt ja täpselt, et Schindlerile vaidlustatud otsusega trahvide määramine on konfiskeeriv ning rikub rahvusvahelist õigust.

182 Komisjon ei saa kritiseerida seda, et hagiavalduses ei ole ära märgitud lepingud, mis kuuluvad kohaldamisele. Nimelt ei ole hagejad hagiavalduses tuginenud ühelegi investeeringute kaitset käsitleva kahe- või mitmepoolse lepingu rikkumisele. Nad üksnes viitavad niisuguste lepingute olemasolule, et ära näidata, et on olemas rahvusvahelise tavaõiguse norm, mida on käesolevas asjas rikutud. Niisiis selgitavad hagejad oma hagiavalduses, et kuigi Euroopa Ühenduse ja Šveitsi vahel ei ole üldist investeeringute kaitse konventsiooni, ei saa rahvusvahelises tavaõiguses juurduvad välisinvestorite sundvõõrandamise keeldu ilma hüvitist maksmata tõsiselt võetavalt kahtluse alla seada. Vastupidi sellele, mida väidab komisjon, on rikutud õigusnorm, st rahvusvahelise tavaõiguse norm seega hagiavalduses selgelt ära märgitud.

183 Hagejad selgitavad veel, et määratud trahvide konfiskeeriv iseloom on seotud Schindleri Belgia, Luksemburgi ja Madalmaade investeeringute väärtuse olulise langusega. Hagejate sõnul ilmneb Schindler Holdingu varaliste väärtuste kahjustamise tõsidus trahvide võrdlemisel Schindler Belgia, Schindler Luksemburgi ja Schindler Madalmaade omakapitali, aastakäibe ja majandusaasta tulemiga.

184 Kõigest eeltoodust tuleneb, et käesolev väide vastab eespool punktis 180 viidatud sätete nõuetele. Järelikult on käesolev väide vastuvõetav.

Sisulised küsimused

- 185 Hagejad märgivad, et välisinvestorite kaitse on juurdunud mitmes investeringute kaitse kahe- või mitmepoolses lepingus. Nende konventsioonide kohaselt kuulub teise riigi ettevõtjas osaluse piiriülene omamine investeerigu mõiste alla ning seda kaitstakse, mis esiteks võimaldab sundvõõrandamist vaid väga rangete tingimuste järgimisel ning teiseks nõuab, et välisinvestoreid koheldaks riigis, kus nad on investeerinud, lojaalselt ja õiglaselt. Niisugust kaitset on samuti tunnustatud rahvusvahelises tavaõiguses.
- 186 Šveitsi õiguse alusel asutatud Schindler Holdingule määratud trahvid on nende majanduslike tagajärgede seisukohast võrdsed Schindler Holdingu Belgias, Luksemburgis ja Madalmaades tehtud investeringute sundvõõrandamisega, mis on vastuolus rahvusvahelise õigusega. Kuigi trahvi määramine ei kujuta endast formaalset sundvõõrandamist, kujutab see siiski endast sisulist sundvõõrandamist, kuna Schindler Holdingu Belgias, Luksemburgis ja Madalmaades tehtud investeringute väärtus oluliselt langes. Schindler Holdingu vara väärtuse kahjustamise tõsidus ilmneb eelkõige trahvide võrdlemisel omakapitali, aastakäibe ja Schindler Belgia, Schindler Luksemburgi ja Schindler Madalmaade majandusaasta tulemiga.
- 187 Tuleb meenutada, et ühendus peab oma pädevuse teostamisel järgima rahvusvahelist õigust (vt Euroopa Kohtu 3.septembri 2008. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-402/05 P ja C-415/05 P: Kadi ja Al Barakaat International Foundation vs. nõukogu ja komisjon, EKL 2008, lk I-6351, punkt 291 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 188 Omandiõigus ei ole kaitstud mitte ainult rahvusvahelise õigusega, vaid see moodustab liidu õiguse üldpõhimõtete lahutamatu osa (vt eespool punktis 187 viidatud kohtuotsus Kadi ja Al Barakaat International Foundation vs. nõukogu ja komisjon,

punkt 355 ja seal viidatud kohtupraktika). Kuna rahvusvahelise õiguse ülimuslikkus liidu õiguse suhtes ei laiene esmasele õigusele ning eelkõige üldpõhimõtetele, mille hulka kuuluvad põhiõigused (eespool punktis 187 viidatud kohtuotsus Kadi ja Al Barakaat International Foundation vs. nõukogu ja komisjon, punkt 308), tuleb käesoleva väite raames siiski analüüsida, kas Schindler Holdingule määratud trahvid kahjustavad omandiõiguse kaitse põhiõigust.

189 Sellega seoses olgu meenutatud, et omandiõiguse puhul ei ole tegemist absoluutse õigusega, vaid sellega tuleb arvestada vastavalt selle ülesandele ühiskonnas. Järelikult saab omandiõiguse kasutamist piirata, tingimusel et need piirangud vastavad tegelikult ühenduse taotletud üldise huvi eesmärkidele ega kujuta seda eesmärki silmas pidades ülemäärast ja lubamatut sekkumist, mis rikuks sel viisil tagatud õiguse olemust (Euroopa Kohtu 11. juuli 1989. aasta otsus kohtuasjas 265/87: Schröder HS Kraftfutter, EKL 1989, lk 2237, punkt 15; eespool punktis 144 viidatud kohtuotsus Saksamaa vs. nõukogu, punkt 78, ja eespool punktis 187 viidatud kohtuotsus Kadi ja Al Barakaat International Foundation vs. nõukogu ja komisjon, punkt 355).

190 EÜ artikli 3 lõike 1 punkt g näeb ette, et ühenduse eesmärkide saavutamiseks hõlmab ühenduse tegevus „süsteemi, mis tagab, et konkurentsi siseturul ei kahjustata”. Sellest tuleneb, et EÜ artiklite 81 ja 82 kohaldamine kujutab endast ühenduse avaliku huvide ühte aspekti. Järelikult võib omandiõiguse kasutamist nende artiklite alusel piirata, tingimusel et need piirangud ei ole ülemäärased ega kahjusta selle õiguse olemust (Üldkohtu 23. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas T-65/98: Van den Bergh Foods vs. komisjon, EKL 2003, lk II-4653, punkt 170).

191 Seega tuleb analüüsida, kas Schindler Holdingule määratud trahvid kujutavad endast ülemäärast ja lubamatut sekkumist, mis rikuks omandiõiguse kaitse põhiõiguse olemust.

- 192 Esiteks tuleb tõdeda, et vaidlustatud otsus ei mõjuta Schindler Holdingu sisest omandistruktuuri.
- 193 Teiseks, kuigi trahvi maksmine mõjutab tõepoolest äriühingust võlgniku vara väärtust, ei saa siiski asuda seisukohale, et käesolevas asjas on Schindler Holdingule ja tema tütaretevõtjatele määratud trahvid nende ettevõtjate väärtuse täies ulatuses ammendanud. Nimelt nähtub toimikust, et Schindler Holdingu kontserni äriühingutele vaidlustatud otsuses määratud trahvid kogumis ei küündi Schindler Holdingu vaidlustatud otsuse tegemise kuupäevale eelnenud majandusaasta konsolideeritud käibe 10% ülempiirini. Määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikes 2 ette nähtud 10% ülempiiri eesmärk on aga eelkõige kaitsta ettevõtjaid trahvi liiga kõrge taseme eest, mis võib nende majandusliku mõtte hävitada (Üldkohtu 15. juuni 2005. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-71/03, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03: Tokai Carbon jt vs. komisjon, kohtulahendite kogumikus ei avaldata, punkt 389).
- 194 Kolmandaks, seoses sellega, et hagejad kritiseerivad tütaretevõtjatele liiga kõrge trahvi määramist neljas asjaomases riigis, tuleb märkida, et vaidlustatud otsuses kohustati Schindler Holdingut iga rikkumise eest solidaarselt asjaomaste tüharetevõtjatega trahvi maksma (vt ka eespool punktid 63–91). Nagu toonitab komisjon, on samasse kontserni kuuluvate äriühingute, kes on kohustatud solidaarselt trahvi maksma, vastavate osamaksete kindlaksmääramine nende äriühingute otsustada. Vaidlustatud otsus ei mõjuta seega tingimata nende investeringute väärtust, mis on Schindler Holdingul tema tüharetevõtjates.
- 195 Neljandaks, kuivõrd hagejad heidavad ette seda, et rikkumiste eest määratud trahvid on ülemäärased, kui neid võrrelda asjaomaste tüharetevõtjate käibe ja aastakasumiga, siis selline argumentatsioon kattub väitega, et vaidlustatud otsus on õigusvastane,

kuna selle alusel tekib Schindler Holdingu solidaarvastutus. Nimelt võiksid käesolevas asjas määratud trahvid riivata omandiõigust vaid siis, kui ilmneks, et siseriiklikud tütaretevõtjad ei moodustaks Schindler Holdinguga ettevõtjat karistatavate rikkumiste eest vastutava majandusüksuse tähenduses. Niisugused trahvid oleks igal juhul õigusvastased, kuna need rikuvad määruse nr 1/2003 artikli 23 lõiget 2. Eespool punktidest 63–91 aga nähtub, et komisjon toimis õigesti, kui ta pani asjaomaste siseriiklike tütaretevõtjate rikkumised süüks Schindler Holdingule.

¹⁹⁶ Sellest tuleneb, et käesolev väide tuleb tagasi lükata.

Väide, et trahvi lähtesummade kindlaksmääramisel on rikutud on 1998. aasta suuniseid ja põhjendamiskohustust

Sissejuhatavad märkused

¹⁹⁷ Sissejuhatuseks olgu meenutatud, et väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et komisjonil on trahvide arvutamise meetodi puhul ulatuslik kaalutusõigus. See meetod, mis on sätestatud 1998. aasta suunistes, sisaldab erinevaid paindlikkust tagavaid elemente, mis võimaldavad komisjonil teostada oma kaalutusõigust kooskõlas määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 sätetega (vt selle kohta Euroopa Kohtu 3. septembri 2009. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-322/07 P, C-327/07 P ja C-338/07 P: Papierfabrik August Koehler jt vs. komisjon, EKL 2009, lk I-7191, punkt 112 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 198 Liidu konkurentsioiguse rikkumiste raskuse määramisel tuleb lähtuda mitmest tegurist, nagu asjaomase juhtumi eripärased asjaolud, selle kontekst ja trahvide hoiatav mõju, isegi kui puudub siduv või ammendav loetelu kriteeriumidest, millega tuleb arvestada (eespool punktis 106 viidatud Euroopa Kohtu otsus Archer Daniels Midland *vs.* komisjon, punkt 72, ja 3. septembri 2009. aasta otsus kohtuasjas C-534/07 P: Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, EKL 2009, lk I-7415, punkt 54).
- 199 Nagu eespool punktis 24 sai märgitud, määras komisjon käesoleval juhul trahvisummad kindlaks 1998. aasta suunistes määratletud meetodi alusel.
- 200 Kuigi 1998. aasta suuniseid ei saa lugeda õigusnormiks, mida ametiasutus peab igal juhul järgima, näevad need siiski ette praktikat väljendava käitumisnormi, mida ametiasutus ei või konkreetsel juhul eirata, andmata võrdse kohtlemise põhimõttega kooskõlas olevaid põhjendusi (vt eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 209 ja seal viidatud kohtupraktika; Üldkohtu 8. oktoobri 2008. aasta otsus kohtuasjas T-73/04: Carbone Lorraine *vs.* komisjon, EKL 2008, lk II-2661, punkt 70).
- 201 Nagu sai märgitud eespool punktis 135, piirab komisjon selliseid käitumisreegleid vastu võttes ja nende avaldamisel teada andes, et ta kavatseb neid edaspidi nendega hõlmatud juhtumitele kohaldada, oma kaalutusõigust ega saa nendest normidest kõrvale kalduda, ilma et teda olenevalt olukorrast karistataks selliste õiguse üldpõhimõtete rikkumise eest nagu võrdne kohtlemine või õiguspärase ootuse kaitse (vt eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 211 ja seal viidatud kohtupraktika; eespool punktis 200 viidatud kohtuotsus Carbone-Lorraine *vs.* komisjon, punkt 71).

202 Peale selle määravad 1998. aasta suunised üldiselt ja abstraktselt meetodi, mille komisjon võttis endale kohustuseks trahvisummade kindlaksmääramisel, ja tagavad järelilikult ettevõtjatele õiguskindluse (vt selle kohta eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus *Dansk Rørindustri jt vs. komisjon*, punktid 211 ja 213).

204 Lõpetuseks tuleb meenutada, et 1998. aasta suunised näevad esiteks ette rikkumise kui sellise raskusastme hindamise, mille põhjal saab kindlaks määrata üldise lähtesumma (punkti 1 A teine lõik). Teiseks analüüsitakse raskusastet toimepandud rikkumiste laadi ja asjaomase ettevõtja omaduste, eelkõige tema suuruse ja positsiooni suhtes asjaomasel turul, mille tulemusel saab kaaluda lähtesummat, liigitada ettevõtjaid kategooriatesse ja määrata kindlaks konkreetse lähtesumma (punkti 1 A kolmas kuni seitsmes lõik).

Vaidlustatud otsus

204 Esiteks, komisjon uurib vaidlustatud otsuse rikkumiste raskusele pühendatud jaos (jagu 13.6.1) paralleelselt nelja artiklis 1 tuvastatud rikkumist, kuna neil on „ühiseid tunnusjooni” (vaidlustatud otsuse põhjendus 657). See jagu on jaotatud kolmeks alajaoks, esimene neist on „Rikkumiste laad” (alajagu 13.6.1.1), teine „Asjaomase geograafilise turu ulatus” (alajagu 13.6.1.2) ja kolmas „Järeldus rikkumise raskuse kohta” (alajagu 13.6.1.3).

205 Alajaos „Rikkumiste laad” selgitas komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 658 ja 659 järgmist:

„658 Käesoleva otsuse esemeks olevad rikkumised seisnesid peamiselt konkurentidevahelises salajases kokkuleppes, et jagada turud või külmutada turuosad, jaotades omavahel uute liftide ja/või eskalaatorite müügi või paigaldamise projektid, ja et mitte konkureerida omavahel liftide ja eskalaatorite hooldamise ja moderniseerimise osas (välja arvatud Saksamaa, kus hooldus- ja moderniseerimistegevust kartelli liikmete vahelistes aruteludes ei käsitletud). Niisugused horisontaalsed piirangud on juba oma olemuselt [EÜ] artikli 81 kõige raskemate rikkumiste hulgas. Selle juhtumi rikkumised jätsid kliendid kunstlikult ilma eelistest, mida nad oleksid võinud oodata konkureeriva pakkumise protsessist. Samuti on huvipakkuv ära märkida, et mõned manipuleeritud projektid olid avalikud hankelepingud, mida rahastati maksudest ning mis olid läbi viidud just nimelt selleks, et saada konkureerivaid pakkumisi, ja eelkõige hea kvaliteedi/hinna suhtega pakkumisi.

659 Rikkumise raskuse hindamisel on rikkumise eesmärgiga seotud asjaolud üldjuhul olulisemad kui selle tagajärgedega seotud asjaolud, eelkõige siis, kui niisugused kokkulepped nagu käesolevas asjas puudutavad väga raskeid rikkumisi, näiteks hindade kindlaksmääramine ja turu jagamine. Kokkuleppe tagajärjed ei ole üldjuhul määrav kriteerium rikkumise raskuse hindamiseks.”

206 Komisjon kinnitab, et ta „ei püüdnud tõendada rikkumise konkreetseid tagajärgi, kuna [oli] võimatu piisava kindlusega ära määrata kohaldatavad konkurentsiparameetrid (hind, kaubandustingimused, kvaliteet, innovatsioon jt), kui rikkumisi ei oleks olnud” (vaidlustatud otsuse põhjendus 660). Ta leiab siiski, et „[o]n [...] ilmne, et rikkumistel

on olnud tegelik mõju”, ning selgitab seoses sellega, et „[a]sjaolu, et kartelli liikmed rakendasid erinevaid konkurentsivastaseid kokkuleppeid, vihjab iseenesest turule avaldatud mõjule, isegi kui tegelikku mõju on raske mõõta, kuna ei ole teada eeskätt see, kas ja kui paljude projektide puhul pakkumisi manipuleeriti, ega see, mitu projekti võidi kartelli liikmete vahel ära jagada, ilma et nendevahelised kontaktid oleks olnud vajalikud” (vaidlustatud otsuse põhjendus 660). Samas põhjenduses lisab komisjon, et „konkurentide suured kumuleeritud turuosad viitavad tõenäolistele konkurentsivastastele tagajärgedele ja [et] nende turuosade suhteline stabiilsus kogu rikkumiste perioodi vältel kinnitab neid tagajärgi”.

207 Vaidlustatud otsuse põhjendustes 661–669 vastab komisjon argumentidele, mille ha-gejad esitasid haldusmenetluses ja millega nad soovisid tõendada rikkumiste piiratud mõju turule.

208 Alajaos „Asjaomase geograafilise turu ulatus” väidab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 670, et „[vaidlustatud] otsuse esemeks olevad kartellikokkulepped hõl- mavad vastavalt kogu Belgia, Saksamaa, Luksemburgi või Madalmaade territooriumi” ja et „[k]ohtupraktikast nähtub selgelt, et kogu liikmesriiki hõlmav riiklik geo- graafiline turg on juba iseenesest ühisturu oluline osa”.

209 Alajaos „Järeldus rikkumise raskuse kohta” märgib komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 671, et iga adressaat pani toime ühe või mitu EÜ artikli 81 väga rasket rikkumist, „arvestades rikkumiste laadi ja seda, et iga rikkumine hõlmas liikmesriigi (Belgia, Saksamaa, Luksemburg või Madalmaad) kogu territooriumi”. Ta järeldab, et „nende tegurite tõttu tuleb rikkumisi pidada väga raskeks, kuigi nende tegelikku mõju ei saa mõõta”.

- 210 Teiseks, vaidlustatud otsuse jaos „Erinev kohtlemine” (jagu 13.6.2) määrab komisjon igale erinevates rikkumistes osalenud ettevõtjale trahvi lähtesumma (vt eespool punktid 28–30), mis võtab vastavalt vaidlustatud otsuse põhjendusele 672 arvesse „rikkumise toimepanijate tegelikku majanduslikku suutlikkust kahjustada oluliselt konkurentsist”. Vaidlustatud otsuse põhjenduses 673 selgitab komisjon, et „[s]elleks liigitati ettevõtjad mitmesse kategooriasse sõltuvalt liftidest ja/või eskalaatoritest saadud käibest, sh vajaduse korral hooldus- ja moderniseerimisteenustest saadud käive”.

Rikkumiste kvalifitseerimine „väga raskeks”

- 211 Esiteks väidavad hagejad, et komisjoni hinnang rikkumise raskuse kohta on väär. Hagejate sõnul kasutas komisjon rikkumiste „väga raskeks” kvalifitseerimisel kõikehõlmavat lähenemisviisi, võtmata esiteks arvesse asjaolu, et asjaomastes liikmesriikides olid kokkulepped struktuurilt väga erinevad, ja teiseks rikkumiste konkreetset mõju.
- 212 Niisiis viitavad hagejad hindade langusele Saksamaa ja Luksemburgi turul, turuosade kõikumisele Saksamaa, Belgia ja Luksemburgi turul, kokkulepete ebatõhususele ja nendest mittekinnipidamisele Saksamaa, Belgia, Luksemburgi ja Madalmaade turul või veel asjaolule, et Luksemburgi ja Madalmaade kartellid puudutasid vaid teatavaid projekte. Lisaks väidavad hagejad, et Saksamaal osales Schindler vaid eskalaatorite valdkonnas. Viimaseks, Luksemburgi kartell tuleks vastavalt komisjoni otsustuspraktikale kvalifitseerida „raskeks”, arvestades seda, et kartell puudutas vaid väikest liikmesriiki.

213 Olgu meenutatud, et 1998. aasta suuniste punkti 1 A esimeses ja teises lõigus on rikkumise raskuse hindamise osas märgitud järgmist:

„Rikkumise raskuse hindamisel tuleb arvesse võtta selle laadi, tegelikku mõju turule, kui seda saab mõõta, ja asjakohase geograafilise turu suurust.

Seega jagunevad rikkumised kolme kategooriasse: kerged rikkumised, rasked rikkumised ja väga rasked rikkumised.”

214 Vastavalt 1998. aasta suuniste punkti 1 A esimesele lõigule peab komisjon rikkumise raskuse hindamisel seega tegelikku mõju turule uurima ainult siis, kui ilmneb, et see mõju on mõõdetav (vt selle kohta eespool punktis 198 viidatud kohtuotsus *Prym ja Prym Consumer vs. komisjon*, punkt 74 ja seal viidatud kohtupraktika; eespool punktis 118 viidatud kohtuotsus *Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients vs. komisjon*, punkt 143, ning eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus *De-gussa vs. komisjon*, punkt 216).

215 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et hinnates rikkumise tegelikku mõju turule, peab komisjon viitama konkurentsitingimustele, mis oleksid eksisteerinud ilma rikkumiseta (vt eespool punktis 200 viidatud kohtuotsus *Carbone-Lorraine vs. komisjon*, punkt 83 ja seal viidatud kohtupraktika).

216 Käesolevas asjas kinnitab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 660, et „[ta] ei püüdnud tõendada rikkumise konkreetseid tagajärgi, kuna [oli] võimatu piisava kindlusega ära määrata kohaldatavad konkurentsiparameetrid (hind, kaubandustingimused,

kvaliteet, innovatsioon jt), kui rikkumisi ei oleks olnud”. Kuigi komisjon leiab vaidlustatud otsuse põhjenduses 660, et on ilmne, et rikkumistel on olnud tegelik mõju, kuna need on ellu viidud, mis iseenesest vihjab turule avaldatud mõjule, ja kuigi komisjon lükkab vaidlustatud otsuse põhjendustes 661–669 tagasi asjaomaste ettevõtjate argumentid, millega soovitakse tõendada kartellide piiratud tagajärgi, tuleb tõdeda, et vaidlustatud otsuses ei ole rikkumiste raskuse kindlakstegemisel arvesse võetud rikkumiste võimalikku mõju turule.

²¹⁷ Niisiis rajab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 671 oma järelduse rikkumiste raskuse kohta üksnes nende rikkumiste laadi ja nende geograafilise suuruse arvessevõtmisele. Nimelt järeldab komisjon selles põhjenduses, et „[a]rvestades rikkumiste laadi ja seda, et iga rikkumine hõlmas liikmesriigi (Belgia, Saksamaa, Luksemburg või Madalmaad) kogu territooriumi [...], [tuleb asuda seisukohale, et] iga adressaat pani toime ühe või mitu EÜ artikli 81 väga rasket rikkumist”.

²¹⁸ Tuleb tõdeda, et hagejad ei tõenda, et kartellide tegelik mõju oli käesolevas asjas mõõdetav, nad rõhutavad repliigis üksnes seda, et on olemas erinevad teaduslikud meetodid, mis võimaldavad arvutada kartelli majanduslikku mõju, kuid piirduvad kinnitusega, et mõju oli tingimata piiratud. Sellega seoses ei võimalda hagejate viidatud asjaolud, mis puudutavad hindade langust, turuosade kõikumist või ka kokkulepete ebatõhusust või nende mittejärgimist (vt eespool punkt 212), isegi kui eeldada, et need osutuvad tõeseks, teha järeldust, et kartellide mõju oli asjaomastel turgudel mõõdetav, arvestades, et hagejad ei vaidlusta komisjoni kinnitusi, mille kohaselt oli käesolevas asjas võimatu teha piisava kindlusega kindlaks konkurentsiparameetrid, mis oleksid olnud kohaldatavad rikkumiste puudumisel.

- 219 Neil asjaoludel ei ole hagejad tõendanud, et komisjon oli käesolevas asjas kohustatud vastavalt 1998. aasta suunistele ja eespool punktis 214 viidatud kohtupraktikale võtma arvesse rikkumiste tegelikku mõju, et hinnata nende raskust.
- 220 Lisaks, isegi kui eeldada, et rikkumiste tegelik mõju oli mõõdetav ja et eespool punktides 211 ja 212 toodud hagejate argumendid on põhjendatud osas, milles need tõendavad kartellide piiratud mõju asjaomastele turgudele, tuleb tõdeda, et käesolevate rikkumiste kvalifitseerimine „väga raskeks” on sellegipoolest sobilik.
- 221 Esiteks tuleb märkida, et sõltumata kartellide väidetavalt erinevast struktuurist, kuuluvad vaidlustatud otsuses tuvastatud rikkumised juba oma olemuselt EÜ artikli 81 kõige raskemate rikkumiste hulka, kuna nende ese oli „konkurentidevaheline salajane kokkulepe, et jagada turud või külmutada turuosad, jaotades omavahel uute liftide ja/või eskalaatorite müügi või paigaldamise projektid, ja et mitte konkureerida omavahel liftide ja eskalaatorite hooldamise ja moderniseerimise osas (välja arvatud Saksamaa, kus hooldus- ja moderniseerimistegevust kartelli liikmete vahelistes aruteludes ei käsitletud)” (vaidlustatud otsuse põhjendus 658). Sellega seoses on 1998. aasta suunistes märgitud, et „väga rasked” rikkumised on üldjuhul horisontaalsed piirangud, näiteks hinnakartellid ja turujagamiskvoodid või muud meetmed, mis kahjustavad siseturu nõuetekohast toimimist. Need rikkumised on ka kartellikokkulepete näidete hulgas, mis on EÜ artikli 81 lõike 1 punktis c sõnaselgelt ühisturuga kokkusobimatuks kuulutatud. Lisaks sellele, et need kartellid muudavad oluliselt konkurentsitingimusi, toovad need kaasa nende turgude eraldamise, sest need kohustavad pooli respekterima eraldiseisvaid turge, mis on sageli riigipiiridega piiritletud, takistades seega EÜ asutamislepingu põhieesmärgi saavutamist, milleks on ühenduse turu integratsioon. Seega on seda liiki rikkumised, eelkõige kui tegu on horisontaalsete kartellikokkulepetega, kohtupraktikas määratletud kui „väga rasked” või „ilmsed rikkumised” (vt selle kohta

Üldkohtu 6. aprilli 1995. aasta otsus kohtuasjas T-148/89: Tréfilunion *vs.* komisjon, EKL 1995, lk II-1063, punkt 109; 15. septembri 1998. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-374/94, T-375/94, T-384/94 ja T-388/94: European Night Services jt *vs.* komisjon, EKL 1998, lk II-3141, punkt 136, ning 18. juuli 2005. aasta otsus kohtuasjas T-241/01: Scandinavian Airlines System *vs.* komisjon, EKL 2005, lk II-2917, punkt 85).

222 Teiseks nähtub väljakujunenud kohtupraktikast, et konkurentsivastase tegevuse mõju ei ole rikkumise raskuse hindamisel määrav kriteerium. Tahtluse aspektiga seotud tegurid võivad omada suuremat tähtsust kui tegevuse mõjuga seotud tegurid, eelkõige juhul, kui tegemist on oma laadilt raskete rikkumistega, nagu turgude jagamine (Euroopa Kohtu 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-194/99 P: Thyssen Stahl *vs.* komisjon, EKL 2003, lk I-10821, punkt 118, ning eespool punktis 198 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 96; Üldkohtu 13. detsembri 2001. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-45/98 ja T-47/98: Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni *vs.* komisjon, EKL 2001, lk II-3757, punkt 199, ja eespool punktis 95 viidatud kohtuotsus Degussa *vs.* komisjon, punkt 251).

223 Niisiis on rikkumise laad ülimalt oluline eelkõige rikkumise „väga raskeks” kvalifitseerimisel. 1998. aasta suunistes sisalduvast väga raskete rikkumiste kirjeldusest nähtub, et kokkulepped või kooskõlastatud tegevus, mille eesmärk on nagu käesolevas asjas turgude jagamine, võivad ainuüksi oma laadi tõttu tuua kaasa kvalifitseerimise „väga raskeks” rikkumiseks, ilma et oleks vaja, et kõnealust tegevust iseloomustaks teatav mõju või geograafiline ulatus (vt selle kohta eespool punktis 198 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punkt 75). Seda järeldust kinnitab asjaolu, et kuigi raskete rikkumiste kirjelduses on otseselt mainitud mõju turule ja tagajärgi suurele osale ühisturust, ei mainita väga raskete rikkumiste kirjelduses seevastu ei tegeleliku mõju ega teatava geograafilise ala mõjutamist (vt selle kohta eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik *vs.* komisjon, punkt 171 ja seal viidatud kohtupraktika). Selles kontekstis tuleb tagasi lükata hagejate argument,

mille kohaselt ei ole antud juhul tegemist turgude jagamisega, vaid „peamiselt kvoodikokkulepetega”, kuna turuosade külmutamine eeldab tingimata asjaomaste turgude eelnevat jagamist.

²²⁴ Järelikult on vaidlustatud otsuses nimetatud rikkumised nende eset arvestades oma laadilt väga rasked, isegi kui peaks leitama, et kartellid ei puudutanud asjaomaste toodete turgu tervikuna ega toonud kaasa kõiki loodetud tagajärgi.

²²⁵ Lisaks, kuna komisjoni otsustuspraktika ei kujuta endast konkurentsi valdkonnas trahvide määramise õiguslikku raamistikku (vt selle kohta Euroopa Kohtu 21. septembri 2006. aasta kohtuotsus C-164/07 P: JCB Service vs. komisjon, EKL 2006, lk I-8935, punktid 201 ja 205, ja 7. juuni 2007. aasta otsus C-76/06 P: Britannia Alloys & Chemicals vs. komisjon, EKL 2007, lk I-4405, punkt 60; eespool punktis 200 viidatud kohtuotsus Carbone-Lorraine vs. komisjon, punkt 92) ning arvestades eespool punktides 221–224 tehtud analüüsi, tuleb igal juhul tagasi lükata komisjoni otsustuspraktikale tuginev hagejate argument, mille kohaselt oleks Luksemburgis toimunud rikkumine tulnud kvalifitseerida „raskeks”, arvestades, et see on väike liikmesriik. Sellega seoses tuleb lisaks märkida, et just arvestades „Luksemburgi turu suurust võrreldes teiste liikmesriikidega” (vaidlustatud otsuse põhjendus 666), määras komisjon selle rikkumise eest trahvi üldise lähtesumma, mis on pool sellist laadi väga raske rikkumise puhul suunistes tavapäraselt ette nähtud 20 miljoni euro alampiirist (vt 1998. aasta suuniste punkti 1 A teise lõigu kolmas taane).

²²⁶ Viimaseks, isegi kui eeldada, et komisjon otsustas võtta arvesse seda valikulist tegurit, st rikkumise mõju turule, ja et ta oleks järelikult vaidlustatud otsuses pidanud esitama konkreetseid, usutavaid ja piisavaid tõendeid, mis võimaldavad hinnata tegeliku mõju, mis sel rikkumisel võis olla konkurentсиле sellel turul (eespool punktis 198

viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer vs. komisjon, punkt 82), tuleb asuda seisukohale, et ta oleks igal juhul selle kohustuse täitnud.

²²⁷ Nimelt nähtub vaidlustatud otsusest, et Belgias toimunud rikkumise osas tuvastas komisjon muu hulgas, et konkurentsivastased kokkulepped puudutasid kõiki lifti- ja eskalaatorituruse segmente, olenemata projekti maksumusest, ning et arvestades asjaomaste ettevõtjate suurt kumuleeritud turuosa (vaidlustatud otsuse põhjendus 50), oli oht, et neil tuleb seista silmitsi väiksemate lifti- ja eskalaatoriettevõtjate konkurentsi piirangutega, mis oleksid neid takistanud kehtestada vabaturuhindadest kõrgemaid hindu, mis avaldavad turule mõju (vaidlustatud otsuse põhjendus 662), väike. Samuti märkis komisjon, et nelja ettevõtja esindajad kohtusid regulaarselt (vaidlustatud otsuse põhjendused 153 ja 160), pidasid samuti regulaarselt telefonivestlusi spetsiifiliste projektide asjus (vaidlustatud otsuse põhjendus 153) ning olid ette näinud kompensatsioonimehhanismi juhuks, kui kokkulepitud turuosade ja tegelike turuosade vahel oli erinevus (vaidlustatud otsuse põhjendused 162 ja 175). Lisaks koostati projekti nimekiri, mis võimaldas asjaomastel ettevõtjatel pidevalt kontrollida ja tagada, et igaüks pidas oma kohustustest kinni, ning teha vajalikud kohandused, kui eelnevalt kokkulepitust ei peetud täielikult kinni (vaidlustatud otsuse põhjendus 166). Samuti võeti kokkulepete varjamiseks spetsiaalselt väljatöötatud meetmeid (vaidlustatud otsuse põhjendus 153).

²²⁸ Saksamaal toimunud rikkumise osas märgib komisjon muu hulgas, et väärtust arvestades kuulus kartelliosalistele üle 60% lifti- ja ligi 100% eskalaatoriturust (vaidlustatud otsuse põhjendused 51 ja 232) ning et kartelli eesmärk oli külmutada asjaomaste ettevõtjate vastavad turuosad (vaidlustatud otsuse põhjendused 236 jj). Komisjon rõhutas veel kohtumiste sagedust (vaidlustatud otsuse põhjendused 217 ja 218) ja

kontaktide varjamiseks osaliste võetud ettevaatusabinõusid (vaidlustatud otsuse põhjendused 219–221).

- ²²⁹ Luksemburgis toimunud rikkumise osas tuvastas komisjon, et kokkulepetega seotud ettevõtjad teostasid 2003. aastal ligikaudu 100% liftide ja eskalaatorite kogumüügist, ning märkis samas, et Kone, Otise, Schindleri ja ThyssenKruppi kohalikud tütarettevõtjad olid ainsad Luksemburgis asuvad tarnijad, kes pakkusid eskalaatoreid (vaidlustatud otsuse põhjendus 52). Samuti rõhutas ta kohtumiste sagedust (vaidlustatud otsuse põhjendus 302), koosolekute ja kontaktide varjamiseks võetud ettevaatusabinõusid (vaidlustatud otsuse põhjendused 304–307) ning kompensatsioonimehhanismi olemasolu (vaidlustatud otsuse põhjendused 317 ja 336).
- ²³⁰ Viimaseks, Madalmaades toimunud rikkumise osas täheldas komisjon, et kartelliosaliste kumuleeritud turuosa on väga suur (vaidlustatud otsuse põhjendus 53). Samuti rõhutas ta koosolekute sagedust osaliste vahel (vaidlustatud otsuse põhjendus 383 ja 397–401), osaliste välja töötatud jagamisprotsessi (vaidlustatud otsuse põhjendus 411 jj), osalistevaheliste kontaktide varjamiseks võetud ettevaatusabinõusid (vaidlustatud otsuse põhjendus 391) või ka *de facto* kompensatsioonimehhanismi olemasolu (vaidlustatud otsuse põhjendus 434).
- ²³¹ Niisiis järeldas komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 660, et asjaolu, et erinevad konkurentsivastased kokkulepped ellu viidi, viitab juba iseenesest turumõjule, isegi kui tegelikku mõju oli raske mõõta, kuna ei olnud võimalik kindlaks teha muu hulgas seda, kas ja mitme muu projekti puhul pakkumisi manipuleeriti, ega seda, mitu projekti võidi kartelliliikmete vahel ära jagada, ilma et nendevahelised kontaktid oleks olnud vajalikud. Ta lisas, et konkurentide suured kumuleeritud turuosad viitasid

tõenäolisele konkurentsivastasele mõjule ning et nende turuosade suhteline stabiilsus kogu rikkumisperioodil kinnitab seda mõju.

232 Kõigest eeltoodust nähtub, et eespool punktides 211 ja 212 toodud hagejate argumentid ei mõjuta vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumise „väga raskeks” kvalifitseerimise õiguspärastust ning need tuleb seega tagasi lükata.

233 Teiseks leiavad hagejad, et komisjon eirab süütuse presumptsiooni põhimõtet, panes neile kohustuse tõendada, et nende kartell ei avaldanud mõju.

234 Tuleb nentida, et vastavalt 1998. aasta suuniste punktile 1 A lasub kohustus tõendada kartelli tegelikku mõju, kui see on mõõdetav, komisjonil. Käesolevas asjas leidis komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 660 siiski, et tegelik mõju ei olnud mõõdetav, ilma et hagejad oleksid selle hinnangu nõuetekohaselt kahtluse alla seadnud (vt eespool punktid 211–232).

235 Neil asjaoludel ei saanud rikkumiste tegeliku mõju arvesse võtmata jätmine tuua endaga kaasa süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumist, kuna käesolevas asjas võis rikkumiste raskuse vastavalt 1998. aasta suunistele kindlaks määrata ilma, et niisugust mõju oleks vaja tõendada.

236 Seega ei saa nõustuda ka süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumise argumentidega.

- 237 Järelikult tuleb kõik rikkumiste „väga raskeks” kvalifitseerimist puudutavad etteheited tagasi lükata.

Trahvi lähtesummade väidetav õigusvastatus

- 238 Hagejad rõhutavad, et komisjon rikkus 1998. aasta suuniste punkti 1 A, kuna ta ei võtnud vaidlustatud otsuses trahvi põhisummade arvutamisel arvesse selle turu suurust, mida asjaomased ettevõtjad kontrollisid ja mida kokkulepped mõjutasid. Hagejad viitavad lisaks trahvi põhisummade proportsionaalsuse ja järjepidevuse puudumisele võrreldes asjaomase turu suuruse ja Schindleri tütaretevõtjate käibega. Repliigis väitsid hagejad veel, et olenemata rikkumiste „väga raskeks” kvalifitseerimisest, õigustavad eespool punktides 211 ja 212 esitatud argumendid trahvi lähtesummade vähendamist. Nad leiavad, et komisjon ei teinud asjaomastel ettevõtjatel piisavalt vahet. Kui neid väite ulatuse osas kohtuistungil küsitleti, täpsustasid hagejad, et vastupidi sellele, mida nad oma menetlusdokumentides märkisid, ei puuduta nende etteheited trahvi põhisummasid, vaid trahvi lähtesummasid.

- 239 Täpsemalt leiavad hagejad seoses Luksemburgis toimunud rikkumisega, et 10 miljoni euro suurune trahvi lähtesumma on ebaproportsionaalne, kuna see on ligikaudu kolmandik kartelist mõjutatud Luksemburgi turu mahust. Hagejad lisavad, et see summa [*konfidentsiaalne*]¹. Saksamaal toimunud rikkumisega seoses vastab konkreetne lähtesumma [*konfidentsiaalne*]. Viimaseks, Madalamaades toimunud rikkumise osas

1 – Konfidentsiaalsed andmed on kustutatud.

toovad hagejad esile ülemäärase trahvi konkreetse lähtesumma, mis on [*konfidentsiaalne*], kuigi Schindlerile kuulub vaid väike osa Madalamaade turust.

²⁴⁰ Nagu sai meenutatud eespool punktis 203, näevad 1998. aasta suunised esiteks ette rikkumise kui sellise raskusastme hindamise, mille põhjal saab kindlaks määrata üldise lähtesumma (punkti 1 A teine lõik). Teiseks analüüsitakse raskusastet asjaomase ettevõtja omaduste, eelkõige tema suuruse ja positsiooni suhtes asjaomasel turul, mille tulemusel saab kaaluda lähtesummat, liigitada ettevõtjaid kategooriatesse ja määrata kindlaks konkreetse lähtesumma (punkti 1 A kolmas kuni seitsmes lõik) (eespool punktis 200 viidatud kohtuotsus *Carbone-Lorraine vs. komisjon*, punkt 73).

²⁴¹ Sellega seoses tuleb kõigepealt märkida, et hagejate väited, mis käsitlevad 1998. aasta suuniste või proportsionaalsuse põhimõtte rikkumist seoses sellega, et kokkulepetest mõjutatud turu suurust ei ole arvesse võetud ning asjaomaste turgude suurust arvestades ei ole trahvi lähtesummad sidusad, puudutavad trahvi üldiseid lähtesummasid, kuna need puudutavad rikkumistele omast raskust. Sama kehtib ka kokkulepete struktuuri või nende piiratud mõju käsitlevate etteheidete osas, mis – kuigi need esitati rikkumiste „väga raskeks” kvalifitseerimise vaidlustamiseks – õigustavad hagejate arvates trahvi lähtesummade vähendamist. Edasi, hagejate etteheites, et trahvi lähtesummad ei ole proportsionaalsed ja et need ei ole Schindleri tütarettevõtjate käivet arvestades sidusad või et asjaomastel ettevõtjatel ei ole piisavalt vahet tehtud, kuuluvad trahvi konkreetsete lähtesummade kindlaksmääramise valdkonda, kuna need puudutavad ettevõtjate kategooriatesse liigitamist. Viimaseks esitavad hagejad väite, et trahvi lähtesummade kindlaksmääramise osas ei ole vaidlustatud otsust põhjendatud.

– Väidetav põhjendamise puudumine

- ²⁴² Hagejad väitsid oma menetlusedokumentides, et vaidlustatud otsuses aluseks võetud trahvi põhisummasid ei ole põhjendatud. Nagu sai eespool punktis 238 märgitud, nähtub hagejate kohtuistungil antud selgitustest, et nende etteheide puudutab trahvi lähtesummade põhjendamise puudumist. Hagejatel ei olnud võimalik kontrollida, millistest põhimõtetest ja sisulistest alustest lähtuvalt need kindlaks määrati. Kuna trahvi lähtesummad on hilisemate arvutuste lähtepunkt, kaotaks komisjoni üksikasjalikkus lähtesumma suurendamiste ja vähendamiste arvutamisel igasuguse mõtte, kui see summa on suvaliselt kehtestatud.
- ²⁴³ Väljakujunenud kohtupraktikast nähtub, et põhjendamiskohustust puudutava olulise vorminõude tingimused on täidetud, kui komisjon märgib oma otsuses hindamise alused, mis võimaldasid tal mõõta rikkumise raskusastet ja kestust, ilma et tal oleks kohustust esitada üksikasjalikumalt selgitust või arvandmeid trahvide arvutamisiivi kohta (Euroopa Kohtu 16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-279/98 P: *Cascades vs. komisjon*, EKL 2000, lk I-9693, punkt 44, ja eespool punktis 149 viidatud kohtuotsus *Limburgse Vinyl Maatschappij jt vs. komisjon*, punktid 463 ja 464; Üldkohtu 15. märtsi 2006. aasta otsus kohtuasjas T-15/02: *BASF vs. komisjon*, EKL 2006, lk II-497, punkt 131).
- ²⁴⁴ Ent komisjon märkis vaidlustatud otsuse põhjendustes 657–671 kõigepealt, et trahvi lähtesummad määrati kindlaks rikkumiste laadi ja asjaomase geograafilise turu suurus arvesse võttes. Vaidlustatud otsuse põhjendustest 672–685 nähtub veel, et komisjon analüüsis rikkumiste raskust osaliste omaduste suhtes, tehes iga rikkumise puhul asjaomastel ettevõtjatel vahet, võttes aluseks kartelli esemeks olevate toodete käibe riigis, mida rikkumine puudutas.

245 Seega on vaidlustatud otsuses esitatud piisavalt hindamistegurid, mis võimaldasid komisjonil mõõta tuvastatud rikkumiste raskust. Neil asjaoludel tuleb EÜ artikli 253 rikkumisele tuginev etteheide tagasi lükata.

– Trahvide üldised lähtesummad

246 Esiteks on oluline rõhutada, et hagejad ei vaidlusta 1998. aasta suuniste punktis 1 A esitatud trahvide üldiste lähtesummade kindlaksmääramist puudutava meetodi õiguspärasust. Kuid nimetatud meetod vastab koguloogikale, mille kohaselt tuleb rikkumise raskuse alusel kindlaks määratud trahvi üldise lähtesumma arvutamisel arvesse võtta rikkumise laadi ja geograafilist ulatust ning selle tegelikku mõju turule, kui seda saab mõõta (Üldkohtu eespool punktis 243 viidatud kohtuotsus BASF *vs.* komisjon, punkt 134, ja 6. mai 2009. aasta otsus kohtuasjas T-116/04: Wieland-Werke *vs.* komisjon, EKL 2009, lk II-1087, punkt 62).

247 Lisaks ei ole asjaomase turu suurus põhimõtteliselt kohustuslikult arvessevõetav tegur, vaid üksnes üks asjakohastest teguritest rikkumise raskuse hindamisel, kusjuures komisjon ei ole vastavalt kohtupraktikale pealegi kohustatud asjaomast turgu määratlema või selle suurust hindama, kui asjaomasel rikkumisel on konkurentsivastane eesmärk (vt selle kohta eespool punktis 198 viidatud kohtuotsus Prym ja Prym Consumer *vs.* komisjon, punktid 55 ja 64). Seega võib komisjon, olemata selleks siiski kohustatud, võtta trahvi üldise lähtesumma kindlaksmääramisel arvesse selle turu suurust, kus rikkumine on toimunud (vt selle kohta eespool punktis 243 viidatud kohtuotsus BASF *vs.* komisjon, punkt 134, ja eespool punktis 246 viidatud kohtuotsus Wieland-Werke *vs.* komisjon, punkt 63). Nimelt ei ole 1998. aasta suunistes sätestatud, et trahvisummad tuleb arvutada kogukäibe või asjaomasel turul ettevõtjate saadud käibe

alusel. Siiski ei ole nendega vastuolus samuti see, kui niisugune käive trahvisumma kindlaksmääramisel arvesse võetakse, et pidada kinni liidu õiguse üldpõhimõtetest ja kui asjaolud seda nõuavad (eespool punktis 118 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients vs. komisjon, punkt 187).

248 Eeltoodut arvestades tuleb hagejate argumendid tagasi lükata osas, milles nendes viidatakse Luksemburgis toimunud rikkumise eest määratud trahvi lähtesummade väidetavale ülemäärasusele. Nimelt võeti selle liikmesriigi tasandil saadud käive arvesse asjaomaste ettevõtjate kategooriatesse liigitamisel ja seega nimetatud ettevõtjatele trahvi konkreetsete lähtesummade kindlaksmääramisel (vaidlustatud otsuse põhjendused 680 ja 684). Igal juhul, nagu sai märgitud eespool punktis 225, määras komisjon just arvestades „Luksemburgi turu suurust võrreldes teiste liikmesriikidega” (vaidlustatud otsuse põhjendus 666) selle rikkumise eest trahvi üldise lähtesumma, mis on pool sellist laadi väga raske rikkumise puhul suunistes tavapäraselt ette nähtud 20 miljoni euro alampiirist (vt 1998. aasta suuniste punkti 1 A teise lõigu kolmas taane).

249 Teiseks väidavad hagejad, et eri kartellide eest määratud trahvi üldised lähtesummad ei ole sidusad, ning täpsustavad, et lähtesumma on eaproporsionaalne võrreldes Luksemburgi turu mahuga.

250 Vastupidi komisjoni väidetule vastab see argument kodukorra artikli 44 lõike 1 punktis c. Kõnealuse argumendiga rõhutavad hagejad ju seda, et eeldades, et eri rikkumisi tuleb pidada sarnaseks, oleks komisjon pidanud kohaldama muu hulgas Luksemburgis

toimunud rikkumise puhul teiste rikkumiste puhul kasutatud lähtesummadele sarnast lähtesummat, mis on väljendatud protsendina turu suurusel.

- 251 Tuleb meenutada, et arvestades 1998. aasta suuniste punktis 1 A esitatud meetodi aluseks olevat koguloogikat, ei ole komisjon kohustatud mõjutatud turu suurust arvesse võtma, kui ta määrab kindlaks trahvi üldise lähtesumma (vt eespool punktid 246 ja 247).
- 252 Isegi kui eeldada, et komisjon peab juhul, kui ta tuvastab samas otsuses mitu väga rasket rikkumist, järgima teatavat järjepidevust üldiste lähtesummade ja erinevate mõjutatud turgude suuruse vahel, ei viita käesolevas asjas miski sellele, et Belgias, Saksamaal, Luksemburgis ja Madalmaades toimunud rikkumiste eest määratud üldised lähtesummad ei ole järjepidevad.
- 253 Niisiis määras komisjon seda suuremad üldised lähtesummad, mida suurem oli turg, kasutamata siiski täpset matemaatilist valemit, milleks ta igal juhul ei olnud kohustatud. Kõige suurema turu puhul, s.o Saksamaa turg, mis on 576 miljonit eurot, määrati üldiseks lähtesummaks 70 miljonit eurot; suuruse järjekorras kahe järgmise turu puhul, st Madalmaade ja Belgia turg, mis on vastavalt 363 miljonit eurot ja 254 miljonit eurot, määrati üldiseks lähtesummaks vastavalt 55 miljonit eurot ja 40 miljonit eurot; viimaseks, ilmselgelt väiksema Luksemburgi turu puhul, mis on 32 miljonit eurot, pidas komisjon vajalikuks piirata seda summat 10 miljonile eurole, kuigi 1998. aasta suunised näevad väga raskete rikkumiste eest ette, et raskuse alusel määratakse trahvisumma „üle 20 miljoni [euro]”.

254 Kolmandaks väitsid hagejad, et rikkumiste minimaalne mõju õigustas väiksema lähtesumma kehtestamist. Ka see argumentatsioon tuleb tagasi lükata. Nagu sai meenutatud eespool punktides 213–219, peab komisjon rikkumise raskuse hindamisel tegelikku mõju turule uurima nimelt ainult siis, kui ilmneb, et see mõju on mõõdetav, mis käesolevas asjas aga nii ei olnud. Lisaks, nagu sai märgitud eespool punktides 220–224, siis isegi kui eeldada, et rikkumiste tegelik mõju oli käesolevas asjas mõõdetav, on käesolevate rikkumiste kvalifitseerimine „väga raskeks” sellegipoolest sobilik. Kuid hagejad ei esita muid argumente, mis lubaksid vaatamata rikkumiste kvalifitseerimisele „väga raskeks” põhjendada komisjoni määratud trahvi üldiste lähtesummade vähendamist.

– Trahvide konkreetsed lähtesummad

255 Tuleb meenutada, et määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 alusel määratud trahvide arvutamise raames ettevõtjate erinev kohtlemine on komisjonile selle sättega antud pädevuse kasutamise lahutamatu osa. Tegelikult peab komisjon oma kaalutusõiguse raames määrama individuaalse karistuse, mis sõltub asjaomaste ettevõtjate käitumisest ja nendele iseloomulikest joontest, et tagada igal üksikjuhul liidu konkurentsieeskirjade täielik tõhusus (vt selle kohta eespool punktis 54 viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française jt vs. komisjon*, punkt 109, ja eespool punktis 225 viidatud kohtuotsus *Britannia Alloys & Chemicals vs. komisjon*, punkt 44).

256 Seega näevad 1998. aasta suunised ette, et teatud raskusastmega rikkumise puhul võib sellistel juhtudel nagu kartellikokkulepped, kus osalevad paljud ettevõtjad, osutada vajalikuks kaaluda üldist lähtesummat, et määrata kindlaks konkreetne lähtesumma, võttes arvesse iga ettevõtja rikkumise kaalu ja seega selle tegelikku mõju konkurentsile, eeskätt juhul, kui samalaadseid rikkumisi toime panevate ettevõtjate suurus erineb

üksteisest oluliselt (punkti 1 A kuues lõik). Eelkõige tuleb arvesse võtta rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada olulist kahju muudele turuosalistele, eeskätt tarbijatele (punkti 1 A neljas lõik).

257 1998. aasta suunised täpsustavad samuti, et sama tegevuse eest võrdse karistamise põhimõttest lähtuvalt võib sõltuvalt asjaoludest määrata asjaomastele ettevõtjatele erineva trahvisumma, ilma et see eristamine põhineks aritmeetilisel arvutusel (punkti 1 A seitsmes lõik).

258 Kohtupraktikast tuleneb, et 1998. aasta suunistes ei ole sätestatud, et trahvisummad arvutatakse asjaomasel turul ettevõtjate saadud käibe alusel. Siiski ei välista suunised seda, et selliseid käibeid tuleks juhul, kui asjaolud nõuavad, arvesse võtta trahvisumma kindlaksmääramisel, et järgida liidu õiguse üldpõhimõtteid (eespool punktis 112 viidatud Üldkohtu otsus LR AF 1998 vs. komisjon, punkt 283; 9. juuli 2003. aasta otsus kohtuasjas T-220/00: Cheil Jedang vs. komisjon, EKL 2003, lk II-2473, punkt 82, ning eespool punktis 57 viidatud kohtuotsus Groupe Danone vs. komisjon, punkt 157). Üldkohus on lisaks juba leidnud, et iga ettevõtja suuruse ja talle määratud trahvi vahel ei pea olema range proportsionaalne seos (Üldkohtu 8. juuli 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-67/00, T-68/00, T-71/00 ja T-78/00: JFE Engineering jt vs. komisjon, EKL 2004, lk II-2501, punkt 534).

259 Käesolevas asjas nähtub vaidlustatud otsuse põhjendustest 672–685, et komisjon kohtles iga vaidlustatud otsuse artiklis 1 tuvastatud rikkumise puhul „ettevõtjaid erinevalt, et võtta arvesse rikkujate tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada konkurentsile olulist kahju” (vaidlustatud otsuse põhjendus 672). Iga rikkumise puhul

liigitas ta ettevõtjad igal siseriiklikul asjaomaste toodete turul saadud käibe alusel kategooriatesse, et määrata kindlaks trahvi konkreetset lähtesummad (vaidlustatud otsuse põhjendused 673–685). Välja arvatud Schindlerile Saksamaa kartellis osalemise eest määratud konkreetse lähtesumma kindlaksmääramisel võttis komisjon muude ettevõtjate konkreetsete lähtesummade kindlaksmääramisel iga rikkumise puhul aluseks 2003. aasta käibe, mis on komisjoni arvates kõige hilisem aasta, mil nimetatud ettevõtjad olid asjaomaste kartellide aktiivsed liikmed (vaidlustatud otsuse põhjendused 674, 676, 680 ja 684).

²⁶⁰ Hagejad väidavad siiski, et Saksamaal, Luksemburgis ja Madalmaades toimunud rikkumiste puhul põhineb asjaomases rikkumises osalemise eest määratud trahvide konkreetsete lähtesummade kindlaksmääramine 1998. aasta suuniste vääril kohaldamisel ning see on ebaproportsionaalne. Nad väidavad samuti, et asjaomaseid ettevõtjaid ei eristatud piisavalt.

²⁶¹ Esiteks tuginevad hagejad Saksamaal, Luksemburgis ja Madalmaades toimunud rikkumisega seoses 1998. aasta suuniste ja proportsionaalsuse põhimõtte [*konfidentsiaalne*] rikkumisele.

²⁶² Kuid esiteks, nagu nähtub eespool punktist 244, määrati trahvi üldised lähtesummad kindlaks rikkumiste laadi ja asjaomase geograafilise turu suurust arvestades. Teiseks, kõnealuste ettevõtjate Saksamaa turul saadud käivet võttis komisjon arvesse ainult asjaomastele ettevõtjatele erineva kohtlemise kohaldamisel, et võtta arvesse nende suhtelist suurust asjaomasel turul ning nende tegelikku majanduslikku suutlikkust põhjustada konkurentsile olulist kahju (vaidlustatud otsuse põhjendus 672), mis

pealegi on kooskõlas eespool punktides 255 ja 258 viidatud kohtupraktikaga. Võrdlust, mida hagejad tegid nende asjaomastel turgudel saadud käibe ja trahvi lähtesummade vahel, ei saa seega arvesse võtta.

263 Järelikult, kuna liidu õiguses igal juhul puudub üldkohaldatav põhimõte, mille kohaselt peab karistus olema proportsionaalne ettevõtja suurusega neil tooteturgudel, kus rikkumine on toimunud (eespool punktis 118 viidatud kohtuotsus Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients vs. komisjon, punkt 75), siis tuleb argument, et Schindlerile Saksamaal, Luksemburgis ja Madalmaades toimunud rikkumiste eest määratud trahvi lähtesummad on ülemäärased, tagasi lükata.

264 Teiseks toonitavad hagejad Luksemburgis toimunud rikkumisega seoses, et Schindler liigitati Otisega samasse kategooriasse, kuigi viimati nimetatul, kelle Luksemburgis saadud käive oli 9–13 miljonit eurot ning turuosa 35–40%, on palju tugevam majanduslik võim.

265 Sellega seoses tuleb meenutada, et selle kindlakstegemiseks, kas kartellikokkuleppe liikmete jagamine kategooriasse vastab võrdse kohtlemise ja proportsionaalsuse põhimõtetele, peab Üldkohus komisjoni selle valdkonna kaalutusõiguse teostamise seaduslikkuse kontrollimise raames üksnes kontrollima, kas see jagamine on järjekindel ja objektiivselt õigustatud (vt selle kohta Üldkohtu 19. märtsi 2003. aasta otsus kohtuasjas T-213/00: CMA CGM jt vs. komisjon, EKL 2003, lk II-913, punktid 406 ja 416; eespool punktis 243 viidatud kohtuotsus BASF vs. komisjon, punkt 157, ning eespool punktis 83 viidatud kohtuotsus Schunk ja Schunk Kohlenstoff-Technik vs. komisjon, punkt 184). Lisaks, nagu sai meenutatud eespool punktis 258, võib 1998. aasta suuniste kohaselt sama tegevuse eest võrdse karistamise põhimõtte alusel määrata

asjaomastele ettevõtjatele erineva trahvisumma, ilma et see eristamine põhineks aritmeetilisel arvutusel (punkti 1 A seitsmes lõik). Sellega seoses, nagu nähtub eespool punktist 258, ei pea iga ettevõtja suuruse ja talle määratud trahvi vahel olema range proportsionaalne seos.

- ²⁶⁶ Käesolevas asjas tuleb tõdeda, et nagu nähtub vaidlustatud otsuse põhjendusest 680, olid 2003. aastal Schindleri ja Otise Luksemburgi turul saadud käibed suhteliselt sarnased ning mõlemad olid kolm kuni neli korda suuremad Kone ja ThyssenKruppi selle turu käivetest. Järelikult liigitas komisjon ületamata ilmselgelt talle antud kaalutusõiguse piire Schindleri ja Otise esimesse kategooriasse ja Kone ja ThyssenKruppi teise kategooriasse, kusjuures see liigitamine tundub olevat järjepidev ja objektiivselt põhjendatud.
- ²⁶⁷ Kolmandaks väidavad hagejad Madalmaades toimunud rikkumise osas, et nende väikest turuosa selles liikmesriigis „ei võetud selgelt arvesse”. Lähtesumma on *konfidentsiaalne*, vaatamata tema turuosale [*konfidentsiaalne*].
- ²⁶⁸ Tuleb tõdeda, et arvestades suurt vahet Madalmaade kartelliosaliste käivetes, jaotas komisjon ilmselgelt oma kaalutusõiguse piire ületamata nad trahvi konkreetsete lähtesummade kindlaksmääramiseks nelja kategooriasse ja liigitas Schindleri, kes oli asjaomase toote Madalmaade turu kolmas ettevõtja, kolmandasse kategooriasse.
- ²⁶⁹ Kõigest eeltoodust nähtub, et kõik hagejatele määratud konkreetsete lähtesummade kindlaksmääramist puudutavad etteheited tuleb tagasi lükata.

270 Käesolev väide tuleb seega täies ulatuses tagasi lükata.

Väide, et kergendavate asjaolude arvessevõtmisel on rikutud 1998. aasta suuniseid, rikkumise ja karistuse vastavuse põhimõtet, proportsionaalsuse põhimõtet ja põhjendamiskohustust

271 Hagejad väidavad, et komisjon rikkus 1998. aasta suuniseid, rikkumise ja karistuse vastavuse põhimõtet ning proportsionaalsuse põhimõtet ja põhjendamiskohustust, kui ta vääralt keeldus kergendava asjaoluna arvesse võtmast esiteks Saksamaal toimunud rikkumise vabatahtlikku enneaegset lõpetamist 2000. aastal ning teiseks Schindleri intensiivseid jõupingutusi, et vältida EÜ artikli 81 mis tahes rikkumist.

272 Esiteks, seoses rikkumise vabatahtliku enneaegse lõpetamisega tõdes komisjon vaidlustatud otsuses, et „Schindler lahkus Saksamaa kartelist 2000. aastal”, kuid leidis, et „[a]sjaolu, et ettevõtja lõpetab vabatahtlikult rikkumise enne, kui komisjon algatab uurimise, on piisavalt arvesse võetud rikkumise kestuse arvutamisel ning ei kujuta endast kergendavat asjaolu” (vaidlustatud otsuse põhjendus 742).

273 Hagejad meenutavad, et 1998. aasta suuniste punktis 3 nähakse ette põhisumma vähendamine konkreetsetel kergendavatel asjaoludel, nagu rikkumise lõpetamine kohe, kui komisjon sekkub. Seda kergendavat asjaolu tuleks veelgi enam kohaldada, kui rikkumine lõpetatakse enne, kui komisjon sekkub, nagu käesoleval juhul.

274 Selle arutluskäiguga ei saa nõustuda. Euroopa Kohus kinnitas sellega seoses hiljuti, et kergendavat asjaolu ei saa 1998. aasta suuniste punkti 3 kolmanda taande alusel arvesse võtta, kui rikkumine on lõpetatud enne komisjoni esmase sekkumise kuupäeva (eespool punktis 198 viidatud kohtuotsus *Prym ja Prym Consumer vs. komisjon*, punkt 105). Nimelt saab 1998. aasta suuniste punkti 3 tähenduses loogiliselt olla tegemist kergendava asjaoluga ainult siis, kui kõnealuseid ettevõtjaid sunniti oma konkurentsivastast käitumist lõpetama komisjoni sekkumisega. Selle sätte eesmärk on julgustada ettevõtjaid oma konkurentsivastast käitumist lõpetama kohe, kui komisjon algatab sellealase uurimise, nii et trahvi ei saa sellel alusel vähendada siis, kui rikkumine lõppes juba enne komisjoni esimest sekkumist. Trahvi vähendamine sellistel tingimustel tähendaks ju seda, et trahvide arvutamisel võetaks rikkumiste kestust arvesse kaks korda (Üldkohtu otsus 8. juuli 2004. aasta otsus kohtuasjas T-50/00: *Dalmine vs. komisjon*, EKL 2004, lk II-2395, punktid 328–330, ja eespool punktis 200 viidatud kohtuotsus *Carbone-Lorraine vs. komisjon*, punkt 227).

275 Lisaks tuleb meenutada, et trahvi põhisumma selline vähendamine on tingimata seotud konkreetse juhtumi asjaoludega, mis võivad olla sellised, et komisjon otsustab õigusvastases kokkuleppes osalenud ettevõtja trahvisummat mitte vähendada (Euroopa Kohtu 9. juuli 2009. aasta otsus kohtuasjas C-511/06 P: *Archer Daniels Midland vs. komisjon*, EKL 2009, lk I-5843, punkt 104). Selles suhtes on suuniste selle sätte kohaldamine ettevõtja kasuks eriti asjakohane olukorras, kus asjaomase tegevuse konkurentsivastane laad ei ole ilmne. Seevastu on selle kohaldamine põhimõtteliselt vähem kohane olukorras, kus tegevus on selgelt konkurentsivastane, tingimusel et see on tuvastatud (Üldkohtu 8. juuli 2004. aasta otsus kohtuasjas T-44/00: *Mannesmannröhren-Werke vs. komisjon*, EKL 2004, lk II-2223, punkt 281; 14. detsembri 2006. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-259/02–T-264/02 ja T-271/02: *Raiffeisen Zentralbank Österreich jt vs. komisjon*, EKL 2006, lk II-5169, punkt 497, ning eespool punktis 200 viidatud kohtuotsus *Carbone-Lorraine vs. komisjon*, punkt 228). Niisiis, kergendavate asjaolude arvessevõtmisega nõustumine olukorras, kus ettevõtja on sellise ilmselgelt ebaseadusliku kokkuleppe pool, mille suhtes ta teadis või pidi teadma, et tegemist on rikkumisega, võib julgustada ettevõtjaid jätkama salajast kokkulepet nii kaua kui võimalik lootuses, et nende käitumist mitte kunagi ei avastata, kuid samas teades, et kui nende käitumine avastatakse, võidakse nende trahvi vähendada, kui nad rikkumise

lõpetavad. Selline nõustumine võtaks määratavalt trahvilt kogu hoiatava mõju ja kahjustaks EÜ artikli 81 lõike 1 kasulikku mõju (vt eespool viidatud 9. juuli 2009. aasta kohtuotsus Archer Daniels Midland vs. komisjon, punkt 105 ja seal viidatud kohtupraktika). Käesolevas asjas ei pidanud komisjon vaidlustatud otsuses kergendavaks asjaoluks isegi kohest rikkumise lõpetamist ühe teise ettevõtja, st Kone poolt pärast komisjoni sekkumist, arvestades EÜ artikli 81 rikkumise ilmselget ja tahtlikku laadi (vaidlustatud otsuse põhjendus 744).

²⁷⁶ Seega, isegi kui eeldada, et 1998. aasta suunised nägid kergendava asjaoluna ette rikkumise vabatahtliku lõpetamise enne, kui komisjon sekkub, oleks olnud lubatud asuda seisukohale, et rikkumise ilmselge ja tahtlik laad, millele hagejad vastu ei vaielnud, ning see, et toimikust nähtuvalt lahkus Schindler kartellist üksnes erimeelsuse tõttu teiste osalejatega, mis tulenes sellest, et viimati nimetatud keeldusid talle andmast suuremat turuosa, takistab samuti sel alusel põhisumma vähendamist. Vastupidi hagejate väidetule ei ole igal juhul põhjust seada eespool punktis 274 viidatud kohtupraktikat kahtluse alla.

²⁷⁷ Viimaseks, hagejad viitavad komisjoni varasemale otsustuspraktikale, mille raames pidas ta kergendavaks asjaoluks rikkumise vabatahtlikku lõpetamist enne, kui ta sekkub.

²⁷⁸ Sellega seoses, nagu sai meenutatud eespool punktis 225, ei puutu hagejatete viidatud komisjoni varasemad otsused asjasse, kuna komisjoni eelnev otsustuspraktika ei kujuta endast konkurentsi valdkonnas trahvide määramise õiguslikku raamistikku.

279 Järelikult tuleb käesoleva väite raames esitatud esimene etteheide põhjendamatusesse tõttu tagasi lükata.

280 Teiseks väidavad hagejad, et komisjon ei võtnud arvesse ega isegi uurinud kergendava asjaoluna Schindleri konkurentsieeskirjadega vastavusse viimise programmi, mis kujutab endast põhjendamise puudumist. Lisaks leiavad hagejad, et vastavusse viimise meetmeid tuleb trahvide arvutamisel arvesse võtta, kuna esiteks tegid hagejad sisemeetmeid võttes kõik võimaliku rikkumiste vältimiseks ning lisaks muutsid need meetmed rikkumiste ettevõttesisesel väljaselgitamise raskemaks, kuna töötajad võidi karistada. Hagejad viitavad veel teatavatele komisjoni varasematele otsustele, milles võeti kergendava asjaoluna arvesse konkurentsieeskirjadega vastavusse viimise programmi.

281 Mis puudutab väidetavat põhjendamiskohustuse rikkumist, siis tuleb nentida, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 754 on märgitud, et „[k]uigi komisjon tervitab ettevõtjate kartellidega seotud tulevaste rikkumiste vältimiseks võetud meetmeid, ei muuda niisugused meetmed midagi tuvastatud rikkumise olemasolus ning nendele karistuse määramise vajadust selles otsuses” ning et „[p]elk asjaolu, et teatavates eelnevates otsustes võttis komisjon niisuguseid meetmeid kergendavate asjaoludena arvesse, ei tähenda, et ta peab seda tegema igas asjas”. Kuigi vaidlustatud otsuse põhjendus 754 on vastus põhjenduses 753 ära toodud Otise argumendile, võimaldab see ka hagejatel mõista põhjusi, millest tulenevalt ei saanud Schindleri vastavusse viimise programmi sarnaselt Otise omaga pidada kergendavaks asjaoluks, ning Üldkohtul teostada Schindleri kontserni äriühingutele määratud trahvide õiguspärasuse kontrolli. Järelikult tuleb põhjendamiskohustuse puudumise kohta esitatud argument tagasi lükata (vt selle kohta Euroopa Kohtu 2. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas C-367/95 P: komisjon vs. Sytraval ja Brink’s France, EKL 1998, lk I-1719, punkt 63).

282 Komisjoni lähenemisviisi põhjendatuse osas on juba otsustatud, et vastavusse viimise programmi kehtestamine asjaomase ettevõtja poolt ei kohusta komisjoni trahvi sel alusel vähendama (eespool punktis 143 viidatud kohtuotsus BASF ja UCB *vs.* komisjon, punkt 52). Lisaks, kuigi on oluline, et ettevõtja võtab meetmeid takistamaks liidu konkurentsioiguse edasiste rikkumiste toimepanemist tema töötajate poolt, ei muuda niisuguste meetmete võtmine midagi tuvastatud rikkumise olemasolus. Seega ei ole komisjon kohustatud seda asjaolu kergendava asjaoluna arvesse võtma, seda enam, kui nagu käesolevas asjas on vaidlustatud otsuses tuvastatud rikkumiste puhul tegu EÜ artikli 81 ilmse rikkumisega (eespool punktis 88 viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 373, ning eespool punktis 200 viidatud kohtuotsus Carbone-Lorraine *vs.* komisjon, punkt 231). Sellest järeldub, et hagejate argumentidega, mille kohaselt eiras komisjon vajadust määrata trahvisummad kindlaks individuaalselt, jättes Schindleri trahvid vastavusse viimise programmi olemasolu alusel vähendamata, ei saa nõustuda.

283 Lõpetuseks, argument komisjoni varasema otsustuspraktika kohta tuleb tagasi lükata eespool punktis 278 esitatud põhjustel.

284 Järelikult ei saa nõustuda ka käesoleva väite raames esitatud teise etteheitega.

285 Kuna hagejad esitasid etteheiteid rikkumise ja karistuse mittevastavuse ning proportsionaalsuse põhimõtte rikkumise kohta vaid seetõttu, et arvesse ei ole võetud kõiki kergendavaid asjaolusid, siis tuleb need etteheited eespool punktides 272–284 toodud arutluskäike arvestades tagasi lükata.

286 Kõigest eeltoodust nähtub, et käesolev väide tuleb täies ulatuses tagasi lükata.

Väide, et trahvisummade vähendamisel on rikutud 2002. aasta koostööteatist, võrdse kohtlemise põhimõtet ja põhjendamiskohustust

287 Hagejad meenutavad, et nad esitasid taotlused trahvide eest kaitse saamiseks või trahvide vähendamiseks 2002. aasta koostööteatise alusel seoses Belgia, Saksamaa ja Luksemburgiga. Komisjon rikkus siiski nimetatud teatise sätteid, kui ta hindas nende koostöö kvaliteeti ja kasulikkust. Samuti väidavad hagejad, et komisjon rikkus selle teatise alusel kohaldatava trahvi vähendamise hindamisel võrdse kohtlemise põhimõtet. Veel viitavad hagejad vaidlustatud otsuse puudulikule põhjendamisele.

2002. aasta koostööteatis

288 Olgu märgitud, et 2002. aasta koostööteatises määratles komisjon, millistel tingimustel võib kartellikokkuleppe suhtes komisjoni läbi viidava uurimise käigus temaga koostööd tegevad ettevõtjad vabastada trahvist, mis nad muidu tasuma peaksid, või trahvi vähendada.

289 Kõigepealt, 2002. aasta koostööteatise A jao lõige 8 näeb ette:

„Komisjon tagab ettevõtjale kaitse kehtestatava trahvi eest juhul, kui:

- a) ettevõtja esitab esimesena tõendid, mis komisjoni arvates võimaldavad tal teha määruse nr 17 artikli 14 lõikes 3 nimetatud otsuse ühendust mõjutava väidetava kartelli tuvastamisega seotud uurimise läbiviimise kohta;

- b) ettevõtja esitab esimesena tõendid, mis komisjoni arvates võimaldavad tal tuvastada [EÜ] artikli 81 rikkumise seoses ühendust mõjutava väidetava kartelli olemasoluga.”

290 Edasi, 2002. aasta koostööteatise B osa lõige 20 näeb ette, et „[e]ttevõtjate puhul, kes ei täida A osas sätestatud [trahvist vabastamise] tingimusi, võib siiski vähendada kehtestatava trahvi määra” ning lõige 21 näeb ette, et „[s]elleks, et ettevõtja trahvi saaks vähendada, peab ta esitama komisjonile kahtlustatava rikkumise kohta tõendid, millel on komisjoni valduses olevate tõenditega võrreldes oluline lisaväärtus, ning lõpetama oma osaluse kahtlustatavas rikkumises hiljemalt tõendite esitamise ajal”.

291 Seoses lisaväärtuse mõistega on 2002. aasta koostööteatise lõikes 22 selgitatud:

„Lisaväärtuse mõiste väljendab seda, mil määral esitatud tõendite laad ja/või üksikasjalikkus aitavad komisjonil kõnealuseid fakte tõendada. Hindamisel peab komisjon hiljem esitatavatest tõenditest üldjuhul väärtuslikumaks neid kirjalikke tõendeid, mis pärinevad sellest ajavahemikust, mida faktid puudutavad. Samamoodi peetakse kaudselt seotud tõenditest üldjuhul väärtuslikumaks kõnealuste faktidega otseselt seotud tõendeid.”

292 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimene lõik näeb trahvide vähendamise eesmärgil ette kolme kategooriasse liigitamise:

„— esimene ettevõtja, kes täidab [lõikes] 21 sätestatud tingimused: trahvi vähendatakse 30–50%,

— teine ettevõtja, kes täidab [lõikes] 21 sätestatud tingimused: trahvi vähendatakse 20–30%,

— järgmised ettevõtjad, kes täidavad [lõikes] 21 sätestatud tingimused: trahvi vähendatakse kuni 20%.”

293 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b teine lõik näeb ette:

„Kõigis nimetatud rühmades trahvi vähendamise taseme kindlaksmääramisel võtab komisjon arvesse [lõikes] 21 sätestatud tingimustele vastavate tõendite esitamise aega ja nende lisaväärtust. Peale selle võib komisjon arvesse võtta ettevõtja poolt pärast andmete esitamist tehtud koostöö ulatust ja järjepidevust.”

294 Viimaseks, 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b viimane lõik sätestab:

„Kui ettevõtja esitab [...] tõendid selliste faktide kohta, millest komisjon ei olnud eelnevalt teadlik ja mis mõjutavad otseselt kahtlustatava kartelli tähtsust või kestust, ei võta komisjon neid andmeid arvesse võimalike trahvide määramisel kõnealused tõendid esitanud ettevõtja suhtes.”

Komisjoni kaalutlusruum ja liidu kohtu kontroll

295 Tuleb meenutada, et määruse nr 1/2003 artikli 23 lõige 2, mis on liidu konkurentsioiguse eeskirjade rikkumise eest trahvide määramise õiguslik alus, annab komisjonile trahvide kindlaksmääramisel kaalutlusruumi (vt selle kohta Üldkohtu 21. oktoobri 1997. aasta otsus kohtuasjas T-229/94: Deutsche Bahn vs. komisjon, EKL 1997, lk II-1689, punkt 127), mille kasutamine sõltub eelkõige tema üldisest konkurentsipoliitikast (eespool punktis 54 viidatud kohtuotsus Musique Diffusion française jt vs.

komisjon, punktid 105 ja 109). Selles kontekstis võttis komisjon nende trahvialaste otsuste läbipaistvuse ja erapooletuse tagamiseks vastu 2002. aasta koostööteatise ja avaldas selle. Tegemist on instrumendiga, mille ülesanne on hierarhiliselt kõrgemal-seisvat õigust silmas pidades täpsustada kriteeriumid, mida komisjon kavatseb oma kaalutusõigust teostades kohaldada. See viib enda kaalutusõiguse piiramiseni (vt analoogia alusel Üldkohtu 30. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas T-214/95: *Vlaams Gewest vs. komisjon*, EKL 1998, lk II-717, punkt 89), kuna komisjon peab järgima neid suuniseid, mille ta on ise kehtestanud (vt analoogia alusel Üldkohtu 12. detsembri 1996. aasta otsus kohtuasjas T-380/94: *AIUFFASS ja AKT vs. komisjon*, EKL 1996, lk II-2169, punkt 57).

²⁹⁶ 2002. aasta teatise vastuvõtmisest tulenev komisjoni enda kaalutusõiguse piiramine ei ole siiski vastuolus komisjoni märkimisväärse kaalutusõiguse säilimisega (vt selle kohta Euroopa Kohtu 10. mai 2007. aasta otsus kohtuasjas C-328/05 P: *SGL Carbon vs. komisjon*, EKL 2007, lk I-3921, punkt 81; vt analoogia alusel ka eespool punktis 275 viidatud kohtuotsus *Raiffeisen Zentralbank Österreich jt vs. komisjon*, punkt 224).

²⁹⁷ 2002. aasta koostööteatis sisaldab nimelt erinevaid paindlikke elemente, mis võimaldavad komisjonil oma kaalutusõigust kasutada kooskõlas määruse nr 1/2003 artikli 23 sätetega, nagu Euroopa Kohus on neid tõlgendanud (vt analoogia alusel eespool punktis 275 viidatud kohutotsus *Raiffeisen Zentralbank Österreich jt vs. komisjon*, punkt 224).

²⁹⁸ Seega tuleb märkida, et komisjonil on ulatuslik kaalutusruum, kui ta peab hindama, kas 2002. aasta koostööteatise kohaldamise soovi avaldanud ettevõtja esitatud tõenditel on oluline lisaväärtus nimetatud teatise lõike 21 tähenduses (vt selle kohta eespool punktis 296 viidatud kohtuotsus *SGL Carbon vs. komisjon*, punkt 88). Seoses 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punktidega a ja b tuleb märkida, et see oluline kaalutusruum tuleneb selle sätte sõnastusest endast, mis viitab sõnaselgelt tõendite

esitamisele, mis „komisjoni arvates” kas võimaldavad komisjonil teha otsuse uurimise läbiviimise kohta või võimaldavad tal rikkumise tuvastada. Ettevõtja koostöö kvaliteedi ja kasu hindamine eeldab nimelt keerukate faktiliste hinnangute andmist (vt selle kohta eespool punktis 296 viidatud kohtuotsus SGL Carbon vs. komisjon, punkt 81, ja eespool punktis 200 viidatud kohtuotsus Carbone-Lorraine vs. komisjon, punkt 271).

299 Pärast seda kui komisjon on tuvastanud, et tõenditel on oluline lisaväärtus 2002. aasta koostööteatise lõike 21 tähenduses, on tal siis, kui ta peab kindlaks tegema asjaomasele ettevõtjale võimaldatava trahvisumma vähendamise täpse taseme, ka laiaulatuslik kaalutusõigus. Nimelt näeb kõnealuse teatise lõike 23 punkti b esimene lõige ette trahvisumma vähendamise vahemikud eri kategooriate ettevõtjate jaoks, samas kui nimetatud lõike teine lõik kehtestab kriteeriumid, mida komisjon peab arvesse võtma, et määrata nendes vahemikes kindlaks vähendamise tase.

300 Arvestades kaalutusõigust, mis on komisjonil 2002. aasta koostööteatise kohase ettevõtja koostöö hindamisel, võib Üldkohus kritiseerida vaid selle kaalutusõiguse piiride ilmselget ületamist (vt selle kohta eespool punktis 296 viidatud kohtuotsus SGL Carbon vs. komisjon, punktid 81, 88 ja 89).

Schindleri koostöö Belgias toimunud rikkumise tuvastamiseks

301 Schindleri trahvi, kes esitas neljanda ettevõtjana 2002. aasta koostööteatise alusel taotluse oma osalemise kohta Belgias toimunud rikkumises (vaidlustatud otsuse

põhjendus 775), seoses kõnealuse rikkumisega ei vähendatud (vaidlustatud otsuse põhjendus 776). Selles osas selgitab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 776:

„776 Kuigi Schindler esitas 2000.–2003. aasta kartelli nimekirjade näol kartelli te-
gutsemise ajast pärit tõendeid, ei võimalda need kinnitada komisjoni toimi-
kut, sest tema valduses olid juba sama perioodi kartelli nimekirjad. Schindler
esitas oma taotluse [2002. aasta koostööteatise alusel] 21. jaanuaril 2005, st
aasta pärast seda, kui toimus esimene kontrollimine Belgias, ajal, mil komisjon
oli juba läbi viinud Belgias kaks uurimiste seeriat ning saanud [nimetatud tea-
tise alusel] kolm kinnitavat taotlust. Lisaks ei võimaldanud Schindleri esitatud
enamik 2000.–2003. aasta kartelli nimekirjadega seotud väga piiratud teabe
laad oluliselt aidanud komisjonil tõendada kõnealuseid asjaolusid. Järelikult
ei ole koostööteatise lõike 21 tingimused täidetud. Pärast taotluse esitamist
[...] jätkas Schindler komisjoniga koostööd, ilma et sellel oleks siiski olulist
lisaväärtust.”

³⁰² Esiteks väidavad hagejad, et komisjon eirab vaidlustatud otsuses asjaolu, et projektini-
mekirjadel, mille Schindler haldusmenetluse käigus esitas, oli tegelikult lisaväärtus
2002. aasta koostööteatise tähenduses. Esiteks ei sisalda need nimekirjad samu kuu-
päevi kui Kone ja Otise esitatud nimekirjad. Teiseks on Schindleri nimekirjades kirjas
mitu projekti, mida ei ole Kone ja Otise esitatud nimekirjades märgitud. Kolmandaks
viitab komisjon vaidlustatud otsuse põhjenduses 164 (176. joonealune märkus) sõ-
naselgelt Kone, Otise ja Schindleri esitatud nimekirjadele. Neljandaks teeb komisjon
järeldusi eri ettevõtjate esitatud projektinimekirjade võrdlusest, mis näitab esiteks, et
rikkumise tuvastamise tasandil on kõik esitatud projektinimekirjad tähtsad tõendid,

ja teiseks, et ta oli suuteline kartelli olemasolu tõendama vaid tänu Kone, Otise ja Schindleri projektinimekirjadele. Vastavalt 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b esimesele lõigule on Schindleril neljanda koostööd teinud ettevõtjana õigus sellele, et tema trahvi vähendatakse kuni 20%.

303 Eespool punktis 300 meenutatud kohtupraktikat arvestades tuleb seega analüüsida, kas komisjon ületas ilmselgelt oma kaalutusõiguse piire, kui ta leidis, et Schindleri esitatud tõenditel ei ole olulist lisaväärtust võrreldes tõenditega, mis olid tema valduses ajal, mil kõnealune ettevõtja 2002. aasta koostööteatise alusel oma taotluse esitas.

304 Sellega seoses tuleb kõigepealt märkida, et hagejad, kes ei heida ette Konele trahvide eest kaitse andmist, ei vaidle vastu vaidlustatud otsuse põhjenduses 761 tehtud järeldusele, mille kohaselt „võimaldas Kone poolt juba esitatud teave komisjonil tuvastada Belgias toimunud rikkumise”. Seega oli komisjonil juba piisavalt tõendeid Belgias toimunud rikkumise tuvastamiseks ajal, mil Schindler esitas Belgia 2002. aasta koostööteatise alusel oma taotluse.

305 Seejärel tuleb tõdeda, et hagejad viitavad Schindleri koostöö olulise lisaväärtuse tõendamiseks üksnes aastatest 2000–2003 pärit projektinimekirjadele, mille see ettevõtja selle teatise alusel esitatud taotluse raames komisjonile edastas.

- 306 Isegi kui Schindleri edastatud nimekirjad kandsid Kone ja Otise esitatud nimekirjadest erinevaid kuupäevi ja kuigi nad viitavad ka mõnele projektile, mida ei olnud Kone ja Otise edastatud nimekirjades, ei saa neid siiski pidada oluliselt kaasa aidanud Belgias toimunud rikkumise tuvastamisele komisjoni poolt.
- 307 Nimelt tuleb esiteks rõhutada, et vaidlustatud otsuses tõendas komisjon Belgia uute liftide ja eskalaatorite kartelli elluviimist, viidates mitte ainult Kone, Otise ja Schindleri edastatud projektinimekirjadele, vaid tuginedes ka Belgia kartelliosaliste 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud taotluste raames esitatud märkustele ning ettevõtjate vastustele komisjoni teabenõuetele (vt põhjenduste 163–168 juurde kuuluvad joonealused märkused). Projektinimekirjad on seega vaid üks tõenditest Belgia kartelli elluviimise tõendamisel.
- 308 Teiseks ei ole vastu vaieldud sellele, et ajal, mil Schindler edastas komisjonile aastatest 2000–2003 pärit projektinimekirjad, oli tema valduses juba sama ajavahemiku projektinimekirjad, mille Kone ja Otis olid varem edastanud (vaidlustatud otsuse põhjendused 164 ja 776).
- 309 Avaldus, mis piirdub juba komisjoni käsutuses oleva avalduse teataval määral kinnitamisega, ei lihtsusta tegelikult komisjoni ülesannet märkimisväärselt, ning on seetõttu ebapiisav, et põhjendada koostöö alusel trahvi vähendamist (vt selle kohta eespool punktis 57 viidatud kohtuotsus Groupe Danone vs. komisjon, punkt 455).

- 310 Arvestades eelmises punktis nenditut ja seda, et hagejad ei vaidle vastu sellele, et Kone koostöö võimaldas juba komisjonil tuvastada Belgias toimunud rikkumise, ei saa hagejad samuti väita, et ainult kõik vaidlustatud otsuses mainitud projektinimekirjad, sh Schindleri esitatud nimekirjad, võimaldasid komisjonil tõendada Belgia kartelli olemasolu.
- 311 Seega ei ole komisjon ilmselgelt oma kaalutusõiguse piire ületanud, kui ta leidis, et Schindleri esitatud tõenditel ei ole olulist lisaväärtust 2002. aasta koostööteatise lõike 21 tähenduses. Niisiis tuleb tagasi lükata etteheide nende projektinimekirjade olulise lisaväärtuse kohta, mille Schindler edastas komisjonile oma taotluse raames nimetatud teatise alusel.
- 312 Teiseks väidavad hagejad, et Otise ja ThyssenKruppi kohtlemise võrdlusest ilmneb, et komisjon rikkus võrdse kohtlemise põhimõtet, kui ta keeldus Schindleri trahvi 2002. aasta koostööteatise alusel vähendamast. Sellega seoses selgitavad nad, et Kone esitas piisavalt tõendeid, mis võimaldasid komisjonil tuvastada EÜ artikli 81 rikkumise. Otis esitas tõendeid, mis sisaldasid väga vähe uut teavet ning tema trahvi vähendati 40% võrra. ThyssenKrupp esitas vaid täiendavat teavet väheste hooldamisprojektide kohta ning komisjon leidis, et ükski tõend ei sisaldanud asjaolusid, mis olid talle varem teadmata ning et edastatud teave ei pärinenud kartelli ajast. Ent ThyssenKruppi trahvi vähendati 20% võrra. Schindler edastas omalt poolt ajavahemikku 2000–2003 puudutavad projektinimekirjad, millest komisjon ei olnud varem teadlik ning mis pärinevad kartelli ajast. Järelikult on Schindleril õigus trahvi vähendamisele 20% ulatuses.

- 313 Sellega seoses tuleb meenutada, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale ei tohi komisjon kartelli liikmete osutatud koostöö hindamisel eirata võrdse kohtlemise põhimõtet (vt Üldkohtu 29. aprilli 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-236/01, T-239/01, T-244/01–T-246/01, T-251/01 ja T-252/01: Tokai Carbon jt vs. komisjon, EKL 2004, lk II-1181, punkt 394 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 314 Käesolevas asjas tuleb nentida, et Otise ja ThyssenKruppi osutatud koostöö erineb väga selgelt Schindleri koostööst.
- 315 Esiteks tuleb meenutada, et koostöö lisaväärtuse hindamisel võetakse aluseks juba komisjoni valduses olevad tõendid. Ent kuna Otise ja ThyssenKruppi koostöö on varasem Schindleri omast (vaidlustatud otsuse põhjendused 96, 98 ja 103), siis oli komisjonil ajal, mil Schindler 2002. aasta koostööteatise alusel oma taotluse esitas, rohkem tõendeid, kui ajal, mil Otis ja ThyssenKrupp oma taotlused esitasid.
- 316 Teiseks nähtub vaidlustatud otsusest, et ThyssenKruppi ja Otise koostööl oli oluline lisaväärtus 2002. aasta koostööteatise lõike 21 tähenduses.
- 317 Mis puudutab nimelt Otise koostööd, siis esitas see ettevõtja komisjonile „kartelli tegevuse ajast pärit dokumentaalseid tõendeid” (vaidlustatud otsuse põhjendus 766) ning need tõendid andsid teavet – kuigi piiratud teavet – „seni teadmata faktide kohta” (vaidlustatud otsuse põhjendus 766). ThyssenKruppi koostööl oli samuti oluline lisaväärtus, „see andis täiendavat teavet hooldus- ja moderniseerimisprojektide kohta

ning üksikasjalikku teavet hoolduslepingute hindade kindlaksmääramise süsteemi kohta” (vaidlustatud otsuse põhjendus 771).

- 318 Schindleri koostöö osas nähtub eespool punktides 303–311 tehtud analüüsist seevastu, et komisjon võis õigustatult leida, et see koostöö ei vastanud 2002. aasta koostööteatise lõike 21 tingimustele.
- 319 Kuna eri ettevõtjate olukorrad ei ole sarnased, siis vähendas komisjon neil asjaoludel võrdse kohtlemise põhimõtet rikkumata Otise trahvi (40%) ja ThyssenKruppi trahvi (20%) ning keeldus Schindleri trahvi vähendamast 2002. aasta koostööteatise alusel.
- 320 Kõigest eeltoodust nähtub, et kõik Schindleri etteheited, mis puudutavad 2002. aasta koostööteatise kohaldamist tema koostöö suhtes Belgias toimunud rikkumise tuvastamiseks, tuleb tagasi lükata.

Schindleri koostöö Saksamaal toimunud rikkumise tuvastamiseks

- 321 Komisjon otsustas vaidlustatud otsuse põhjenduses 805 „vähendada Schindleri trahvi 15% võrra [2002. aasta] koostööteatise [lõike] 23 [esimese lõigu] [punkti] b [kolmandas taandes] ette nähtud vahemikus” koostöö eest Saksamaal toimunud rikkumise tuvastamisel.

322 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 803 selgitab komisjon, et trahvide eest kaitse andmine 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punkti b alusel või trahvisumma 100% vähendamine nimetatud teatise lõike 23 punkti b viimase lõigu alusel oli välistatud, kuna ajal, mil Schindler selle teatise alusel oma taotluse esitas, „oli komisjoni valduses juba hulk tõendeid, mis võimaldasid tal tuvastada [EÜ] artikli 81 rikkumise eelkõige ajavahemikus 1995–2000”.

323 Komisjon lisab vaidlustatud otsuse põhjenduses 804:

„[...] Kuna Schindler vastas täielikult punkti 21 tingimusele alles pärast 25. novembri 2004. aasta lisateavet, st 8 kuud pärast kahte esimest [2002. aasta koostööteatise] alusel esitatud taotlust, siis tuleb seda hilinemist arvesse võtta trahvi vähendamise arvutamisel ettenähtud vahemikus. Sellegipoolest on Schindleri avaldustel oluline lisaväärtus, mis aitas komisjonil rikkumist tõendada. Siiski on Schindleri [nimetatud teatise alusel] esitatud taotluse lisaväärtus piiratud, kuna selles korraldi peamiselt tema enda avaldusi, see ei sisaldanud ühtegi dokumentaalset tõendit ja see kinnitas peamiselt juba komisjoni valduses olevaid tõendeid.”

324 Hagejad meenutavad sissejuhatuses, et Schindler osales vaid eskalaatorite paigaldamist puudutavates kartellides ajavahemikus 1995–2000, mistõttu Schindleri koostöö hindamisel on ainult nimetatud ajavahemiku kartellid määrava tähtsusega. See rikkumine on iseseisev rikkumine, mida tuleb käsitleda erinevalt võrreldes eskalaatorid ja lifte puudutavate rikkumistega, mille on muud ettevõtjad toime pannud pärast 2000. aastat. Schindler nendes rikkumistes ei osalenud ega olnud neist teadlik.

325 Esiteks väidab Schindler, et teda tuleb pidada ettevõtjaks, kes esitas esimesena vastavalt 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punktile b tõendeid, mis võimaldasid komisjonil rikkumise tuvastada, ning saada seega täieliku trahvist vabastamise.

326 On tõsi, et komisjon sai Konelt ja Otiselt taotlusi 2002. aasta koostööteatise alusel seoses kartellidega Saksamaal enne, kui ta sai Schindleri taotluse. Siiski ei võimaldanud need taotlused tõendada EÜ artikli 81 rikkumise olemasolu, milles Schindler osales, st ajavahemikus 1995–2000 sõlmitud eskalaatoreid puudutavad kokkulepped. Kui Schindler ei oleks tõendeid esitanud, ei oleks komisjonil olnud võimalik EÜ artikli 81 rikkumist tuvastada. Oma taotluses ja selle täienduses tõendas Schindler 33 koosoleku olemasolu, mis toimusid Saksamaal ajavahemikus 29. aprillist 1994 kuni 6. detsembrini 2000. Otis märkis ära vaid kolm koosolekut 1999. aastal (20. jaanuar, 28. oktoober ja 22. detsember 1999) ja viis koosolekut 2000. aastal (20. jaanuar, 18. veebruar, 3. aprill, 16. juuni ja 6. detsember 2000). Samuti ei võimaldanud Kone avaldused tõendada süstemaatilisi koosolekuid, mis puudutasid eskalaatoritega seotud projekte Saksamaal ajavahemikus 1995–2000.

327 Teiseks, hagejad väidavad teise võimalusena, et Schindlerile ei oleks 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punkti b viimase lõigu kohaselt tulnud igal juhul trahvi määrata, kuna ta oli ainus ettevõtja, kes esitas piisavalt tõendeid Saksamaal ajavahemikus 1995–2000 toimunud rikkumise tõendamiseks. Kone ja Otise esitatud tõendid hõlmavad aastale 2000 eelnevat ajavahemikku. Kuna komisjon kinnitab vaidlustatud otsuse põhjenduses 803, et tal oli juba enne Schindleri taotlust tõendeid, täpsustamata seejuures, milliste tõenditega on tegemist, siis tuginevad hagejad lisaks vaidlustatud otsuse põhjendamise puudumisele.

- 328 Kõigepealt tuleb märkida, et vastupidi komisjoni väidetele ei mõjuta nende argumendatsiooni vastuvõetavust see, et hagejad ei sea kahtluse alla Saksamaa kartelli kvalifitseerimist üheks rikkumiseks.
- 329 Nimelt eristab komisjon ise vaidlustatud otsuses Saksamaal toimunud rikkumise kahte osa, millest esimene toimus 1995. aasta augustist 2000. aasta detsembrini ja puudutas ainult eskalaatoreid, ning millest teine toimus 2000. aasta detsembrist 2003. aasta detsembrini ja puudutas nii eskalaatoreid kui ka lifte (vaidlustatud otsuse põhjendused 213, 277 ja 278), ilma et see eristamine mõjutaks selle kartelli kvalifitseerimist üheks rikkumiseks, kuna kõikidel kokkulepetel oli sama eesmärk ning need viisid sama tulemuseni (vaidlustatud otsuse põhjendus 568). Pealegi ei ole vaidlust selles, et Schindler osales vaid vaidlustatud otsuse artikli 1 lõikes 2 tuvastatud rikkumise eskalaatoreid puudutavas osas, sest Schindler lahkus kartelist aastal 2000 (vaidlustatud otsuse põhjendus 213).
- 330 Ent nagu hagejad väidavad, kui Schindler oli esimene ettevõtja, kes esitas määrava tähtsusega tõendeid, mis võimaldasid komisjonil tuvastada Saksamaa kartelli olemasolu 1995. aasta augustist kuni 2000. aasta detsembrini, siis oleks tal vastavalt 2002. aasta koostööteatise lõike 23 punktile b ja sõltumata nimetatud teatise lõike 8 punkti b võimalikust kohaldamisest õigus trahvisumma 100% vähendamisele, kuna tema koostööl oleks olnud otsene mõju eeldatava kartelli kestusele, mis vastab kogu Schindleri kartellis osalemise ajale.
- 331 Vaidlustatud otsuse põhjendustest 214 ja 803 nähtub siiski, et komisjonil oli Schindleri taotluse esitamise ajal, s.o 25. novembril 2004 piisavalt tõendeid, mis võimaldasid tal tuvastada Saksamaal toimunud rikkumise ajavahemikus 1995–2000.

- 332 Niisiis esitas Kone oma 2002. aasta koostööteatise alusel tehtud 12. veebruari 2004. aasta taotluses konkreetseid andmeid Saksamaa kartelli kohta nii Schindleri kartellist lahkumisele eelnenud ja sellele järgnenud ajavahemiku kohta. Mis puudutab rikkumise esimest osa, siis teavitas Kone avaldus komisjoni sellest, et eskalaatorituru jagamise kartell oli olemas juba 1. augustil 1995, kartelliosaliste nimekirjast, projektide jagamist reguleerivatest põhimõtetest ning muudest kartelli elluviimist puudutavatest asjaoludest. Samuti märkis Kone oma taotluses selgelt, et Schindler lahkus kartellist „2000. aasta lõpus”.
- 333 Oma 2004. aasta aprilli märkustes, millega ta täiendas oma 2004. aasta märtsi taotlust, kinnitas Otis eskalaatorituru jagamise kartelli olemasolu Saksamaal, kartelliosaliste nimekirja, projektide jagamist reguleerivaid põhimõtteid, muid kartelli elluviimist puudutavaid asjaolusid ning Schindleri kartellist lahkumist 2000. aastal. Oma 2004. aasta aprilli täiendavates märkustes märkis Otis lisaks seda, et kartell eskalaatoriturul eksisteeris juba alates 1980. aastatest.
- 334 Järlikult oli komisjoni valduses ajal, mil Schindler 2002. aasta koostööteatise alusel 25. novembril 2004 oma taotluse esitas, juba kaks kokkulangevat avaldust, mis võimaldasid tal tuvastada Saksamaa kartelli osa, milles Schindler osales.
- 335 On tõsi, et Schindler esitas oma 25. novembri 2004. aasta taotluses ja 7. detsembri 2004. aasta täienduses komisjonile teavet, millest viimati nimetatut ei olnud veel teadlik. Tegemist on eelkõige kartelliosaliste teatavate koosolekute kuupäevadega, mis toimusid ajavahemikus 29. aprillist 1994 kuni 6. detsembrini 2000. Arvestades eespool punktis 334 nenditud, võis komisjon siiski õigustatult leida, et tegemist oli olulise lisaväärtusega tõenditega 2002. aasta koostööteatise lõike 21 tähenduses, mis annab õiguse trahvi vähendamisele, mitte täielikule kaitsesele trahvide eest lõike 8 punkti b

alusel või trahvisumma täielikule vähendamisele nimetatud teatise lõike 23 punkti b viimase lõigu alusel. Nimelt ei olnud asjassepuutuvad tõendid määrava tähtsusega Saksamaa kartelli olemasolu tuvastamisel kogu perioodi jooksul, mil Schindler selles osales, vaid aitasid komisjonil rikkumist tuvastada, kinnitades juba komisjoni valduses olevaid tõendeid.

³³⁶ Edasi, arvestades, et Schindler oli kolmas 2002. aasta koostööteatise alusel taotluse esitanud ettevõtja, siis on kohaldatav trahvi vähendamine ette nähtud selle teatise lõike 23 punkti b esimese lõigu kolmandas taandes. Ent kuna olulise lisaväärtusega tõendid esitati komisjonile alles kaheksa kuud pärast kahe nimetatud teatise alusel esitatud taotlust, ning kuna ei ole vastu vaieldud sellele, et Schindler ei esitanud kartelli tegutsemise ajast pärinevaid dokumentaalseid tõendeid, siis vähendas komisjon Schindleri trahvisummat 15% võrra oma kaalutusõiguse piire ilmselgelt ületamata.

³³⁷ Lõpetuseks, seoses EÜ artikli 253 rikkumist puudutava etteheitega tuleb tõdeda, et vaidlustatud otsuse põhjenduses 803 on selgelt ja üheti mõistetavalt esitatud põhjused, millest tulenevalt komisjon leidis, et Schindleri 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud taotluses esitatud tõendid ei anna õigust kaitsele trahvi eest. Sellega seoses viitab komisjon asjaolule, et „ajal, mil Schindler oma märkused esitas, oli [tema] valduses juba hulk tõendeid, mis võimaldasid tal tuvastada [EÜ] artikli 81 rikkumise” (vaidlustatud otsuse põhjendus 803). Konteksti asetatuna viitavad need põhjused tingimata Kone ja Otise taotlustes sisalduvale tõendite kogumile, mille lisaväärtus oli kindlaks tehtud vaidlustatud otsuse põhjendustes 792 ja 799. Eelmainitud põhjendused võimaldasid seega huvitatud isikutel mõista õigustusi, millest tulenevalt keeldus komisjon andmast Schindlerile kaitset trahvide eest koostöö tõttu Saksamaal

toimunud rikkumise tuvastamisel ning võimaldasid Üldkohtul õiguspärasuse kontrolli teostada. Järelikult tuleb EÜ artikli 253 rikkumist puudutav väide tagasi lükata.

- ³³⁸ Kõigest eeltoodust nähtub, et kõik Schindleri etteheited, mis puudutavad 2002. aasta koostööteatise kohaldamist tema koostöö suhtes Saksamaal toimunud rikkumise tuvastamiseks, tuleb tagasi lükata.

Schindleri koostöö Luksemburgis toimunud rikkumise tuvastamiseks

- ³³⁹ Schindleri trahvi, kes esitas neljanda ettevõtjana 2002. aasta koostööteatise alusel taotluse seoses Luksemburgi kartelliga (vaidlustatud otsuse põhjendus 830), seoses kõnealuse rikkumisega 2002. aasta koostööteatise alusel ei vähendatud (vaidlustatud otsuse põhjendus 834). Sellega seoses selgitab komisjon vaidlustatud otsuse põhjendustes 831–833:

„831 Schindleri [2002. aasta koostööteatise alusel] esitatud taotlus koosneb peamiselt ettevõtja kirjalikust avaldusest ja 2002. aastast pärinevatest sisedokumentidest, mis Schindleri sõnul on koostatud ettevõtja tavapärase tegevuse raames. Schindleri [...] taotluses ei esitatud komisjonile ühtegi uut asjaolu, millel oleks suur lisaväärtus. Uus teave hõlmab tegelikult sektori kirjeldust rikkumise ajal ning muid vähetähtsaid üksikasju. Kui see teave välja arvata, siis kinnitab Schindleri [...] taotlus peamiselt komisjonile juba teadaolevat teavet.

832 Lisaks kinnitab Schindler, et liftide ja eskalaatorite paigaldamise, moderniseerimise, parandamise ja hooldamise uusi projekte puudutavad kokkulepped olid olemas juba 1993. aastal ning et ta lahkus kartelist 1994. aastal ja tuli tagasi alles 1999. aastal. Komisjon ei leidnud ühtegi tõendit, mis seda avaldust kinnitaks. Komisjon ei saa tugineda ühepoolsele avaldusele, mida ei ole üks osaline kinnitanud ja mis puudutab määrava tähtsusega küsimust, mis võib teiste osalejate jaoks kaasa tuua tõsiseid tagajärgi.

833 Komisjon järeltab sellest, et Schindleri märkused ei sisalda ühtegi uut olulise lisaväärtusega tõendit, vaid kinnitavad peamiselt talle juba teadaolevaid fakte. Schindleri esitatud teave ei aidanud võrreldes Schindleri [...] taotluse esitamise ajal komisjoni valduses olevate tõenditega oluliselt komisjonil kõnealuseid asjaolusid tõendada. Järelikult ei ole [2002. aasta] koostööteatise [lõike] 21 tingimused täidetud. Pärast [...] taotluse esitamist ei osutanud Schindler mingit täiendavat abi, välja arvatud komisjoni palvel esitatud teave.”

³⁴⁰ Hagejad väidavad, et Schindleril on õigus trahvisumma vähendamisele 20–30% võrra 2002. aasta koostööteatise lõigete 21 ja 23 alusel. Nimelt esitas Schindler märkimisväärse lisaväärtusega tõendeid kokkulepete kohta hooldustegevuse valdkonnas. Kui Schindler ei oleks 4. novembri 2004. aasta taotlust esitanud, ei oleks komisjonil olnud võimalik tõendada nimetatud valdkonna kokkulepete olemasolu, kuna Kone ja ThyssenKruppi taotlused sisaldavad nende kohta väga vähe teavet. Pealegi ei tunnistanud Otis sõnaselgelt oma osalemist selle valdkonna kokkulepetes.

³⁴¹ Schindleri 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud taotluse tähtsus komisjoni poolt tõendite kogumise seisukohalt tuleneb ka vaidlustatud otsuses esinevatest sagedatest

viidetest taotlusele võrreldes viidetega Kone ja ThyssenKruppi taotlustele. Komisjon lükkas vaidlustatud otsuse põhjenduses 831 tagasi Schindleri argumendid, vastamata siiski Schindleri vastuses vastuväiteteatisele esitatud argumentidele, mis kujutab endast ebapiisavat põhjendamist EÜ artikli 253 tähenduses.

³⁴² Eespool punktis 300 viidatud kohtupraktikat arvestades tuleb analüüsida, kas komisjon ületas ilmselgelt oma kaalutusõiguse piire, kui ta leidis, et Schindleri esitatud tõenditel ei olnud olulist lisaväärtust võrreldes tõenditega, mis olid juba tema valduses ajal, mil nimetatud ettevõtja esitas oma taotluse 2002. aasta koostööteatise alusel.

³⁴³ Sellega seoses tuleb märkida esiteks, et hagejad, kes ei vaidlusta Konele 2002. aasta koostööteatise lõike 8 punkti b alusel kaitse andmist trahvide eest, ei vaidle vastu sellele, et Kone esitatud teave võimaldas juba komisjonil tuvastada Luksemburgis toimunud rikkumise (vaidlustatud otsuse põhjendus 816). Seega oli komisjonil juba piisavaid tõendeid Luksemburgis toimunud rikkumise tuvastamiseks ajal, mil Schindler selle teatise alusel oma taotluse esitas. Lisaks, enne Schindleri taotlust sai komisjon 2004. aasta märtsis ka juba Otiselt nimetatud teatise alusel esitatud taotluse, mille tulemusel trahvisummat vähendati 40% võrra (vaidlustatud otsuse põhjendused 118 ja 823).

³⁴⁴ Teiseks, mis puudutab seda, kas 2002. aasta koostööteatise lõigete 21 ja 22 kohaselt oli Schindleri esitatud tõenditel oluline lisaväärtus, kuivõrd need aitasid oluliselt komisjonil tuvastada Luksemburgis toimunud rikkumist, siis tuleb tõdeda, et tõendid,

millel hagejate sõnul oli oluline lisaväärtus, puudutavad vaid ühte kahest vaidlustatud otsuse artikli 1 lõikes 3 tuvastatud rikkumise osa, st turgude jagamine hooldus- ja moderniseerimislepingute osas (vt ka põhjendused 293 ja 830).

³⁴⁵ Ent Kone 5. veebruari 2004. aasta taotlusest, mida on täiendatud 19. veebruari 2004. aasta teabega, nähtub, et taotlus sisaldas juba kartelli selle osa selget kirjeldust, mida Schindleri koostöö hiljem silmas pidas.

³⁴⁶ Kolmandaks ei saa hagejad argumendina kasutada seda, et vaidlustatud otsuses viidati mitmel korral tema 2002. aasta koostööteatise alusel esitatud taotlusele. See, et komisjon kasutas vaidlustatud otsuses kõiki tema valduses olevaid tõendeid ja seega ka Schindleri 4. novembri 2004. aasta taotluses esitatud teavet, ei tõenda nimelt siiski, et sellel teabel oli oluline lisaväärtus võrreldes sel ajal juba komisjoni valduses olevate tõenditega.

³⁴⁷ Kõigest eeltoodust nähtub, et komisjon ei ületanud ilmselgelt oma kaalutusõiguse piire, kui ta leidis, et Schindleri esitatud tõenditel ei olnud olulist lisaväärtust 2002. aasta koostööteatise lõike 21 tähenduses.

³⁴⁸ EÜ artikli 253 rikkumisele tugineva etteheite osas tuleb tõdeda, et komisjon ei pea nimelt seisukohta võtma kõigi huvitatud isikute esitatud argumentide osas, vaid ta võib piirduda otsuse seisukohalt olulise tähtsusega asjaolude ja õiguslike kaalutluste esitamisega (vt Üldkohtu 15. juuni 2005. aasta otsus kohtuasjas T-349/03: Corsica Ferries France vs. komisjon, EKL 2005, lk II-2197, punkt 64 ja seal viidatud kohtupraktika).

Sellega seoses tuleb märkida, et vaidlustatud otsuse põhjendustes 831–833 esitas komisjon piisavalt põhjused, millest tulenevalt ta leidis, et Schindleri 4. novembri 2004. aasta taotluses esitatud tõenditel ei olnud olulist lisaväärtust 2002. aasta koostööteatise tähenduses. Need põhjendused võimaldavad huvitatud isikutel mõista põhjuseid, miks komisjon keeldus Schindleri trahvi vähendamast koostöö eest Luksemburgis toimunud rikkumise tuvastamisel ning Üldkohtul teostada õiguspärasuse kontrolli. Järelikult tuleb EÜ artikli 253 rikkumisele tuginev etteheide tagasi lükata.

- 349 Kõigest eeltoodust nähtub, et kõik Schindleri etteheited, mis puudutavad 2002. aasta koostööteatise kohaldamist tema koostöö suhtes Luksemburgis toimunud rikkumise tuvastamiseks, tuleb tagasi lükata.

Väide, et rikutud on 2002. aasta koostööteatist ja 1998. aasta suuniseid, kuna faktide vaidlustamata jätmise eest on trahvisummasid vähendatud ebapiisavalt

- 350 Vastuväiteteatise punktis 614 teatas komisjon, et ta kavatses „[trahve] vähendada väljaspool [2002. aasta] koostööteatist tehtud koostöö eest, eeskätt juhul, kui äriühing ei vaidlusta komisjoni tuvastatud fakte või osutab täiendavat abi, mis võimaldab neid fakte selgitada või täiendada”.

- 351 Vaidlustatud otsuse põhjenduses 758 märkis komisjon, et „[k]una vastuväiteteatise punkt 614 tekitab antud juhul ootusi, siis otsustas [ta] tõlgendada seda punkti

ettevõtjate kasuks, kes selle alusel panustasid [vaidlustatud] otsuses esitatud rikkumise asjaolude kindlakstegemisel, jättes vaidlustamata faktid või esitades muud teavet või täiendavaid täpsustusi”.

³⁵² Komisjon vähendas seega kõikide neljas rikkumises osalenute trahvisummat, välja arvatud esiteks nende ettevõtjate trahvi, kes said kaitset trahvide eest (vaidlustatud otsuse põhjendused 762, 817 ja 839) ning teiseks Kone Madalmaade kartelli raames (vaidlustatud otsuse põhjendus 851) 1% võrra koostöö eest väljaspool 2002. aasta koostööteatist selle alusel, et nad ei vaidlustanud vastuväiteteatise esitatud fakte (vaidlustatud otsuse põhjendused 768, 774, 777, 794, 801, 806, 813, 824, 829, 835, 845, 854, 855 ja 856).

³⁵³ Hagejad leiavad esiteks, et neil on õigus nõuda vähemalt 10% trahvi vähendamist 1% asemel, mida neile võimaldati koostöö eest väljaspool 2002. aasta koostööteatist, mis on kooskõlas komisjoni otsustuspraktikaga muudes asjades. Teiseks ei võtnud komisjon sellekohasele taotlusele vaatamata arvesse seda, et hagejad tegid temaga koostööd ulatuses, mis ületas suuresti pelka faktide vaidlustamata jätmist, mis annab neile õiguse vähemalt 10% trahvi vähendamisele 2002. aasta koostööteatise alusel või trahvi vähendamisele 1998. aasta suuniste 3. jao kuuenda taande alusel.

³⁵⁴ Sissejuhatuseks tuleb meenutada, et trahvisumma vähendamine haldusmenetluse raames tehtud koostöö tõttu on õigustatud vaid siis, kui asjaomase ettevõtja tegevus võimaldas komisjonil kergemini tuvastada rikkumise olemasolu ja vajaduse korral

selle lõpetada (Üldkohtu 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-327/94: SCA Holding vs. komisjon, EKL 1998, lk II-1373, punkt 156; eespool punktis 222 viidatud kohtuotsus Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni vs. komisjon, punkt 270, ning eespool punktis 57 viidatud kohtuotsus Groupe Danone vs. komisjon, punkt 449).

³⁵⁵ Lisaks nähtub kohtupraktikast, et ettevõtjat, kes kinnitab otseselt, et ta ei vaidlusta faktiväiteid, millele komisjon rajab oma etteheited, võib pidada kaasa aidanuks komisjoni ülesande lihtsustamisele, mis seisneb liidu konkurentsieeskirjade rikkumiste tuvastamises ja nende eest karistamises (Üldkohtu 14. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas T-352/94: Mo och Domsjö vs. komisjon, EKL 1998, lk II-1989, punkt 395, ning eespool punktis 354 viidatud kohtuotsus SCA Holding vs. komisjon, punkt 157).

³⁵⁶ 2002. aasta koostööteatis ei näe erinevalt 1996. aasta koostööteatisest tõepoolest ette nende ettevõtjate trahvisumma vähendamist, kes ei vaidle vastu vastuväiteteatises komisjoni süüdistuste aluseks olevate faktide sisulisele õigsusele. Vaidlustatud otsuse põhjenduses 758 möönab komisjon siiski, et vastuväiteteatise punkt 614 tekitas ettevõtjatel õiguspärase ootuse, et tänu faktide vaidlustamata jätmisele vähendatakse trahvisummat väljaspool 2002. aasta koostööteatist. Samas põhjenduses märkis ta veel, et „[v]ähendamise ulatus peab arvesse võtma seda, et pärast vastuväiteteatist pakutud koostööd, kuigi komisjon on juba tuvastanud kõik rikkumise ajaolud, ajal, mil ettevõtjale on juba teada kõik uurimise asjaolud ning ta on tutvunud uurimistoimikuga, võib parimal juhul komisjoni uurimisel aidata vaid ülivähe”. Samuti lisas komisjon, et „[ü]ldjuhul on asjaolude möönmine sellises olukorras kõige enam tõend, mis kinnitab asjaolusid, mida komisjon peab tavaliselt piisavalt tõendatuks muude toimikusse lisatud tõenditega”.

- 357 Esiteks tuleb tagasi lükata hagejate argument, mille kohaselt kaldus komisjon kõrvale oma varasemast praktikast, mille kohaselt vähendatakse 1996. aasta koostööteatise kohaselt selle ettevõtja trahvisummat, kes ei vaidle vastu etteheidetavate faktide sisulisele õigsusele, 10% võrreldes trahviga, mis talle oleks määratud.
- 358 Kuigi 1996. aasta koostööteatise punkti D alapunkti 2 teine taane nägi tõepoolest ette, et ettevõtja „trahvisummat, mis oleks määratud koostöö puudumisel, [võidakse] vähenda[da] 10–50% [...]”, kui [ta] teatab komisjonile pärast vastuväiteteatise saamist, et ta ei vaidle vastu komisjoni süüdistuste aluseks olevate faktide sisulisele õigsusele”, ei näe 2002. aasta koostööteatis enam ette trahvisumma vähendamist sel alusel. Kuid nagu nähtub juba eespool punktides 142 ja 143, on hagejate taotluste suhtes kohaldatav üksnes 2002. aasta koostööteatis, kusjuures need taotlused on pealegi sõnaselgelt esitatud selle teatise alusel.
- 359 Nagu sai meenutatud eespool punktis 225, ei kujuta komisjoni eelnev otsustuspraktika igal juhul endast konkurentsi valdkonnas trahvide määramise õiguslikku raamistikku.
- 360 Teiseks, mis puudutab hagejate argumente, mille kohaselt esitas Schindler kogu menetluse käigus komisjonile rikkumiste kohta teavet, millele on viidatud vaidlustatud otsuse peamistes lõikudes, siis piisab selle tuvastamisest, et hagejad ei väida, et see koostöö läks kaugemale sellest, mida on nõutud 2002. aasta koostööteatise kohaldamise raames, mistõttu nende etteheide tuleb tagasi lükata. Nii on see ka sama väitega, mis on esitatud repliigis ja mille kohaselt õigustab kõnealune koostöö seda, et Schindleri kasuks võetakse arvesse kergendavat asjaolu 1998. aasta suuniste alusel.

361 Eeltoodust tuleneb, et väide tuleb tervikuna tagasi lükata.

Väide, et rikutud on määruse nr 1/2003 artikli 23 lõiget 2

362 Hagejad väidavad, et iga rikkumise eest vaidlustatud otsuse artiklis 2 määratud trahvid rikuvad määruse nr 1/2003 artikli 23 lõiget 2, kuna komisjon võttis asjaomaste ettevõtjate 10% käibe ülemmäära kindlakstegemisel aluseks asjaomaste äriühingute kontsernide emaettevõtjate käibed rikkumises otseselt osalenud tütarettevõtjate käibe asemel.

363 Hagejad väidavad, et emaettevõtjatele ei ole võimalik süüks panna nende vastavate tütarettevõtjate toime pandud rikkumisi ning seetõttu tuleb määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikes 2 nimetatud käibe 10% ülemmäär arvutada nimetatud tütarettevõtjate käibe alusel.

364 Arvestades seda, et hagejad ei väida, et vaidlustatud otsuses määratud trahvid ületavad Schindler Holdingu eelmisel majandusaastal saadud käibe 10% ülempiiri, tuleb siiski tõdeda, et see etteheide kattub eespool punktides 63–91 analüüsitud etteheidetega, mis puudutavad Schindler Holdingule tema tütarettevõtjate tegevuse süüks panemist. Ent sellekohasest arutluskäigust nähtub, et komisjon pani õigustatult Schindler Holdingule süüks tema tütarettevõtjate tegevuse, kellega ta moodustab majandusüksuse. See väide tuleb seega tagasi lükata.

Väide, et lõplike trahvisummade arvutamisel on rikutud proportsionaalsuse põhimõtet

365 Hagejad väidavad, et neile määratud lõplikud trahvisummad on ebaproportsionaalsed, kuna need ei ole ei vajalikud ega sobivad taotletud eesmärgi saavutamiseks, s.o õigusvastase käitumise eest karistamiseks ja korduvuse ennetamiseks. Käesolevas asjas on tegu nelja eraldiseisva rikkumisega, mille on toime pannud neli erinevat äriühingut, mistõttu määratud trahvid ei tohi ületada iga äriühingu käibe 10% piiri. Samuti leiavad hagejad, et kui nõustuda komisjoni argumendiga, mille kohaselt on trahv ebaproportsionaalne vaid siis, kui see ületab käibe 10% ülempiiri, oleks proportsionaalsuse põhimõtte kohaldamine praktiliselt välistatud. Käesolevas asjas määrati Schindler Belgiale ja Schindler Luksemburgile trahvid, mis vastavad [konfidentsiaalne]% Schindler Belgia keskmisest konsolideeritud käibest ja [konfidentsiaalne]% Schindler Luksemburgi omast. Schindler Madalmaade trahv vastab [konfidentsiaalne].

366 Sellega seoses tuleb sissejuhatuseks meenutada, et proportsionaalsuse põhimõte nõuab, et liidu institutsioonide tegevus ei ületaks piire, mis asjaomaste õigusnormidega seatud legitiimsete eesmärkide saavutamiseks on sobivad ja vajalikud, ning juhul, kui on võimalik valida mitme sobiva meetme vahel, tuleb rakendada kõige vähem piiravat meetet ning tekitatud piirangud peavad olema vastavuses seatud eesmärkidega (Euroopa Kohtu 5. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas C-180/96: Ühendkuningriik vs. komisjon, EKL 1998, lk I-2265, punkt 96, ja Üldkohtu 12. septembri 2007. aasta otsus kohtuasjas T-30/05: Prym ja Prym Consumer vs. komisjon, kohtulahendite kogumikus ei avaldata, punkt 223).

367 Sellest järeldub, et trahvid ei tohi olla liiga suured võrreldes taotletavate eesmärkidega, st konkurentsieeskirjade järgimise eesmärgiga, ja konkurentsieeskirjade rikkumise eest ettevõtjale määratud trahvi suurus peab olema proportsionaalne rikkumisega, mida tuleb hinnata tervikuna, arvestades eelkõige rikkumise raskust (eespool

punktis 366 viidatud 12. septembri 2007. aasta kohtuotsus *Prym ja Prym Consumer vs. komisjon*, punkt 224). Lisaks on trahvisumma kindlaksmääramisel põhjendatud see, et komisjon võtab arvesse vajadust tagada trahvi piisavalt hoiatav mõju (vt selle kohta eespool punktis 54 viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française jt vs. komisjon*, punkt 108, ning eespool punktis 125 viidatud kohtuotsus *Europa Carton vs. komisjon*, punkt 89).

368 Esiteks tuleb märkida, et kartellid seisnesid käesolevas asjas peamiselt konkurentidevahelises salajasel kokkuleppes, et jagada omavahel turud või külmutada turuosad, jagades omavahel uute liftide ja/või eskalaatorite müügi- ja paigaldamise projektid, ning selleks, et mitte üksteisega konkureerida liftide ja eskalaatorite hooldamise ja moderniseerimise osas (välja arvatud Saksamaal, kus hooldus- ja moderniseerimistegevust kartelliosaliste vahel ei arutatud). Ent niisugused rikkumised kuuluvad juba oma laadilt kõige raskemate EÜ artikli 81 rikkumiste hulka (vaidlustatud otsuse põhjendus 658).

369 Teiseks võib komisjon trahvisummade arvutamisel arvesse võtta eelkõige EÜ artikli 81 tähenduses ettevõtjana tegutseva majandusüksuse majanduslikku võimu. Vastupidi hagejate väidetele ei vasta asjaomane ettevõtja, keda tuleb käesolevas asjas arvesse võtta, siiski igale tütarettevõtjale, kes osales vaidlustatud otsuse artikli 1 lõigetes 1, 3 ja 4 tuvastatud rikkumistes. Vastupidi – eeltoodud analüüsist nähtub, et Schindlerile ette heidetavad rikkumised on toime pannud Schindler Holding ja tema tütarettevõtjad. Neil asjaoludel tuleb tagasi lükata hagejate argumendid, milles vaid tuginetakse ebaproportsionaalsusele komisjoni määratud trahvisummade ja nimetatud tütarettevõtjate käibe vahel, ilma emaettevõtja käibeta.

370 Kolmandaks, mis puudutab trahvide proportsionaalsust võrreldes asjaomaste majandusüksuste suuruse ja majandusliku võimuga, siis tuleb meenutada, et eespool

toodust nähtub, et trahvid ei ületa määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikes 2 nimetatud 10% ülempiiri, mille eesmärk on vältida seda, et trahvid on võrreldes ettevõtja suurusega ebaproportsionaalsed (vt selle kohta eespool punktis 54 viidatud kohtuotsus *Musique Diffusion française jt vs. komisjon*, punkt 119, ning eespool punktis 366 viidatud 12. septembri 2007. aasta kohtuotsus *Prym ja Prym Consumer vs. komisjon*, punkt 229). Sellega seoses nähtub toimikust pealegi, et Schindlerile vaidlustatud otsuses määratud trahvisumma moodustab ligikaudu 2% Schindler Holdingu vaidlustatud otsuse vastuvõtmisele eelnenud majandusaasta konsolideeritud käibest, mida ei saa selle ettevõtja suurusega võrreldes pidada ebaproportsionaalseks.

371 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb väide, et lõplike trahvisummade arvutamisel on rikutud proportsionaalsuse põhimõtet, tagasi lükata.

372 Sellest tuleneb, et hagi tuleb tervikuna rahuldamata jätta.

Kohtukulud

373 Kodukorra artikli 87 lõike 2 alusel on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Lisaks kannavad kodukorra artikli 87 lõike 4 esimese lõigu alusel menetlusse astuvad liikmesriigid ja institutsioonid ise oma kohtukulud. Viimaseks, kui kohtuasjas otsust ei tehta, jaotab Üldkohus kodukorra artikli 87 lõike 6 alusel kohtukulud omal äranägemisel.

374 Tuleb nentida, et käesoleva hagi ese on pärast seda, kui komisjon vaidlustatud otsust parandas, ära langenud osas, milles selle on esitanud Schindler Management. Arvestades seda, et kõik hagejad koos esitasid väited väidete esitajatel vahet tegemata, ja seda, et Schindler Holding, Schindler Belgia, Schindler Saksamaa, Schindler Luksemburg ja Schindler Madalmaad on kohtuvaidluse kaotanud, tuleb komisjoni kohtukulud neil välja mõista. Nõukogu kannab oma kohtukulud ise.

Esitatud põhjendustest lähtudes

ÜLDKOHUS (kaheksas koda)

otsustab:

- 1. Vajadus teha otsus hagi suhtes osas, milles selle esitas Schindler Management AG, on ära langenud.**
- 2. Jätta hagi ülejäänud osas rahuldamata.**
- 3. Mõista kohtukulud välja Schindler Holding Ltd-lt, Schindler SA-lt, Schindler Deutschland Holding GmbH-lt, Schindler Sàrl-ilt ja Schindler Liften BV-lt.**
- 4. Jätta Schindler Managementi kohtukulud tema enda kanda.**

5. Jätta Euroopa Liidu Nõukogu kohtukulud tema enda kanda.

Martins Ribeiro

Wahl

Dittrich

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 13. juulil 2011 Luxembourgis.

Allkirjad

Sisukord

Haldusmenetlus	II - 4846
1. Komisjoni uurimine	II - 4846
Belgia	II - 4846
Saksamaa	II - 4847
Luksemburg	II - 4848
Madalmaad	II - 4849
2. Vastuväiteteatis	II - 4850
3. Vaidlustatud otsus	II - 4850
Menetlus ja poolte nõuded	II - 4861
Taotlus otsuse tegemise vajaduse äralangemise kohta Schindler Managementi osas	II - 4863
Sisulised küsimused	II - 4864
1. Sissejuhatavad märkused	II - 4864
2. Nõue tühistada vaidlustatud otsus tervikuna	II - 4866
Väide, et rikutud on EIÕK artikli 6 lõiget 1	II - 4866
Väide, et vaidlustatud otsus on õigusvastane osas, milles see on adresseeritud Schindler Holdingule, kuna seda ei ole nõuetekohaselt teatavaks tehtud	II - 4871
Väide, et vaidlustatud otsus on õigusvastane, kuna selle alusel tekkis Schindler Holdingu solidaarvastutus	II - 4871

3. Vaidlustatud otsuse artikli 2 tühistamise nõue	II - 4881
Määruse nr 1/2003 artikli 23 lõikega 2 seotud õigusvastasuse vastuväide, mis tugineb karistuste seaduslikkuse põhimõtte rikkumisele	II - 4881
1998. aasta suuniste õigusvastasuse väide, mis tugineb tagasiulatava jõu puudumise põhimõtte rikkumisele	II - 4889
1998. aasta suuniste õigusvastasuse väide, mis tugineb komisjoni pädevuse puudumisele ja teise võimalusena suuniste läbipaistvuse ja ootuspärasuse puudumisele ..	II - 4894
2002. aasta koostööteatise õigusvastasuse väide, mis tugineb tagasiulatava jõu puudumise põhimõtte ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumisele	II - 4896
2002. aasta koostööteatise õigusvastasuse väide, mis tugineb <i>nemo tenetur, in dubio pro reo</i> ja proportsionaalsuse üldpõhimõtete rikkumisele ning kaalutusõiguse kuritarvitamisele	II - 4898
Esimene etteheide, et rikutud on <i>nemo tenetur</i> põhimõtet	II - 4899
Teine etteheide, et rikutud on <i>in dubio pro reo</i> põhimõtet	II - 4902
Kolmas etteheide, et rikutud on proportsionaalsuse põhimõtet	II - 4904
Neljas etteheide, et kaalutusõigust on kuritarvitatud	II - 4906
Väide, et vaidlustatud otsusel on konfiskeeriv iseloom, mis on vastuolus rahvusvahelise õigusega	II - 4908
Vastuvõetavus	II - 4908
Sisulised küsimused	II - 4910
Väide, et trahvi lähtesummade kindlaksmääramisel on rikutud on 1998. aasta suunisteid ja põhjendamiskohustust	II - 4913
Sissejuhatavad märkused	II - 4913

Vaidlustatud otsus	II - 4915
Rikkumiste kvalifitseerimine „väga raskeks”	II - 4918
Trahvi lähtesummade väidetav õigusvastatus	II - 4927
– Väidetav põhjendamise puudumine	II - 4929
– Trahvide üldised lähtesummad	II - 4930
– Trahvide konkreetsed lähtesummad	II - 4933
Väide, et kergendavate asjaolude arvessevõtmisel on rikutud 1998. aasta suuniseid, rikkumise ja karistuse vastavuse põhimõtet, proportsionaalsuse põhimõtet ja põhjendamiskohustust	II - 4938
Väide, et trahvisummade vähendamisel on rikutud 2002. aasta koostööteatist, võrdse kohtlemise põhimõtet ja põhjendamiskohustust	II - 4943
2002. aasta koostööteatis	II - 4943
Komisjoni kaalutlusruum ja liidu kohtu kontroll	II - 4946
Schindleri koostöö Belgias toimunud rikkumise tuvastamiseks	II - 4948
Schindleri koostöö Saksamaal toimunud rikkumise tuvastamiseks	II - 4954
Schindleri koostöö Luksemburgis toimunud rikkumise tuvastamiseks	II - 4960
Väide, et rikutud on 2002. aasta koostööteatist ja 1998. aasta suuniseid, kuna faktide vaidlustamata jätmise eest on trahvisummasid vähendatud ebapiisavalt	II - 4964
Väide, et rikutud on määruse nr 1/2003 artikli 23 lõiget 2	II - 4968
Väide, et lõplike trahvisummade arvutamisel on rikutud proportsionaalsuse põhimõtet	II - 4969
Kohtukulud	II - 4971
II - 4976	